

naše planine

11-12
1970

naše planine

le nostre montagne
nos montagnes
the mountains
unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Vladimir Blašković,
Srećko Božičević, Petar Lučić-Roki, Mihajlo Pražić,
Ljerka Verić

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak
Zagreb, Cesarčeva 5

Pretplata iznosi godišnje 20 nd. Cijena pojedinačnom dvobroju 4 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Preplate s teritorija BiH šalju se Planinarskom savezu BiH Sarajevo, Sime Milutinovića 10, (tekući račun 101-8-106). Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak »Vjesnik« — Zagreb

GODINA XXII

BROJ 11-12

NOVEMBAR-DECEMBAR 1970.

S A D R Č A J

Poljak dr Ž.: Ararat (5136 m)	273
Aleksić N.: Za one koji će na Ararat	280
Božičević S.: Noć pod Zemljom	284
Malinar H.: Muzika podzemlja	286
Ormanec K.: Čekajući smjenu	287
Horvat K.: Strah — prijatelj tame	288
Donadini F.: Zimski uspon na Troglav	289
Kostanjšek ing. M.: Crtice s Grossglocknera	293
Ribarov T.: Solunska glava	295
Dlouhi ing. M. i M. Ivić: Vihoraška Nova godina na Velebitu	299
Batinic T.: Na Vranicu sa zapadne strane	303
Savenc F.: Ocjenjivanje penjačkih uspona	305
Stunić T.: Stazama stubičkim malih planinara	308
Petković prof. A.: 70 godina planinarstva u Sl. Požegi	309
Urednikov osvrt	311
Zupanc D.: 20 godina Gorske službe spasavanja PSH	312
Prvenstveni usponi	313
Zaštitu prirode	314
Orijentacijski sport	315
Vijesti	316

Slika na naslovnoj stranici:

Velebitski starac

Foto:

Drago Mihaljević

nušć planine

GODINA XXII NOVEMBAR - DECEMBAR 1970 BROJ 11-12

... mjesec u kojem je planinarni svijet u potrazi za novim izazovima i novim iskusstvima. U ovoj godini je bio poseban jer je bio posvećen 100. godišnjici osnutka planinarskog društva "Vihor". U ovoj godini je bio i 10. put u red-u organiziran pohod na Ararat u Armeniji, a u drugoj polovini mjeseca, u drugom pohodu na Ararat, učestvovalo je i nekoliko članova "Vihora".

Dr ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Ararat (5165)

Prošlog ljeta organiziralo je planinarsko društvo »Vihor« iz Zagreba planinarsko-turistički pohod u zemlje Bliskog i Srednjeg istoka. Među planinarskim ciljevima glavni su bili uspon na Ararat u Armeniji, na vulkanski vrh Erciyes u Anatoliji, zatim pohod gorju Elburs na obali Kaspijskog mora u Perziji i gorovitom Kurdistalu oko jezera Van i izvora Eufrata. Put je trajao od 18. srpnja do 19. kolovoza 1970., dakle ukupno 32 dana, a bio je dugačak preko 10.000 kilometara. Putna grupa brojala je šest članova (abecednim redom): Biserka Aleksić, Nikola Aleksić, ing. Milovan Dlouhi, Sidonija Kos, Božidar Pomper, te kao gost dr Željko Poljak. U ovom broju objavljujemo dio putnog dnevnika koji se odnosi na Ararat i koji je djelomično već objavljen u zagrebačkom tjedniku »Vjesnik u srijedu« (broj 962. od 7. X 1970.). Opis puta po Kurdistanu i uspona na Erciyes (Erdzijes, 3916 m) ostavljamo za drugu priliku.

Ararat, vulansko brdo u Armeniji, fantastično lijepi 5-tisućnjak, legendarna planina na kojoj se našla Noina korablja nakon općeg potopa, san planinara čitavog svijeta! Zar sam mogao odbiti poziv zagrebačkog planinarskog društva »Vihor« da se pridružim njihovom pohodu na taj vrh? Znam, ne pozivaju me zbog mog alpinističkog ugleda, oni se samo ne usuđuju bez liječnika i kirurga u onaj pusti i brdoviti kraj na tromeđi Turske, Irana i Sovjetskog Saveza. Znam i to da nemam dosta fizičke kondicije. Razum mi kaže: nisi u formi, već pola godine krećeš se samo između stana i klinike, i to kolima, sviđat će te visina bolest, rijedak zrak, umor nakon 4000 kilometara za volanom, po vratolomnim turskim cestama. Sve sam to dobro znao. Presudna je bila jedna kolor fotografija Ararata: osamljeni strmi stožac, vrtoglavio visok, s bijelim snježnim šiljkom. Zar ima planinara koji bi mogao zatomiti želju da ga vidi izbliza, pod svojim nogama, da bude među prvima u zemlji koji će zabosti nacionalnu zastavu na vrh i tamo u snijegu položiti svoj potpis? Ne, iskoristit ću šansu koja mi se pruža. »Vihor« je već priredio sve što treba: penjačku opremu, literaturu, rezervne dijelove za kola, specijalnu hranu, superlagane ležajeve od stiropora itd. Moja je dužnost samo ponijeti putnu apoteku i instrumentarij za malu kirurgiju. Idem, pa šta bude!

18. srpnja. Dan polaska. Nas šestero u tri fiće. Natovareni su toliko da su im gume plosnate. U jednim kolima Ale i Biba, u drugima Mišo i Sida, a u trećima Božo i ja. Prijatelji i znatiželjnici nas ispraćaju, fotoaparati i kamere zuje. U zagrebačkom »Vjesniku« slika preko četiri stupca: »Zagrepčani u fićama na osvajanje Ararata«. Nema više šale. A što ako Ararat ne sviđadamo?

20. srpnja. Istanbul, Carigrad, Konstantinopol, najslikovitiji grad Evrope. Ovdje se nekoč krojila sudbina našim narodima. Kakva nevjerljivatna prometna gužva, niko ne poštjuje propise. Vozi kako možeš, »catch as catch can« na cesti. Poštuju se samo kola ispred i desno i, začudo, nezgoda nema. I što je još važnije, nema nervoze, ljutih pogleda, prostačkih gesta. Susret s grupom naših turista. Došli su autobusom iz Kosovske Mitrovice. Moramo se nasmijati nekim razočaranim licima među njima, Istanbul nije ono o čemu su maštali. »Da bog ubije onog Ataturka koji je reformirao Tursku, zbacio sultana, zabranio fes, uveo jednoženstvo, latinicu...«. Jedine prave dimije koje smo vidjeli u Carigradu nosile su naše turistkinje iz »Putnikovog« autobra.

21. srpnja. Približavamo se Ankari, glavnem gradu Turske. Vozio sam ležerno, pa sada nastojim stići našu kolonu kako bismo u grad ušli okupljeni. Ali, naših nigdje na vidiku. Vozim maksimalnom brzinom, fićo vibrira kod 110 na sat. Ankara preda mnom, što sada? Zašto me nisu pričekali na ulazu u grad? Evo centra Anake, neizbjegni spomenik Ataturku, oču Turske. Ulazim u prvi hotel, uzimam ključ od sobe, razmišljam: ima li uopće načina da se opet sastanem sa svojom skupinom, što će biti od našeg daljnog puta. Kritična situacija. Ulazim u sobu, telefon zvonii.

— Halo!?

— Ovdje Mišo, kud si odjurio, zar nisi vido kad smo ti mahali s benzinske pumpe?

— Ali...

— Što ali, jurio si kao da ti je smrt za petama, jedva smo te stizali...

Odahnuo sam: sve je dobro što se dobro svrši.

22. srpnja. Ankara je za nama, zašli smo u dubinu Turske. Turske ceste su sa-vršene, mnogo su bolje od naših, pa čak i one neasfaltirane. Kakva zabluda kad se ljudimo na naše ceste i psujemo: »Gore nego u Turskoj!«. U stvarnosti je obratno. I benzinskih stanica ima dovoljno, a benzin je osjetljivo jeftiniji (deset litara za jedan dolar).

Stop! Prvi defekt na kolima. Ništa strašna, ali ipak se pitamo, hoće li naša tri fiće izdržati taj dugi put. Fiatovim servisima nigdje ni traga, a o rezervnim dijelovima da i ne govorimo. Za tren oka oko nas gomila djece uz neopisivu i urnebesnu viku. Draga su kao i sva djeca. Razumijemo samo jednu njihovu riječ: bakšiš, bakšiš... Srećom smo poslušali nečiji savjet i sa sobom ponijeli obilje metalnih novčića od deset para. Djeca u Turskoj smatraju da stranci postoje samo radi bakšiša. Ali kako malo im treba da budu sretna!

Hattusa, ostaci glavnog grada drevnog hetitskog carstva, nepregledni kompleks ruševina, temelji crkve 160×110 metara! U njenim podrumima otkrivena je kompletan arhiva: 10.000 glinenih pločica s klinovim pismom, stare blizu 4000 godina. Ramzes II., veliki egipatski faraon, nabrala među svojim najvećim uspjesima: »Odbio sam napad Hetita i uspio sklopiti mir s njihovim kraljem...«. Pravi el-dorado za arheologe i ljubitelje starina, a samo 15 kilometara od glavnog puta novom turističkom cestom.

Objed u jednom tipičnom turskom restorančiću, kakvih ima bezbroj. Oni su priča za sebe. Umjesto jelovnika, zavirivanje u lone. Podvorba upravo strelovito brza, konobari dvore doslovno trčećim korakom. Jedan od njih neprestano stoji pred stola i pazi: tek što uzmeš posljednji zalogaj, tanjur nestaje i stiže drugo jelo, a sve u savršenoj tišini. Račun: rucak za šest osoba tri dolara. Bilo kuda, bakšiš, dakako, svuda. Za razliku od naših restorana, ovdje ga dajemo od srca rado.

24. srpnja. Danas po prvi put imam posla kao liječnik ekipe. Probavne smetnje! Gotovo svi pate od proljeva, ali sami su krivi. Nestrpljivi su i teško im je čekati pola sata koliko traje kloriranje vode. A imamo halamida toliko da bismo mogli dezinficirati čitavo jezero. Kolere i tifusa ipak se ne bojimo, cijepljeni smo prije puta. Ali, prosječni jugoslavenski organizam nije naviknut na stupanj zagadenosti vode na Orijentu, slično kao što npr. njemački turist nije naviknut na Jugoslaviju, pa rijetko koji izbjegne tu nevolju, pogotovo ako se odvajaži od obale u unutrašnjost i na istok naše zemlje.

odjeću bo izvraćen niz smjer, ali
zabavac se voleo učiti novi jezik.
Sudjelujući mihajlo su slijedili
takozvanom "čuvali i slavljenici"
malačima u shovskoj obitelji.

štegao je značaj stihomih i hrvatskih
malačima plesobima, otkriva
ih malačima, zatim ih
zauzimaju, čine život ili je učinju
nečistoće. Jevik je učinio, zatim
malačiđe da su od njih univerzitet
i svega ostvareće malačima
u malačima svih malačima
znamaj... ali i da je
zauzimaju svih ljudi

Način ovog oslobađanja malači
je i tako da su malačima
luk starti malačima malačima
zauzimaju i zauzimaju i zauzimaju
sve zauzimaju oslobađaju. Zatim
zauzimaju malačima malačima
bo oslobađaju. Malači su
zauzimaju odo zauzimaju oslobađaju
zauzimaju malačima malačima
zauzimaju malačima malačima

Naš logor na visini od 2200 m

Foto: Dr Z. Poljak

25. srpnja. Ciganski prijevoj, visina preko 2000 metara. Prelazimo preko Pontskog gorja, s crnomorske obale u Anadoliju. Tim putem je prolazio Ksenofont sa svojim Grćima i ovdje kliktao: »Thalata, thalata...« (more, more). Samo, dok je on sa svojim ljudima prolazio u borbi, nas ovdje poslužuju čevapčićima (kebab, kako kažu Turci). Malo dalje kvar na gumi. Mijenjamo kotač. Gotovo nema turskog šofera koji ne bi stao i ponudio pomoć. Kakva srdačnost, kakva ljudska solidarnost. Toga u Evropi nigdje nema. I ne samo šoferi, svatko, s kim god stupite u kontakt, dočekuje vas sa smiješkom, uvijek za vas nalazi vremena, trudi se da vas razumije, pomogne. Zar su to uistinu potomci onih Turaka koji su pola milenija haračili našu zemlju i ljude nabijali na kolac — pitamo se.

Odjednom prolom oblaka, blatne bujice jure niz strminu, na jednom mjestu zasule su cestu. Čitava kolona vozila stoji pred zaprekom, vozači se bespomoćno hvataju za glavu — mi ne! Cepine u ruke i na posao. Desetak minuta poslije nastavljamo vožnju. Kolona za nama. Živio alpinizam!

Sati vožnje prolaze. Anadolija na vidiku! Nalik je pustinji, nigdje ne vidimo raslinstva.

Na visini smo od 2300 metara, a ipak, strašna vrućina. Cesta često prolazi uz slana jezera i polja. Tlo se bijeli kao od snijega. Fiće čitav dan stenu prelazeći preko brojnih prijevoja. Navečer se spuštamo u dolinu Eufrata (Firat, kako kažu Turci) i uskoro, evo nas u Erzurumu.

Hotel »Palas« nije baš palača kao što ime kaže, ali je uredan i jeftin. Uopće, sve je za naše pojmove u Turskoj jeftino: pristojan ležaj u hotelu jedan dolar, s kupaonicom dva dolara. Kraj svega toga, upravo za vrijeme našeg puta, turska lira je još i devalvirana za 25 posto. Preporučit ćemo u Jugoslaviji svakome tko nema dovoljno para da ljetuje u Turskoj. Viza nije potrebna. Hrana je jeftina, voća koliko ti srce želi, ali kakvog voća! Tri breskve u jednom kilogramu (polu dinara komad), lubenice za bescjenje. A Turska ima četiri mora: Crno, Mramorno, Egejsko i Sredozemno — biraj plažu kakvu želiš! Postoje ipak jedan problem: treba ukus

prilagoditi orientalnoj kuhinji i pomiriti se s time da nema jela, počevši od čorbe pa do kolača, koje ne bi imalo miris ovčijeg loja. Sida ga npr. nikako ne podnosi, radije gladuje, vratit će se kao kost i koža. Ale stalno uzdiše za bećkim odrescima, a Biba mora svaku večer kuhati grah »na srpski način«. Hvala i slava Zagrebačkoj mljekari koja je pomogla naš pohod sa 100 kilograma svojih proizvoda u tetrapaku — oni nemaju miris ovčijeg loja.

Prije spavanja šetnja po Erzurumu. Čudni grad! Kombinacija Istoka i Zapada, bogatstva i siromaštva (dakako, više siromaštva). Nekoliko grandioznih spomenika seldžučke kulture, orijaške kamenite gradevine zdepastih oblika, glomaznih dimenzija. Za razliku od vitkih turskih minareta, seldžučki bi bili nalik više kulama, da nisu bogato ukrašeni šarenim emajliranim pločicama. Javni je život orientiran na ulice, kao i drugdje na Istoku. Pisari s pisacim strojevima čuće uz rub pločnika, pišu pisma, tužbe, što li? U drugoj ulici fotograf s prastarim aparatom, pravim muzejskim primjerkom, sagnut pod crnom ponjavom, a pred aparatom dva vojnika u stavu mirno, ukočenih pogleda, zagrljeni kao da se dave. »Bir, iki, ič... taman!« (Jedan, dva, tri... gotovo!). Zagrljaj vojnika popušta, pogledi ožive, smiješak.

26. srpnja. Približavamo se cilju. Anadolija je za nama, neprimjetno smo prešli u Armeniju. Od Armenije danas je ostalo samo ime, Armenaca tu više nema, i posljednji su nedavno istrijebljeni, kao što piše u njemačkom Baedekeru. Pusta vulkanska visoravan, pojedini stotci ugašenih vulkana, nigdje šume, čak ni stabla. Kako su lijepe naše domaće planine gdje potoci žubore, a vjetar šumi u krošnjama. I konačno, iza jednog zavoja, nakon 4000 kilometara puta, jednoglasno zavile sve naše kočnice — Ararat na vidiku! Silna piramida od kamena strši na obzoru, oblačići igraju oko snježnog vrha, kakav prizor! Kličemo od radosti, poskakujemo od zanosa, kamere neumorno škljocaju. Odjednom, nešto me hladno stegne oko srca: zar je toliko visoka ta planina, zar na taj nedohvatni snježni šljak treba da stupim nogom? Ali sada nije vrijeme za takve misli. Gas do daske, jurimo kroz oblake prašine prema podnožju planine. Pred noć smo u zaseoku Kanigurku (na karti piše Ganikor). Kućice od blata s ravnim krovovima, naokolo naslagane kocke od osušene kravljie balege, jedino gorivo za ledene zimske dane. Svuda naokolo pustinja, tek tu i tamo nešto oskudne trave.

U tren oka okruženi smo brojnim mještanima. Nakon uobičajenog dugotrajnog pogadanja, sve je utanačeno: Ahmed će dati konje, a njegov brat Davut bit će nam voda i pratilec, dnevno deset dolara — za njih čitavo bogatstvo. Stisak ruke i kratko utanačenje na nevjerljivom četverojezičnom ričetu: »Mesje, morgen Davut und iki hors.« (Gospodo, sutra je tu Davut s dva konja). Vraćamo se na noćenje desetak kilometara do novog hotela u Dogu Bayazit nedaleko iranske granice. Svoj opstanak u tom pustom kraju zahvaljuje zanimanju alpinista iz čitavog svijeta za vrh Ararata.

27. srpnja ujutro. Kucanje na vratima. Tko bi to mogao biti, ta jedva da je svanulo. Otvaramo. Pred vratima Davut s osmijehom na licu. Upozorava da treba krenuti rano, jer je kasnije nesnosna vrućina. On je iskusni vodič, išao je na Ararat s Nijemcima, Francuzima, Englezima. Od svakog je naučio poneku riječ. Sada uči hrvatski: Dobar dan, kako ste, koliko je sati?

Što ćemo s automobilima? Davut pošteno priznanje da njegovo selo nije sigurno kao parkiralište. Koliko su god ovi ljudi dragi, nemaju dovoljno razvijeni smisao za privatnu svojinu. Osim toga, djeci je omiljela zabava gadanje automobila kamenjem. Jer ako kamen ne škodi ni psu ni ovci, kako bi mogao željeznom vozilu. A već smo imali razbijenih stakla i udubljenja na karoserijama. Idealno rješenje: parkiramo u ljetnom vojnem logoru. Ni vojska nije u Turskoj iznimka: nevjerljiva srdačnost i uslužnost. Čak nas prebacuju terenskim vozilom do podnožja planine i — nevjerljivo — o bakšišu ni da čuju. Sjetili smo se izleta po našim planinama i bisera iz našeg bontona pri sličnim susretima: »Odbij!«

Natovarili smo životinje. Najgore je prošlo jedno magare. Premda manje od konja, najviše je nosilo. Što ćemo, to je sudska svih magaraca na svijetu. A ovaj je izgledao upravo smiješno: povrh sve ostale prtljage pričvrstili smo mu šest ležaja od stiropora. Samo možda 4 — 5 kilograma, ali po volumenu čitav mali Ararat, brdo prtljage na četiri tanke klecave noge.

-boli, dijeljenje slično
od dana do dan
na tajči smršavajuće
-za certifikat
-za potražiti

zanimljivosti
članak je ovo
članak je ovo

izvještaj o zimskom

st. zimskog izvještaja
članak je ovo

članak je ovo
članak je ovo

-ko znašo? i
stvarne
-či opština
-i za slavu
članak je
-či znašo
hug omiljene
-či
članak je ovo

Još 300 metara do vrha

Foto: Dr Z. Poljak

P o d n e. Visina 2800 metara. Stižemo na travnati zaravanak. Tu je čitav niz šarolikih šatora, planinsko naselje nomadskih pastira. Za čas smo okruženi gomilom djece i vikom: bakšiš, bakšiš...! Nikad dosta bakšiša. Nomadi su vrlo nepovjerljivi prema strancu i premda im po gostoljubivosti nema premca, teško je ući pod njihove šatore. Hvala Davutu što je uložio sav svoj ugled da budemo prihvaćeni. Bio je to nezaboravan i nesvakidašnji doživljaj. Pod čadorima su nam priredili udobna sjedišta na jastucima i odmah počeli kuhati čaj. Tko je uopće izmislio naziv »turska kava«. Kakva zabluda, Turci ni ne znaju što je kava, njihovo nacionalno piće je čaj kao, uostalom, kod svih islamskih naroda. Nakon čaja slijedio je jogurt, a jedva smo uspjeli spriječiti klanje jedne ovce čiji je rep, pun loja i težak bar jedan kilogram (posebna pasmina), trebao poslužiti kao naročita poslastica u čast gostima. Prije našeg odlaska odveli su me u drugi šator da pogledam bolesnog 5-godišnjeg dječačića. Ležao je u bunilu, radilo se o sunčanici. Jedva je otvorio oči i kad je ugledao strano lice, smogao je samo jednu jedinu riječ, protepao je: »Baksis!«

Nastavljamo s usponom. Još uvijek ne pričinjava osobitih teškoća, ali imamo bolesnika. Jedna od naših žena ima želučane grčeve, povraća, malaksava, ali moral joj je na visini: ne odustaje i uporno pokušava dalje. I kad je već postalo kritično, pojavi se kao naručen jedan gorštak na konju. Kas zatim bolesnica je bila u sedlu, dakako, nakon uobičajenog cjenjkanja (početna cijena po pravilu je bar dvostruka od konačne). Ni druga od naših žena nije imala sreće, morala je podnijeti malu operaciju zbog apsesa u usnoj šupljini.

V e č e r. Stižemo do izvora na 3200 metara visine, tradicionalna baza svih posjetilaca Ararata. I mi ovdje podižemo tri šatora. Svježe je, noć se naglo spušta, večera, spavanje. Uvlačimo se u spavaće vreće i nastojimo zaspati. Uzimam Davuta pod svoj šator. Kako je drag taj čovjek, on nije samo vodič, nego i drug, prijatelj, sluga, zaštitnik, sve u jednoj osobi. Sjetim se glasovitih himalajskih Serpasa. Razgovarao sam s njim potiho do pola noći. Na kojem jeziku? Teško je odgovoriti na

to pitanje, ali razumijeli smo se dobro. Njegovih stotinjak riječi iz svjetskih jezika ne bi bilo dovoljno da nije bilo velike volje i povrh svega još nečega: neobično mnogo zajedničkih riječi u turskom i našem jeziku. I to ne samo turcizama koji su prodri u hrvatski i srpski jezik, nego i mnoštva riječi koje sam uvijek smatrao sa-svim našima. Nisam znao da i Turci kažu: višnja, top, čelik, pamuk, sidro, boja, pile, jogurt, čorba i tko bi se svega sjetio.

Oko pola noći počele su neprilike. Izlazimo obojica iz šatora, ja zbog nesanice (pri simptom visinske bolesti), a Davut zbog brige za svoje konje — čuo je neke sumnjive zvukove. I zbilja, jednog konja je nestalo. Vidim, Davut je prestrašen.

— Što je?

— Kačak, kaže. Znao sam što ta riječ znači, jer i Makedonci njome nazivaju razbojnike.

— Pa zar ih ima ovdje, pitam.

— Nema ih već nekoliko godina, pobila ih je i rastjerala vojska, ali premda je još i sada svuda naokolo mnogo vojske zbog sovjetske granice, lako može neka grupica ovamo da zaluta.

Da bi stvar bila još gora, naoblačilo se, nastala je prava pomrčina i, konačno — kiša. Uvlačimo se opet u šatore, kiša bubnja krupnim kapima, iz susjednog šatora čujem psovku.

28. srpnja. Oko dva sata, još noću, Davut zove na okup. Želimo li danas stići na vrh, treba odmah krenuti. Ne smeta što je mrak, magla i kiša — orijentacija je laka: Ararat je pravilni stožac i svaki uspon vodi na vrh. Zar čekati lijepo vrijeme, zar podići uobičajeni drugi logor 600 metara povиše radi privikavanja na rijedak visinski zrak? Ne, bili smo nestrljivi. Dosta nam je magle, kiše, visinskih tegoba, idemo na »ho-ruk«, u jednom danu, u jednom dahu. Odluka je pala, nerazumna, prenagla, recimo slobodno: prepotentna odluka. Krećemo, svijetlimo put baterijama. Sat, dva, tri, četiri sata uspona. Stižemo do snježnog pojasa, privezujemo dereze na cipele, zupci odlično hvataju, premda je strmina sve veća. Svanulo je, visina je već oko 4500 metara, magla, temperatura pada, počinje i sniježiti. Šteta, nećemo vidjeti ledenjak u kojem su otkrivene zaledene hrastove grede. Kako su dosegli u ovu visinu? Neki misle da mogu potjecati samo od Noine korabije koja se tu nasukala nakon općeg potopata, tako tvrdi Biblija.

Naš tempo postepeno malaksava, disanje je sve ubrzanije, srce tuče 160 put u minuti. Ni nakon dužeg odmora bilo se ne vraća na normalu, ali ipak idemo dalje. Teturamo po snijegu hvatajući zrak otvorenim ustima i da se ne oslanjam na skijaške štapove, već bismo odavno ležali u snijegu. Visina 4800 metara, 48 zagrebačkih katedrala jedna na drugoj, visina najvišeg vrha Evrope. Noge su nam poput olova, zastanci sve češći. Opću duži odmor. Uspostavljamo radio vezu s Bibom i Sidom koje su ostale u bazi, toki-voki dobro funkcionira. Saznajemo da je Davut našao konja, otrgnuo se noću i pase pola sata ispod baze. Biba nema više grčeva.

Idemo dalje. Sve je teže, sve manje pomaže gutanje grožđanog šećera, ne koristi ni obilje koncentrirane limunade kao naknada za ugljični dioksid koji gubiemo ubrzanim disanjem. 4900 metara. Ale odustaje, dobio je trganje u zglobovima, vraća se u bazu. Počinjem i ja zaostajati. Svaki korak pet, šest udaha, svakih deset koraka odmor. Prokletstvo, zar to nije da pobjesni: fizički se osjećam da ne može bolje, mišići radi kako treba, vjetar i strahovitu hladnoću dobro podnosim, oprema savršena — ali zrak je prerjedak, kao da sam u zrakopraznom prostoru, a srce lupa tako nesmiljeno. Božo i Mišo su odmakli u visinu, nestali su u magli i snijegu. Ponavljam u sebi poznatu alpinističku parolu: Gdje je volja, tu je put — ali ni to više ne pomaže. Bilo je to zapravo nerazumno, u jednom danu htjeti ono za što svi trebaju dva dana, i još k tome bez dovoljnog kondicije.

Visina 5000 metara, do vrha još samo 156 metara, u normalnim uvjetima desetak minuta hoda. Ali što to koristi kad već osjećam visinsku bolest u punoj mjeri. Nemam zraka, muti mi se pred očima, postajem nekriticen, trudim se da shvatim gdje sam i što se zbiva i konačno padam nemoćno u snijeg — tipična posljedica nestašice kisika u moždanim centrima. Spava mi se, zijevam, nije mi hladno, samo da malo odspavam. Spavati, spavati... Sat kasnije kriza pomalo prolazi. Ustajem, stresem sa sebe snijeg, skidam ledene sige s lica. Moram na vrh, pa makar trebao puзati potrbuške. Ali nakon tri četiri koraka opet iste nevolje kao i prije. Znači, kapitulacija! I to pred samim ciljem. Pa zar sam zbilja takav fanatik da pokuša-

Povratak s Ararata

Foto: Dr Z. Poljak

vam i nemoguće, zar će itko dozнати da nisam bio na samom vrhu, da mi je nedostajalo samo stotinjak metara i, napokon, tješim se, zar je to tako važno što se vrh Ararata ne nalazi pod mojom nogom? Glupost, natrag u bazu, dosta mi je Ararat, i ledenog vjetra, i snijega. Ja sam Ararat video i doživio, eto, znam ga dobro, osjetio sam ga puninom bića. Uostalom, koliko ima ljudi u Jugoslaviji koji su kao ja, vlastitim snagama dosegli visinu od 5000 metara — dvadeset, trideset njih najviše.

Natrag! Kako je to samo lako i ugodno ići nizbrdo: opet se može disati, srce više ne lupa kao prije. Čujem povik nad sobom. Božo i Mišo se vraćaju, iscrpljeni, iznemogli. Boži teku suze niz lice, od muke, kako kaže. Uspio je stići do vrha, ali bio je to nadljudski, upravo luđački napor, plakao je na vrhu kao dijete. Ali, zatakao je tamo naše zastavice među ostalim zastavama, zatim ih je Mišo fotografirao, ostavili su potpis u zatvorenoj boci. Hura! Znači da je cilj našeg pohoda postignut. Sve je dobro što se dobro svrši. Ekipa kao cjelina ostvarila je zadatak. Svi smo za to zaslužni. Prema tome, zar su uopće važni sitni osobni neuspjesi? Vraćamo se kući s vrijednim trofejem: Ararat je naš! Ararat je naš!

Za one, koji će na Ararat

Ideja o usponu na Ararat, legendarnu Noinu planinu, visoku 5165 m rodila se među zagrebačkim planinarima već prije 15-tak godina. Nažalost do toga nije došlo, sve do ove godine, zbog već standardnih planinarskih nevolja: nedostatak finansijskih sredstava, poteškoće s vizama, devizama, dozvolom, o-premoma i na kraju zbog problema prevoza.

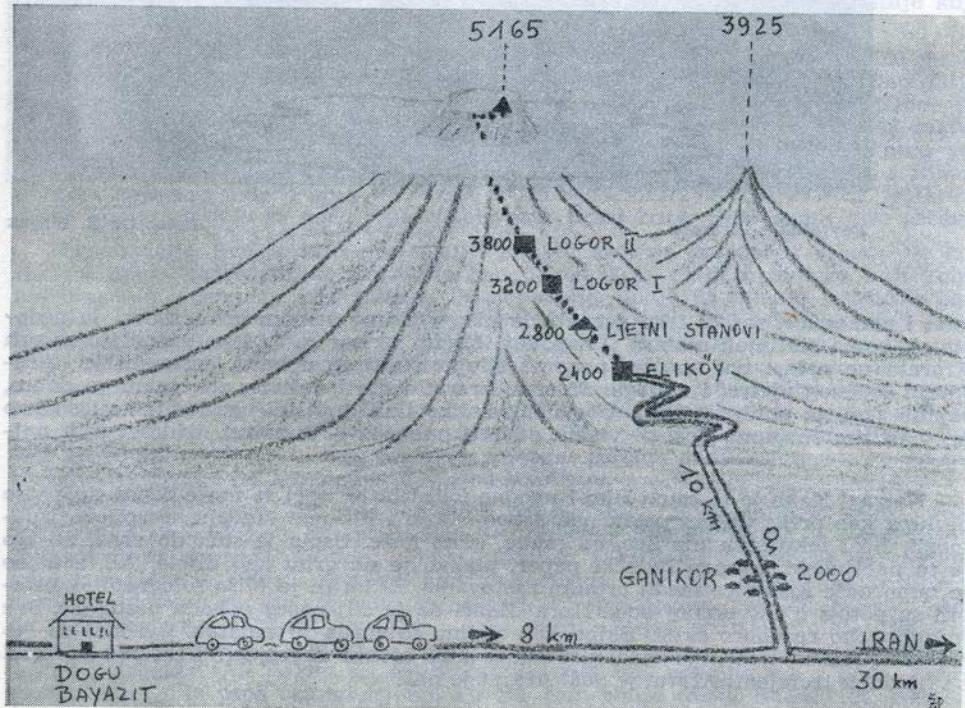
Ideja o našem odlasku na Ararat bila je nabačena na jednom od prvih sastanaka novoosnovanog planinarskog društva »Vihor« u Zagrebu i odmah odusevljeno prihvaćena. Budući da nam je bila dobro poznata sudbina dosadašnjih ideja o odlasku na Ararat, kao i finansijske prilike planinarske organizacije, odmah na početku je naglašeno, da u ovoj akciji mogu sudjelovati samo oni članovi koji su spremni sami snositi sve troškove i koji imaju na raspolaganju automobil. Unatoč odrenom nepovjerenju ovakav stav se pokazao realnim i akcija je u potpunosti uspjela: prvi zagrebački planinari osvojili su Ararat.

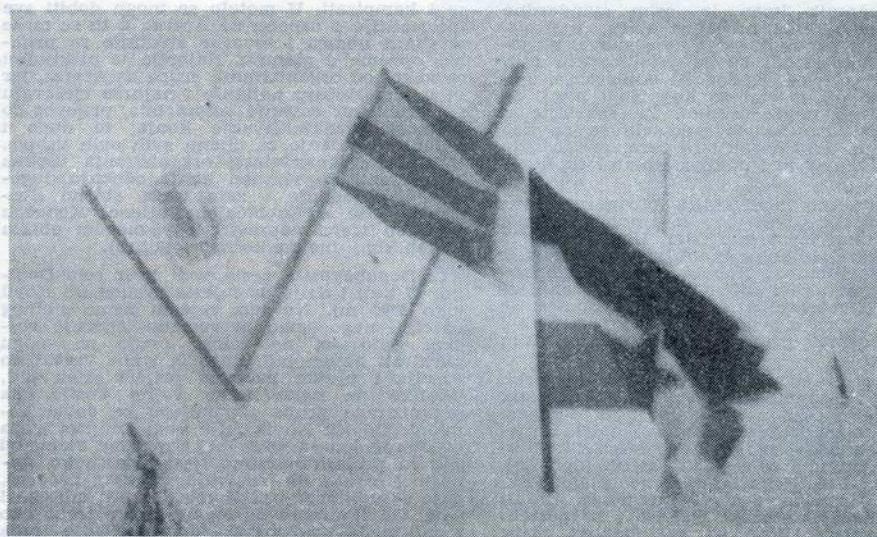
Prvi korak u pripremama bila je nabavka literature o Turskoj i Araratu. Ubrzo smo nabavili Polyglottov Reiseführer po Turskoj i obimni Baedekerov Autoführer po Turskoj (500 stranica), te Planinski vestnik 4/1969 s opisom puta i uspona na Ararat što su ga izvršili članovi Akademskog planinskog društva iz Ljubljane u septembru 1968. g. Mnogo korisnih podataka dali su nam članovi PD

»Zagreb-matica« koji su 1969. g. prošli ispod Ararata na svom putu za Iran i Demavand.

Za prevoz smo koristili tri Flata 750 (u svakom po dvije osobe), od kojih je jedan bio nov, a dva s generalnom reparaturom nakon 100.000 km. Reparature i pripremu automobila za put izvršio je automehaničarski majstor i naš planinarski prijatelj Davor Milić. Korišćeli se svojim iskustvom na relly vožnjama, Davor nam je dao niz dragocjenih savjeta, a opskrbio nas je i velikom količinom rezervnih dijelova (u Turskoj se za manje kola ne mogu dobiti nikakovi dijelovi). Osim toga sa sobom smo ponijeli kompletan alat za razne vrste popravaka, a svaka kola su imala po dvije rezervne gume. Na tom dugačkom putu od 10.500 km, po vrućini do 50 stupnjeva C sva tri Flice dobro su položila ispit. Osim triju manjih popravaka (zamjena nosača i ležaja dinama i čišćenje hladnjaka), te nekoliko kvarova na gumi, nismo imali nikakvih neprilika. Mjesto za pretlijag bilo je dovoljno, jer smo prije puta izvadili stražnja sjedala i naslone, jedino su ležaljke od stiropora zbog svog velikog volumena bile smještene na krovu jednih kola.

Od hrane nosili smo uglavnom konzerve i koncentrate, ali samo za 10 dana (za uspone i kao rezervu), a inače smo se hranili u hotelima i restoranima. U Turskoj je hrana jeftinija i može se dobiti i u manjim mjestima,

Zastave na vrhu Ararat

samo se treba priviknuti na specifični miris ovčjeg i kozjeg mesa. Zagrebačka mlijekara opskrblila nas je većom količinom sira, ghotog pudinga »Marene« i osvježavajućeg napitka Sinalko u tetrapaku. Unatoč dugotrajnom transportu i velikoj vrućini, ništa se od hrane nije pokvarilo. Sa sobom smo imali i veću količinu limunovog koncentrata i voćnih sokova. Problema s vodom i nabavkom bezalkoholnih pića nije bilo, jer se u svakom pa i najmanjem mjestu može nabaviti hladna plitka voda i razni napicci kao što su Coca cola, Pepsi cola, Canadian Dry, a osim toga uvijek smo imali za rezervu nekoliko kanistera vode. Za dezinfekciju vode služile su nam tablette Halamid.

Cijeli put u trajanju od 32 dana, dugačak 10.500 kilometara, koštao je za dvije osobe i jedan automobil oko 4.500 dinara, od čega dvije trećine u stranoj valuti. U ovaj iznos uračunat je benzин, hrana, piće, noćenje u kampovima i hotelima, razne ulaznice i takse, iznajmljivanje konja, suveniri i sl. Nisu uračunati troškovi reparature automobila, popuna opreme i filmski materijal. Na prvi pogled su troškovi veliki, međutim, ako ih usporedimo s tarifom IREM TUR-a iz Istanbula, koji organizira uspon na Ararat u trajanju od 8 dana (Istanbul-Erzurum-Ararat-Istanbul), i koja iznosi po osobi 450 dolara, uz uvjet da grupa ima najmanje 10 osoba, vidimo da nas je cijeli put došao relativno jeftino.

Problem osobne sigurnosti javlja se samo u centralnom i istočnom dijelu Turske (Anadolija i Kurdistani), gdje treba voziti samo po danu i koristiti hotele s garažom (prosječna cijena dvokrevetne sobe u boljem hotelu iznosi 40–45 dinara). Kampiranje u tom dijelu Turske dolazi u obzir samo uz vojne logore, jer uredeni kampova uopće nema. U ostalim dijelovima Turske ima dovoljno uredenih kampova, osobito uz obale mora. U centralnom i istočnom dijelu Turske za strance je posebno neugodan običaj djece da se na automobile nabacuju kamenjem. Posljedice se mogu ublažiti intenzivnim mahanjem rukom kroz prozor automobila ili vožnjom u zatvorenoj koloni, kod čega obično strada samo zadnji automobil. Naša bilanca u tom pogledu

Foto: Božo Pomper

bila je: nekoliko ogrebotina na laku i jedno razbijeno staklo, na svu sreću bočno. Prije puta bili smo upozoreni na ovu mogućnost, pa smo sa sobom nosili celuloid, kao zamjenu za staklo.

Još prije godinu-dvije dobar dio cesta u Turskoj nije bio asfaltiran (čak ni magistralna cesta Evropa-Azija), međutim mi smo se vrlo ugodno iznenadili brzinom i kvalitetom izgradnje cesta. Na cijelom putu jedva da smo imali 250 km makadamske ceste, a i to vrlo dobre. Ne samo da se velikom brzinom grade magistralne ceste, već i one sporedne. Najbolji primjer je cesta oko južne obale jezera Van: prije dvije godine nije uopće postojala, automobili su prebacivani trajektom preko jezera, a već sad je cesta u dužini oko 150 km s dva prevoja preko 2000 m skoro u cijelosti asfaltirana. Benzinskih pumpi na svim cestama ima dovoljno, tako da rezervu benzina koju smo vozili, nismo uopće koristili.

Promet u naseljenim mjestima, a pogotovo u većim gradovima, u prvih mah liči na kaos. U Turskoj praktički nema prometnih propisa, ni ograničenja brzine, žigmavci i stop svjetla u pravilu nikom ne rade, ulice s pravom prvenstva нико ne poštuje, u najprometnijim dvostravnim saobraćajnicama vozila se okreću itd. Kad tome dodamo da sva vozila neumorno koriste sirene i fanfare u svakoj prilici i da semafora i prometnika skoro uopće nema, dobivamo pravu sliku prometa. No unatoč svemu, nevjerojatno je ali istinito, da na cijelom putu nismo našli ni na jednu prometnu nesreću, da nigdje nema zastaja u prometu i što je u toj situaciji najčudnije, nismo od vozača čuli niti jednu psovku ili prijetnju. Sjetili smo se prometne situacije u Zagrebu i pomisili kako bi naši vozači i prometni stručnjaci trebali doći u Tursku na praksu.

S obzirom da je u grupi bio liječnik, bili smo dobro opskrbljeni lijekovima, počevši od tableta protiv bolova i probavnih smetnji pa do instrumenata za manje kirurške zahvate. Osim lakišnih probavnih smetnji i jednog sitnog kirurškog zahvata zdravlje nas je dobro služilo.

Svaki učesnik imao je, osim standardne planinarske opreme, navlačne hlače, vjetrovku, dereze i cepin ili skijaške štapove. Skijaški štapovi pokazali su se vrlo korisni radi oslanjanja u toku uspona ili odmaranja. Pernjatko uže od 40 metara koje smo nosili sa sobom nismo uopće trebali. Za spavanje u logoru prilikom uspona pokazale su se kao vrlo korisne ležaljke od stiropora, jer su vrlo lagane za transport i odličan izolator topline i vlage.

Sa sobom smo imali četiri fotoaparata: dva za kolor dijapoštive i dva za crnobijski film, te kinokameru za 8 mm film. Utrošeno je 16 kolor filmova, 11 kolor kinofilma te desetak crnobijskih filmova. Nabavku filmova finansirao je Planinarski odbor Zagreba i Planinarski savez Hrvatske, a sudionici pohoda su se obavezali da će o svojim dojmovima s puta i uspona održati predavanja u planinarskim društvima.

Za sporazumijevanje koristili smo engleski, njemački i hrvatsko-srpski jezik. Naš jezik vrlo često se čuje u Istanbulu i na obala Egejskog mora, gdje ima mnogo naših seljaka. Posebno dobro nam je došao veliki broj naših turcizama i zajedničkih riječi (npr. čaj, višnja, jok itd.). Prije odlaska naš planinarski prijatelj Haduška sastavio nam je kratki priročnik hrvatsko-turski rječnik s najpotrebnijim izrazima, koje su svi članovi ekipe trebali naučiti (brojevi, pozdravi, hrana, pića i sl.). Ovo nam je osobito dobro došlo prilikom pogadanja za iznajmljivanje konja i vodiča. Za one koji će možda posjetiti Tursku ili Ararat navodimo nekoliko najpotrebnijih riječi i njihovo značenje:

Automobil, otomobil
Caj, čaj
Časa, kadek
Cekati, beklemek
Cuvati, bakmak
Da, evet
Dan, gün
Desno, sağ
Dobar dan, merhaba
Dobro jutro, gün ajdin
Dodi, gel
Gore, jukarıda
Gospodine, efendi
Hvala, teşkefir ederim
Jaje, yumarta
Janjetina, kuzu eti
Jesti, jemek
Koliko košta, kač para
Konobar, garson
Konj, at
Kruh, ekmek
Lijev, sola
Magare, češek
Maleñ, kükük
Meso, et
Malo, az
Mlijeço, süt
Mnogo, çok
More, deniz
Ne, jok, hair

Ovdje, burada
Pismo, mektup
Piti, içmek
Pivo, bira
Planina, dag
Platiti, ödemek
Podne, öle
Postiljeponde, ölenden
Pošta, postahane
Potok, dere
Prtljaga, ešja
Put, yol
Racun, hesap
Riza, pilav
Selo, köj
Sir, pejnir
Skupo, pakali
Soba, oda
Sol, tuz
Stijena, kaja
Svjetiljka, fener
Sećer, šeker
Suma, orman
Turski, türkçe
Ulica, sokak
Ulje, jag
Velik, büyük
Vino, şarap
Voda, su
Vrh, tepe

Zahod, tuvalet
Zbogom, selam aleikum
1 bir
2 iki
3 üç
4 dört
5 beş
6 alt
7 jedi
8 sekiz
9 dokuz
10 on
11 on bir (itd.)
20 jirmi
30 otuz
40 krk
50 elli
60 altmış
70 yetmiş
80 sekson
90 dokson
100 juz
1000 bin
Ponedjeljak, pazarértesi
Utorak, salı
Srijeda, čaršamba
Cetvrtak, perşembe
Petak, dżuma
Subota, dżumaértesi
Nedjelja, pazar

Ishodišna točka za uspon na Ararat je gradić Dogubayazit na transverzalnoj cesti Evropa-Azija, udaljen od iranske granice svega 35 kilometara. Dolazak u Dogubayazit (iz Istanbula) moguć je avionom ili željeznicom do Erzuruma i dalje autobusom ili automobilom smjerom Istanbul-Ankara-Trabzon-Erzurum-Agri-Dogubayazit, ukupno 1800 km, što se može prijeći za pet dana. Cesta je gotovo u cijelosti asfaltirana, a prelazi nekoliko prijevoja visokih preko 2000 metara.

U Dogubayazitu postoji motel evropskog tipa sa restoranom i udobnim sobama, nekoliko jeftinijih prenoćista, a pored motela može

se i kampirati. U motelu se mogu dobiti sve informacije o usponu na Ararat, a tu se može unajmiti vodiča i tovarne životinje za prijenos opreme u planinu. Najbolje je priključiti se nekoj od organiziranih grupa za Ararat, jer se u tom slučaju najlakše i najbrže rješavaju svi problemi: čuvanje automobila, prijevoz do podnožja, iznajmljivanje konja, te dugo i mučno pogadanje za cijenu svih ovih usluga. U slučaju samostalnog organiziranja uspona treba znati da vlasnici konja očekuju dugotrajno pogadanje i zato traže obično dvostruko više od uobičajene cijene. Konačnu pogodbu treba napraviti u pismenom obliku (jedan konj dnevno košta 30-40 lira).

Iz Dogubayazita cesta vodi kroz selo Gankor (7 km) i dalje do mjesta zvanog Eli Köyü (oko 2300 m). Na tom mjestu nema stalnog naselja, nego samo povremeno goruje vojska. Zato se, na žalost, ovdje ne mogu parkirati automobili, nego ih treba vratiti do naselja i pješke ponovno prijeći cijeli put, ukoliko ne nađe neko vojno vozilo. Za organizirane grupe unajmljuju se doveli kamioni. Od Eli Köyü dalje vodi konjska staza do Prvog logora (3200 m). Usput na visini od 2800 m prolazimo mimo ljetne pastirske stanove (vodiči ih nazivaju »Turski čadori«), gdje se uz dobar bakšiš može dobiti mlijeka i čaja. Od Ganikora do Prvog logora treba oko 7 sati hoda uračunavši odmbre. Ovdje treba prenoći. Od Prvog do Drugog logora (3800 m, vodiči ga zovu »Snežni kamp«), vodi stazica koja se povremeno gubi između velikog kamenja prilično neugodnog za hodanje (3 sata hoda). Do »Snežnog kampa« mogu doći i konji i nema orientacijskih problema.

Dalje put vodi po snijegu dosta strmom padinom do grebena i grebenom dalje na vrh. Tehničkih i orientacijskih problema nema ni ovdje, obično ima tragova prethodnih grupa. Na tom dijelu neophodne su dereze i cepin ili skijaški štapovi, a preporuča se u blizini vrha upotrijebiti uže radi eventualnih pukotina u lednjaku.

Uspon je najbolje podijeliti u tri dana radi aklimatizacije, s prvim noćenjem u Prvom logoru i drugim noćenjem u Drugom logoru. Treći dan treba ustati još prije zore kako bi

-najdima noven minel a
u spomenačem mornarica
-svijetlju dij i mol U smje
-zvani vojski mornaricu
-svjetlju mol oči nizvješću
-svjetlju lini odiljenje nosi

-najd u mornaricu u ni dnevnim
-najd svjetlju u mornaricu
-ni mornaricu u Krasnu i Slobodnu
-mornaricu i zato obnovi
-najd u mornaricu brzo

Davut tovari na magarcu ležaljke od stropora

Foto: Dr Z. Poljak

na vrh došli najkasnije do 10 sati, jer se kasnije obično navlači na vrh oblačna kapa. Uspon na vrh smije se poduzeti samo u slučaju vredne i zvezdane noći.

Uspon na Ararat moguće je i sa sjeverne strane, ali traje nešto duže i potrebno je penjačko iskustvo. Isthodna točka je gradic Aralik, 125 km sjeveroistočno od Dogubayazita. Cesta je navodno u dobrom stanju. Iz Aralika može se automobilom stići do visoravn Serabulbul (2500 m) i još istog dana oprema na konjima prebačiti do Prvog logora (3500 m) za što treba 4–6 sati. Drugi logor nalazi se na visini od 4300 m, a svu opremu treba nositi na ledima, jer ovamo ne mogu konji. Uspon na vrh je teži nego s južne strane i traje pod normalnim uvjetima 7–8 sati. Na sjevernoj strani nalazi se nekoliko alpinističkih smjerova. Treća mogućnost uspona je zapadnim grebenom.

U slučaju lijepog vremena s Araratom se pruža prekrasan pogled na Kavkaz na sjeveru, Iran na istoku i Anadolsku visoravan na zapadu.

Osim po svojoj visini i impozantnom obliku Ararat (ili turski Agri Dagi, što znači »Planina bola«) je poznat i po legendi iz Starog zavjeta prema kojoj je prilikom općeg potopota na Araratu pristala Noina korabija. Istinitost legende pokušalo je u posljednjih 140 godina dokazati nekoliko ekspedicija. Tako je godine 1833. jedna turska ekspedicija navodno vidjela u ledu blizu vrha drvenu brodsku kobilicu, ali o tome nije donijela dokaze. Ostatke broda navodno su vidjeli za vrijeme prvog Svjetskog rata avijatičari prilikom prelijetanja Ararata i jedna ruska ekspedicija, ali su fotografije koje je ona snimila izgubljene za vrijeme Oktobarske revolucije. Za vrijeme Drugog svjetskog rata ruski i američki avijatičari također su pripovijedali o sličnim opažanjima. Godine 1951. američki historičar Smith bezuspješno je 12 dana istraživao planinu, a tek je Francuz Navarra našao 1955. godine u glečerskom području ostatke nekih balvana velike starosti. U najnovije vrijeme bilo je na Araratu ekspedicija koje su tražile ostatke Noemove korabije, ali ove godine, prema novinskim vijestima, turska vlada je zabranila daljnji odlazak na Ararat u svrhu istraživanja (blizina sovjetske granice?).

Ararat je odavna strateški vrlo važna planina, jer se nalazi u blizini tromeđe SSSR-a, Turske i Irana. Tek od 1920. godine definitivno se našao unutar granica turskog teritorija, jer je do tog vremena granica išla preko vrha, a tromeđa je bio Mali Ararat.

Ararat se uzdiže iz Armeniske visoravni visoke oko 2000 m i ima dva vrha: veliki Ararat ili Büyük Agri Dagi (5165 m) i Mali Ararat ili Küçük Agri Dagi (3.925 m). Ararat je vulkanskog porijekla, ima oblik stoice, pokriven je kalotom vječnog snijega i leda, površine 10–13 km². Desetak gledera dugih 1–2,5 km spušta se s vrha na sjevernu stranu do visine 3800 m. Glavni krater ispunjen je potpuno snijegom i ledom.

I na kraju, još nekoliko kratkih podataka. Prvi uspon na Ararat, koliko je poznato, izvršen je 1829. godine.

Ime planine Ararat je staro bar 3000 godina, nalazimo ga već u Starom zavjetu, a posljednji je trag imena države i naroda Urartu iz starog Orijenta, čiji je glavni grad bio na jezeru Van.

Najjači planinarski centar u Turskoj je grad Kayseri u Anadoliji, na podnožju vulkanskog vrha Erciyes (3916 m). Na njegovoj padini nalazi se veliki planinarski dom (2150 m) i skijaška žičara u izgradnji.

Turska turistička organizacija izdala je vrlo informativni prospekt na nekoliko jezika o mogućnostima planinarenja u Turskoj s nizom detaljnih geografskih skica, među njima i Ararata. Može se dobiti u turističkim uređima.

U Turskoj je u upotrebi latinica, samo treba znati da je c = dž, ç = č, y = j (npr. cami = džami, çay = čaj).

Iz Carigrada se prelazi preko Bospora u Aziju trajektom (cijena vrlo umjerena), a u planu je izgradnja velikog mosta Evropa — Azija.

Turska lira dijeli se na 100 kuruša. Od strane valute najtraženiji je dollar (USA dollar = 15 lira) i zapadnjemjemačka marka. Najpopovoljnije je novac mijenjati u mjenjačnicama.

Prije puta u Tursku korisno je cijepiti se protiv kolere i tifusa. Vize između Turske i Jugoslavije su ukinute. Karnet za kola nije potreban.

Noć pod zemljom

Prilikom speleoloških istraživanja čovjek se susreće s jednim novim ambijentom, s jednom novom situacijom — s tamom i tišinom i mnoštvom nepoznanica u prostoru koji je ispunjen interesantnim oblicima i pojavama. U toku tih istraživanja istraživač-speleolog nailazi na mnoštvo detalja, koji pobuduju njegov interes, njegovu ljubav i odluku da se posveti takovoj vrsti istraživanja. No taj isti istraživač-speleolog uvijek je svijestan činjenice, da će nakon nekoliko sati boravka pod zemljom ponovo izaći na svjetlost dana i toplinu sunca.

Ako se pak iz ovog ili onog razloga nađemo u situaciji da u podzemlju boravimo i koji dan, tjedan ili mjesec, tada naš pristup tom podzemlju postaje potpuno drugačiji. U tom slučaju sva prolazna uzbuđenja i susreti s izuzetnom ljestvom postaju nešto rutinsko, nešto gotovo uobičajeno, možda čak i neinteresantno. Čarobni svijet narušava hladnoća, vлага i samoća ako tamo sami boravimo. U blještavilu divnih kristala osjećamo hladnoću kamena, a kapanje vode, koje nas u prvi čas tako oduševi, postaje nam problem traženja kutka suhog prostora za dulji boravak. Tišina, koja u prvom trenutku tako godi, postaje posebni problem za istraživača i za svakog onog koji mora ostati sate i sate u tami podzemlja.

Kapanje vode na kameni pod ili u veću lokvu, jeka koju uzrokuje naš korak ili naš glas — sve je to novo za naš organ slухa. Svjetlost karbidne lampe, baterije ili električne sijalice, refleksi sa stijena, kristala, s poda, bokova ili stropa — to je novo za naše oko. Vidokrug je ograničen, tama često puta neprobojna, a iza tame nepoznanica. A čovjek u tami, sam sa svojim očima i ušima, koje sada drugačije osjećaju i reagiraju, bez sumnje da će početi i drugačije prihvataći tu stvarnost u kojoj se nalazi. Pri razmatranju ovog problema ne mislimo govoriti o boravku u podzemlju radi postizanja rekorda ili drugih pobuda, to je problem koji treba drugačije tretirati i o njemu jednom drugom prilikom.

Prije nekoliko godina na području Like za potrebe izgradnje brane Kruščica detaljno je istražena do tada nepoznata spilja, kojoj sam dao ime Horvatova pećina. Pećina do tada nije bila poznata, jer je njezina šupljina otkrivena tek za kopanje pristupnog tunela. Izgradnja injekcione zavjese na lijevom boku brane zahtijevala je osim detaljnog i vrlo sistematskog istraživanja pećine i staln nadzor, tj. stalni boravak speleološke ekipe, koja je telefonom javljala eventualne prodrore injekcione mase u njenu unutrašnjost i uz to izvodila razne građevinske zahvate u podzemlju.

Kada sam preuzeo taj zadatok, javio se problem izbora ekipe koja će stalno boraviti u podzemlju (u svakoj smjeni jedan čovjek) i ispunjavati zahtjeve koje je tražio naručilac posla. Osnovno je bilo da članovi ekipe budu speleolozi ili bar netko tko je već bio u podzemlju i ne osjeća strah ili averziju prema podzemnoj šupljini. Najkompletniju ekipu koja je i najduže boravila u podzemlju sačinjavali su speleolozi-planinari Hrvoje Malinar, Karlo Horvat i Krešo Ormanec. Ova ekipa najbolje je zadovoljila zahtjevima naručioca i izvodača radova na brani, a i ja sam bio najmirniji kada sam znao da su oni u službi.

Slijedeći problem, vezan uz ovaj način boravka u podzemlju, bio je zaštita na radu i osobna sigurnost. Osim toga, na mjestu koje je izabrano za mjesto nadzora i stalnu bazu, bilo je potrebno osigurati uvjete za siguran boravak i nesmetan rad. Odabранo je mjesto koje je bilo najbliže izbjivanju injekcione mase, mjesto na kome je prokapljavanje sa stropa prestalo i gdje je vлага bila najmanja. Od dasaka je izgrađen ležaj, stol i police za odlaganje stvari, postavljena je potrebna rasvjeta (kao i duž čitavog puta od ulaza do baze), telefon, električno grijalo, kuhalo, nabavljen nepromočivo platno, topli pokrivači i bunda. Na ulazu u pećinske dvorane zazidana su vrata, pregrađeni uski prolazi radi smanjivanja strujanja hladnog zraka i, uz svu ostalu opremu, nabavljen gramofon i tranzistor. Sve ovo su izgradili i pripremili spomenuti speleolozi.

Radi boljeg razumijevanja tekstova koji slijede iza ovog članka, treba spomenuti da je cijela ekipa bila vani smještena u jednoj baraci s ostalim radnicima, da su do ulaza u pećinu dolazili s jedne strane rijeke na drugu preko iz-

I pod zemljom može biti veselo

građene brane, zatim ulazili u pristupni tunel, prolazili kroz vrata koja su se zatvarala s unutarnje strane (a samo nama znano i s vanjske strane!), prolazili kroz prvu veliku dvoranu između golemyih stupova (visokih i preko 20 metara), provlačili se kroz uski i niski prolaz u središnji dio pećine i tu skretali u dio pećine u kome je bila smještena baza. Citav prolaz bio je osiguran stepeništem i rasvjetom. Središnji dio pećine imao je posebnu rasvjetu, koja se iskapčala ili ukapčala prema potrebi. U slučaju neke nezgode u pećini iz baze se moglo izaći na drugi izlaz i željezni stepenicama popeti se na završni dio pristupnog tunela. Po dolasku u bazu osmatrač se javljao u injekcionu stanicu odakle je dobijao podatak o tome koja se bušotina injektira, na kojoj dubini, pod kojim pritiskom i gdje bi se moglo očekivati izbijanje u podzemnu šupljinu. Speleolog je imao zadatuk da obilazi mesta odakle je masa izbijala ili je mogla izbijati i da u slučaju izbijanja zatraži obustavljanje injektiranja i promjenu načina rada. Na taj je način uspješno izvedena injekciona zavjesa i tu ni do danas nisu registrirani vidljivi gubici vode iz akumulacionog bazena. Tako su speleolozi svojim radom pridonijeli uspješnom završetku jednog vrlo složenog građevinskog zahvata u kršu.

Kada je započelo vršenje nadzora u podzemlju, bojao sam se kako će ekipa podnosići boravak u tami i kako će se odvijati čitav posao. Osim odličnog poznavanja čitave morfologije pećine, ekipa je iznenadila svojom domišljatošću i korisnim ispunjavanjem boravka pod zemljom. Vrijeme pod zemljom provodili su u traženju kristala i ekscentričnih formi, ili su fotografirali, a nekad i priređivali zajedničke »koncerte« u tami. Naime, Hrvoje je bio svirač trube, a Jambrek (Horvat) je svirao na gitari. Prilikom jednog obilaska gradilišta i pećine ugodno su me iznenadili svojim korisnim ispunjavanjem »radnog« vremena u pećini.

Interesiralo me je da mi opišu kako podnose svoj samački boravak pod zemljom, kako su proveli svoju prvu noć u tami na ležaju između bijelih stalaktita i stalagmita. Znao sam kako se čovjek osjeća kada iz ovog ili onog razloga ostane sam u tami prilikom speleoloških istraživanja, ali ovo je sada bila izuzetna situacija. Na moju molbu svaki od njih je opisao svoje dojmove i osjećaje u prvoj noći provedenoj pod zemljom u potpunoj samoći. Mislim da će ovi tekstovi zanimati naše planinare i sve one koji se namjeravaju baviti speleologijom, pa ih zato ovdje objavljujemo.

Muzika podzemlja

Posao koji sam danas imao obaviti u spilji je dovršen. Krenuo sam prema izlazu, ali sam se sjetio, da već rano u jutro ponovno moram doći ovamo. Pogledam na sat. Skoro će ponoć. Bilo bi bolje da prespavam ovdje u spilji. Izbjegao bih ono mukotrpo provlačenje kroz uske prolaze. Uostalom, krevet je napravljen u spilji i sada bi ga trebalo i isprobati. Zar nisam spavao već nekoliko puta u podzemlju i to na mnogo gorim mjestima. Da, ali tada nisam bio sam.

»Hajde, mladiću — kao da čujem neki svoj unutarnji glas, — zar te nije sram! Prekaljeni špiljar, a strah te je... ovaj, hoću reći, neugodno ti je spavati samom u spilji!«

»Ma kakav strah, — buni se onaj Ja u meni, — pa ovdje imam cijeli konfor!«

I zaista, u našoj bazi su osim kreveta s pokrivačima još stol, dvije viseće police, električna grijalica, kuhalo, telefon, tranzistor i električna rasvjeta.

Smjestio sam se na ležaju i nasumce našao na tranzistoru neku stanicu. Začulo se animalno pjevanje i treštava buka sastava »The Animals«. Dovraga i takova muzika! Ona ne spada u ovu sredinu. Na drugoj staniči pronalazim neko meni nepoznato djelo Bacha na orguljama. Ovo je prava muzika za podzemlje: pasaže virtuznih, ali hladnih tonova, koji odjekuju po dvoranama, kao da podzemlje čine još mističnijim.

Slušajući muziku polagano se uvlačim pod pokrivač i gasim rasvjetu. U tami svijetli samo crvenasti sjaj električnog »sunca«, koje je upereno prema mom ležaju. Pomalo sam pospan. San me sve jače savladava. Možda tome pridonosi i muzika. Isključujem tranzistor i Bach prestaje. Još za trenutak iz udaljene tamne dvorane vratio se zadnji odjek muzike, a onda je nastupila potpuna tišina. Tišina nije došla postepeno, došla je naglo i izgledala mi je kao prasak, kao da je nešto puklo i najednom nestalo.

Iz daljine čuo sam sada samo kapanje vode. I to je kapanje tišinu činilo još sablasnjom. Iz zbrke zvukova nastalih kapanjem, koji su polagano izranjali iz tišine, postepeno sam počeo razabirati pojedini šum i ton. Baš kao što dirigent sluša veliki orkestar. Samo, ovdje svaki »svirač« svira u svojem tempu i tonalitetu, pa se iz tog konglomerata tonova i sinkopa stvara čudna polifonska muzika podzemlja. Što duže slušam čini mi se da su zvuci sve glasniji. Pomalo kao i da me smetaju — rekao bih — idu mi na živce. Ipak više volim zemaljsku, mislim »vanjsku zemaljsku muziku.

Pokrivam se preko glave i nekako mi uspijeva da zaspim. Bio sam dosta umoran. Nakon prvog tvrdog sna nekoliko se puta budim. Svaki put gledam na sat, vrijeće nekako prokleto sporo prolazi. Najednom začujem neko pucketanje, ono postaje sve jače i na kraju kao da čujem pravu tutnjavu. Htio sam skočiti na noge, ali kad sam otvorio oči, ono što sam vidio prikovalo me je na mjestu. Na stropu dvorane otvarale su se pukotine uz gromoglasno praskanje i blok sa blokom pada je lomeći vitke stalagmite. Shvatio sam — potres je. Evo, lomi se i ovaj masivni stup narančaste boje. Strah me je. Da li da bježim prema izlazu ili sam ovdje sigurniji? Iznad mene je nizak i kompaktan svod. Ipak treba bježati. Put poznam, provući ću se i kroz uski prolaz. Ali ako je on zatvoren? Hvata me panika. Pokušavam ponovno ustati, ali ne mogu se ni pomaknuti. Pred očima mi nešto titra, nešto svijetli. Nešto mi je dotaklo rame...

S velikom mukom i naporom otvorio sam oči. Ostao sam zbumjen. Pored mene stajao je moj kolega Krešo i tapšao me po ramenu. U njegovom glasu bilo je nešto zlovoljnog, ali i šaljivog kad je rekao: »Hrvoje, tebe buditi, to je nezahvalan posao. Drmam te i pokušavam probuditi od osam sati, a sada tek nakon petnaest minuta dozivanja i uvjerenanja ti tek otvaraš oči. Samo se stalno okrećeš i nešto gundaš u sebi. Hajde, ustani, vani je već granulo sunce. Skoro će doći i ostali da nastavimo posao oko slikanja u spilji...«

Stresao sam glavu kao da želim otjerati ono što je najvjerojatnije bio san. Znači, onaj potres bile su Krešine ruke i njegovo drmanje. Dobro da je tako. Znači da sam dobro spavao i da je toplina ispod pokrivača bila pogodna za strašne snove.

»Zdravo, Krešo, dobro jutro! Večeras je red na tebi da ovdje spavaš!...«

Očekujući smjenu

Polako krećem poznatim stazama na putu u spilju. Noć je već odavno zamijenila dan i visoko je istakla svoju zastavu sa svjetlim grbom mjeseca. S ovakvim razmišljanjima uskoro sam pred ulazom tunela u kom se nalazi otvor pećine. Palim bateriju.

Oprezno silazim ljestvicama u veličanstvenu prvu dvoranu. Gledam divovske kamene stupove na kojima titra na tisuće sitnih iskrica — kristala kalcita. Kako se krećem, tako se pod svjetлом moje svjetiljke kreću i tisuće titravih iskara. Velike, male ali sjajne. Sjene obigravaju oko izbočina formirajući razne figure. Gledam ih, prilazim i dotičem rukama. Siga je hladna i vlažna. Iznad mene svjetli jaka žuta svjetlost, izgleda kao mjesec. To je golema petsto-vatna žarulja zaštićena žučkastim sjenilom. Razmišljam o tome, kako bi ovi kameni stupovi i zavjese, obojeni tako toplim bojama, izgledali na suncu, ali znadem da to nikada neće biti viđeno.

Iza ogromnog stupa oprezno se provlačim kroz uski prolaz. Žuti snop svjetla iz moje baterije žuri ispred mene, a ja za njim. Za nekoliko minuta stižem u bazu. Baza je suha, ležaj prekriven dekama, a na stolu papiri, knjige i novine. Palim električno svjetlo. Danas sam prvi puta dežuran po noći. Čudan osjećaj. Netko je sinoć u restoranu rekao: »Zar i noću ulazite u spilju?« Sjećam se da me je spopao smijeh. Zar imade razlike u spilji noću ili danju? Naravno da ima, ako ste »gore«, ali ovdje »dolje« to je svejedno. Nešto sam glasno kazao spuštajući se na ležaj. Odjek vlastitog glasa budi u meni želju da se igram s jekom. Vokali u raznim kombinacijama s ostalim slovima naprsto me obasipaju, pretiču jedni druge: A — a, a, a, U — u, u, u; AU — au, au, au... TA — ta, ta, ta, ta, TRA — tra, tra, tra, tra, ta, ta, tra — ta, ta, rata, rata, rata. DOSTA, dosta, osta, osta, ta, a, a, a... Dvorane ječe.

Prvih nekoliko sati vrlo je brzo prošlo. Desetak siga, raznih oblika i boja, obilazim i zagledam s posebnim interesom. To su sve stalagmiti. Izgleda mi da gledam kipove, divno izvajana torza ljudskih tijela. Gledaj, gledaj — pa ovo je B. B.! Tajanstveno mi se smiješi! Milujem joj dugu kosu. Malo dalje Marija Terezija nekako oštro gleda u De Gola. Vijetnamki je to svejedno, zaokupljena je tužnim mislima. I kanarinac šuti. Čuje se samo kapanje vode, koje me lagano uspavljuje. Očni kapci postaju sve teži. Zamatan se pokrivačem i uskoro su ugodna topolina i onaj jednolični tap, tap, kap, kap — učinili svoje.

Nisam dugo spavao. Postalo mi je hladno. Naglo sam skočio i krajičkom snenog oka video raširena krila i nejasni oblik »nečega« kako je zamaklo iza »orgulja«. Protrnuo sam. Za trenutak nisam se mogao pomaknuti, ali studen me dobro tresla i ubrzo sam bio potpuno budan. Ustao sam se i otišao do »orgulja«. Nije bilo nikoga. Tamo me čeka samo moja B. B. Ne vidim joj lice, ali joj kosa podrhtava. To titraju sjene jer se žarulja počela njihati.

Udaram prstima po »orguljama« i pokušavam nešto »odsvirati«. Uvidam da nisam dobar muzičar pa me muzičke ambicije ubrzano napuštaju. Skakućem prema slijedećoj dvorani da malo protegnem noge. Još malo i doći će smjena. Pričat ću im da me je probudilo nešto »krilate«. Znam da će biti smijeha i priča, kako me u snu nešto opsjedalo. No bila je to moja prva noć u spilji i prvi podzemni san. Poznati signali mi javljaju, da je još jedan radni dan, izvinite, noć već za mnom. Ali tu u spilji je to ionako svejedno — dan ili noć.

Na otvoru tunela zasljepljuje me sunčeva svjetlost. Gledam u plavu zastavu neba sa svjetlim krugom blistavog pokretača svega živog na zemlji — to sunce najavljuje novi dan. Razmišljam o borbi dana i noći, o suncu i mjesecu. Više se radujem suncu nego tamni i vodenim kapljicama, iako je u njima izvor stvaranja tog čudesnog podzemnog svijeta iz kog sam upravo izašao.

Strah - prijatelj tame

Polagano se penjem uz skliski »tobogan« na ulazu u pećinski sistem. Ulazim u prvu dvoranu, prolazim kroz nju i provlačim se kroz uski prolaz. Sve mi je već tako poznato da se više ni na šta ne osvrćem. Za nekoliko minuta dolazim do našeg logora. Zatvaram vodu na karbidnoj svjetiljci, nevoljko pregledavam kutiju s hranom. Tu nema tanjura, ali moram jesti. Osjećam kako je daleko majka s onim svojim smješkom na ustima kada mi donosi jelo, ali sada u spilji vrijeme je za večeru. Zaista, što sada rade moji kod kuće? Uh, što je hladan ovaj kruh, sav se drobi. Bilo bi bolje da popijem svoj čaj. Gledam u rašireno šatorsko krilo i naprtnjaču koja mi služi kao jastuk za glavu. Pokrivač miriši po dimu logorske vatre. Čemu sve ovo, zar ja nemam svoj topli mali krevet? Nešto u meni govori: Ostavi to Jambrek i skidaj cipele, ispod pokrivača bit će ti toplije. Nije li prerano da legnem? Koliko je sati? Pa nije ni važno. Vani je možda i sunce, ali od toga nemam nikakove koristi. Sâm sam u unutrašnjosti brda. Kroz stijenu dopire šum bušilice. Danas će biti relativno mirno. Injektišu dosta daleko od spilje i sigurno neće ništa prodrijeti u nju. No morao sam doći, jer se tako zahtijeva prema propisima.

Ponovno glas u meni! Jambrek, što je s tobom, hoćeš li još malo čaja i onda već jednom legni! Dosta je s čajem. Malo mora ostati i za sutra. Što je sada, zar opet nije nešto u redu? Ovaj kamen malo previše žulja. No, protegni se malo! Tako, sada je kamen ostao malo dalje od leđa. Karbitka već slabije gori i postaje sve tamnije. Tako, sada je već bolje. Ispod pokrivača je toplije. Sto misliš o jednoj cigareti? Upaljač je bljesnuo. Svjetlost plamena na svjetiljci sve je slabija. To kao da označuje kraj jednog dana u podzemlju. Sada svijetli samo crvena točkica moje cigarete, ali i ona polagano gasne.

Oči se bore da pobijede tamu, no znadem da je sve uzalud, bolje je da spavam. Čekaj, ne miči se! Nije li tamo nešto šušnulo? Eto, sada ponovno. Tišina! Nije to ništa, to je samo voda koja kaplje zvoneći muklo kroz dvorane. Tišina ponovo. Ali zar ovo netko ne govori, zar me netko ne zove? Osluškujem. Ponovno tišina. Treba zapaliti karbidnu svjetiljku. Vadim upaljač i palim je. Ponovno bliješti svjetlost nad hladnom okamenjenom bajkom u kojoj ja čekam i slušam. A što ja čekam i što slušam? Ja sam sam između hiljadu blještavih kristala što zamjenjuju ljepotu ljetne noći. Osjećam strah. Ne znam od čega strah, ali on — strah — urođeni prijatelj tame, kao da traži da prodre kroz sigurnost mog razuma. Mogu li mu se oduprijeti? Taj strah koji čovjeka plaši, koji ga polagano odvlači u carstvo strave, u zaboravljeni instinkt predaka i oživljuje dječe bajke...

Dvoranom odjekuje bat nečijih koraka, sve brže, sve bliže, u sve bržem ritmu, a onda — krik, krik prestrašene čeljadi! Tko je?! Tišina. Od straha raširene oči kruže dvoranom tražeći po sjenama, plašeći se da ne opaze nekoga. Ponovno koraci i onda smijeh što donosi olakšanje, što donosi spoznaju — pa to je samo tvoje malo srce, preplašeno srce, to je tvoje bilo koje tako tuče, ti »veliki« čovječe... Kako si sada ponovo velik i jak, kako sada mirno odmahuješ rukom i gasiš svjetiljku. Zar ne vidiš da s tamom dolazi ponovno ono što će te mučiti, dok umoran ne zaspis na tvrdom ležaju, da će te to nešto ponovno trgnuti iz sna, ono zbog čega ćeš poželjeti da si maleno dijete stisnuto u sigurnom i toplom krilu majke. No sada je dosta s tim razmišljanjima. Spavaj već jednom ti veliki i sigurni čovječe.

Ustajem i hodam. Prolaze sati traženja i lutanja iz dvorane u dvoranu. Smiješi se čovjekovo lice u sigurnosti koju mu pruža svjetlost karbidne svjetiljke, smiješi se dok nad dvoranom još uvijek kruže sjene jedne nemirne noći. Smiješak ostaje na licu čovjeka koji se vraća u svoj svijet, prema ulazu spilje. Nekoliko minuta kasnije on hvata još posljedne zrake sunca na zalazu. Zamisli se i okrene, ali samo na trenutak, mahne rukom kao na pozdrav nekome tko ostaje u onoj tami. Na površini koraci ne odzvanjavaju i on — čovjek iz tame — zviždi i, polagano i umorno, odlazi kroz sumrak prema naselju.

Zimski uspon na Troglav

Oko 15 sati, 13. veljače, izašli smo iz autobusa u Koljanimu. Trebalo nas je biti šest, ali tu smo samo Dražen, Josip, Gobo i ja. Puše hladan vjetar. Nebo se spustilo na zemlju. Iz olovnih oblaka kiša nemilice pada.

Ne mogu reći da sam bio prestrašen, ali to beskrajno sivilo prirode koje nas je okruživalo, upravo me oneraspoložilo. Bezvoljnost sam osjećao i na licima trojice svojih drugova. Nitko nije progovorio ni riječ. Svi šutimo a naprijed nas vuče isti cilj — zimski uspon na Troglav.

Nekoliko kućica ubavog poddinarskog sela Koljana brzo je ostalo za nama. Velenim koracima grabimo prema Bračevu dolcu. Kiša pada i dalje, ali sad pomiješana sa snježnim pahuljicama. Što se više uspinjemo, postaje sve hladnije, a udari vjetra sve jači. Svaki od nas nastoji da što manje pokisne. Glavna nam je briga, kako zadržati na sebi kišni ogrtić od plastike.

Rukama čvrsto držim rubove ogartača, a voda mi lagano curi u rukave. Prsti mi plave, jer ne želim moći rukavice koje će mi sutra biti neophodne. Ruke mi pomalo mrznu, a kiša vodenom vjetrom unatoč ogartaču zahvaća sve veće i veće dijelove odjeće. Gobo doživljava iste neugodnosti kao i ja. Izgleda međutim da ga je stalno lepršanje najlonске pelerine iznerviralo pa nije ustrojao u borbi s vjetrom. Naglim pokretom ruke strgne najlon s lediju, smota ga i stavi u džep od naprtnjače.

»Ajde, padaj kišo,« uzvikne Gobo, »brzo me smoči. Ista je stvar pokisao brzo ili polako, u svakom slučaju morat će se sušiti.«

Pokazalo se da je dobro učinio. Šutnja je ovime bila prekinuta. Počeli smo prepričavati planinarske doživljaje. Svaki se od nas hvalio kako je on pokisnuo gore nego svi ostali. Bili su to grozni pljuskovi na Velebitu, Alpama, Biokovu, i u uspoređenju s njima ova današnja kišurina uopće nije bila vrijedna spomena. Na koncu, kad smo dobro pokisili, morali smo priznati da smo rijetko kad bili tako mokri.

Mali Mirko Katić, unuk našeg domaćina, kad nas je ugledao, nije mogao izdržati a da ne dobaci smijući se:

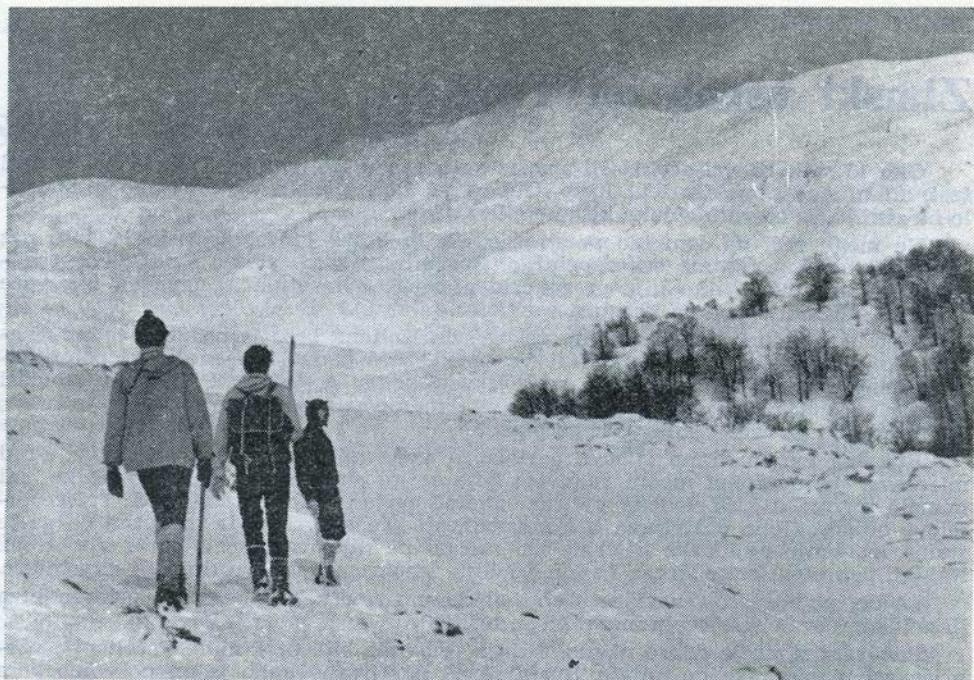
»Ala, dide, vidi ih pokisli su ka' pivci.«

Selo Bračev dolac jedno je od većih stalnih naselja na Dinari. Broji oko tridesetak domaćinstava (svakim danom ih je sve manje). Kuće su raštrkane po rubu plodnog polja, koje u ljetnim mjesecima izgleda kao zelena oaza u nepreglednom sivilu divljeg krša. Međutim ovog puta sve je prekriveno bijelim pokrovom. Okolni visovi stopljeni su s poljem, nema više one oštре crte između plodnog zemljišta i kamenjara, nema više onog kontrasta kojeg se sjećamo iz ljetnih dana.

Naš domaćin, stari Ilija Katić primio nas je s velikim oduševljenjem u svoju kuću. Za tili čas prostrana seoska kuhinja izgledala je kao magazin planinarske opreme. Razapeli smo jedno pomoćno uže i na njega naslagali našu mokru opremu. U međuvremenu Ilija je postavio oko ognjišta drvene tronošce. Sjeli smo u polukrug oko vatre. Stari je na svoja koljena posjeo svog mezimca, unuka Mirka, i započeo priču o svom životu. To ženske ne trebaju slušati. One su se same povukle. U drugom dijelu kuhinje stara Maša, žena Ilijina i njena nevjestica Ljubica pripremaju večeru.

Vani je već odavno pao mrak. Sniježi. Negdje u selu zavija pas. Valjda mu je hladno. Nama je tu pored vatre baš ugodno. Promatramo vatru koja lagano puketa, a mi koji smo došli iz grada upijamo svaku sitnicu seoskog interijera: izrezbareni tronošci prekriveni kozjim krznom, staro ognjište, bakreni kazar, na zidu petrolejka, u uglu balsamirani vuk kojeg je ubio Petar. Gledamo mi sve to oko sebe i kao da zavidimo tim ljudima koji žive u miru, daleko od kaosa civilizacije.

Nismo dobro spavali. Vani je bjesnila oluja, udarali su gromovi, a ispod nas mukala je preplašena stoka. Oko 4 sata, kad je prestala grmljavina, tiho sam se na prstima izvukao iz sobe i otisao do kućnih vrata da vidim što nam nebo sprema. Tmurni oblaci kotrljali su se prema jugu. To mi je dalo nade da bi mogao osvanuti bolji dan. Bio sam zadovoljan. Pokušao sam se još opreznije vratiti u sobu, ali čim su vrata zaškripala, tri glasa progundaju:

Prema Troglavu

Foto: Dražen Adam

»Kakvo je vrijeme?«

»A, tu ste dakle«, promislim u sebi, »ni vi ne spavate. Znači nisam samo ja zabrinut.« I nastavim glasno: »Bit će nešto, moglo bi se i popraviti jer puše bura«, odgovorim drugovima i uvučem se u vreću. Prevrtali smo se tako još dva sata u svojim vrećama, a onda ustali.

Premda se na jugu i istoku naziru oblaci, nebo je vedro. I sunce se pojavilo iznad oblaka i stoji na nebnu kao nekakva žuta ploča, bez topline. No dobro je i takovo, dovoljno da nas ohrabri.

Krećemo. Nosimo samo dvije naprtnjače s rezervnom odjećom i nešto hrane. Normalno, tu su i cepin i dereze.

Nakon pola sata hoda stigli smo na veliku visoravan koja se pruža u smjeru sjeverozapad — jugoistok, paralelno sa glavnim grebenom planine. Kad se u ljetnim mjesecima ide na Troglav, onda je najbliži pristup preko sela Pomenetnik gornji (zimi nije nastanjen), koje je smješteno u središnjem dijelu visoravni. To je kraći ali i teži put, jer uključuje veliki gubitak visine. Zbog toga smo odlučili da se na greben popnemo zaobilaznim putem. Visoravan prelazimo na njenom jugoistočnom kraju i izbijamo pod šumovitu Vještić-goru. Tu na spoju s Vještić-gorom greben je nizak, pa se bez muke prebacujemo na njegovu sjeveroistočnu stranu.

Pred nama se u svojoj veličini pruža Livanjsko polje. Dolje u dubini vidimo Gubin i još dalje Sajkoviće. Sjedimo na naprtnjačama, uživamo u pogledu i stavljamo na noge dereze, jer se bez njih dalje ne može. Dovle smo hodali puna tri sata po dubokom snijegu, a ovo nam je prva pauza. Svi smo osjetili umor, ali nitko nije to htio otkriti. Nitko nije kazao: »Sjednimo malo da se odmorimo«, nego je Josip dobio: »Hoćemo li konačno staviti dereze, zar ne vidite da smo došli na led!?«

Derez su mi već na nogama i sad se zabavljam guljenjem naranče. Promatram greben, slijedim očima njegov hrbat, želio bih vidjeti Troglav, ali on je već obavijen gustim oblacima. Primjećujem da se sa svih strana gomilaju ogromni

U blizini vrha Foto: Dražen Adam

oblaci i da se skupljaju baš iznad nas. Jedino se još na istoku vidi komad plavog neba.

»Narode, bit će gusto. Mogli bi malo brže s tim narančama«, upozoravam drugove koji mirno bez žurbe gule koru.

Na jugozapadnoj padini bili smo zaštićeni od vjetra, ali sad smo mu izloženi, pa duže zadržavanje nije ugodno. Prijatelji su me poslušali i mi ubrzo nastavljamo uspon. Vjetar je sve jači, ali nedamo se. Led škripi pod nogama i sigurnim koracima idemo naprijed. Pred nama je iskrnuo Mali Troglav. To nam je znak da moramo skrenuti lijevo na Veliki. Dolazimo na Ledenu kosu, rascjep između Malog i Velikog Troglava. Počeo je padati snijeg (samo je još on trebao!). Spuštam kapu koja mi sada pokriva čitavo lice. Stavljam i naočale. Međutim, nos mi je otkriven. Skoro da ga više i ne osjećam. Bockanje ledenih iglica koje nosi vjetar pretvorilo se sada u tupu bol. Ne marim za to, sad je važno samo to da se ide dalje i dalje, sve bliže cilju.

Preostao nam je još strmi uspon na troglavi greben. Cepin užurbano kopa »stope«. Uspinjem se prvi i to velikom brzinom. Možda oni iza mene misle da želim pokazati kako imam još dosta snage. U tome se varaju, jer ja žurim baš zbog toga što osjećam da mi nestaje energije. Ulazim u oblak. Drugovi me slijede. Sad se ne smijemo odvajati, jer bi to moglo biti kobno. Netko iza mojih lediju viće, da bi se mogli navezati. Ne osvrćem se na to i idem naprijed. Prožima me hladnoća i osjećam slabost, ali volja me gura. Moram se dohvatići grebena.

Vidljivost je malena, jedva dva metra, taman tolika da vidim stopinku koju napravim i druga koji ide odmah za mnom (četvrtog u koloni ne vidim). Što se više približavamo grebenu, sve je jače urlanje vjetra. Ne znam ni sam kako, ali noge kao da se same pokreću i ja sam na grebenu. Zavikao bih ali ne mogu. Zabadam cepin i pokušavam sjesti na njega. Vjetar mi ne dopušta, gubim ravnotežu i jedva se održavam na nogama. Uskoro smo svi na okupu. Nalazimo se u paklu. Plaćina bjesni, ne želi da joj narušimo njezin mir i dostojanstvo. Pokušava da nas zbací sa svojih pleća. Dolazimo u iskušenje. Pomišljamo na povratak.

Premda je neizdrživo, izgleda mi da uživamo u tom izazivanju prirode. Ne mislimo na opasnost kojoj smo izloženi. Ona za nas u ovom času i ne postoji. Naše dereze nemilice gaze nevinu, netaknuta bjelinu pod nogama i planina nije u stanju da nas zadrži.

Vjetar puše u prsa. Sve češće se zaustavljamo da bismo sakupili malo snage. Napredujemo vrlo oprezno, jer je rub grebena vijugav, a zbog gustih oblaka teško se razlikuje tlo od provalije. Jeza nas hvata kad se oblak malo razrijedi i kad tu, odmah pored sebe, ugledamo konture snježne strehe. Kad smo došli do vrha jedne uzvisine viknem:

»Ljudi, ovo je vrh!« Dražen se složio sa mnom. Valjda ni on kao ni ja nije mogao dalje. Meni je bilo dosta svega i želio sam natrag. Ali Josip se nije dao prevariti:

»Vrh je još dalje«, dobaci on odlučno. Nastala je kratka prepirka, u kojoj tvrdoglavni Josip nije popustio. Jednostavno je prosljedio naprijed i mi smo morali za njim. Ipak na koncu mu nije nitko zamjerio na tvrdoglavost jer je imao pravo.

Zaobišavši završetak jedne velike jaruge, ponovo se počinjemo uspinjati. Prijecamo se izgleda reljefa koji je svima nama dobro poznat.

Nakon velike jaruge, koja je karakteristična za sjeveroistočnu stijenu Troglava, počinje uspon koji se završava s glavnim vrhom. Sad smo sigurni da se nalazimo nadomak cilju. Penjemo se po grebenu još desetak minuta i konačno dolazimo na njegovu najvišu tačku. Vrh! Pogleda nema, uskraćena nam je mogućnost da doživimo krajolik iz pticje perspektive. Ne osjećamo onu draž, opijenost prirodom zbog koje se planinar svaki put vraća u planinu. Ali ipak, oduševljeni smo, mogao bih reći, ushićeni zbog pobjede nad prirodom, zbog toga što smo savladali surovu planinu. Izvršeni uspon nam potvrđuje da imamo u sebi dovoljno snage i volje i radi toga nam pobjeda godi. To je ono što će svakog od nas ponovo jednog dana dovesti u koštač sa možda još surovijom planinom. Takav je čovjek, uvjek traži nove opasnosti i u njima uživa. Ako nešto postigne, nije time zadovoljan, jer onda smatra da može postići još i više.

Cestitamo jedan drugome čvrstim stiskom ruke, Bilo je to negdje oko dva sata poslijepodne. Na vrhu se ne zadržavamo, sad nam je najvažniji povratak.

Hodamo mnogo lakše jer nam vjetar dolazi s leđa, pa izgleda da nas gura. Nakon pola sata već smo na Ledenoj kosi. Nalazimo neku zavjetrinu, ako se to uopće može tako nazvati. Odlučili smo da tu napravimo kratak odmor, koji nam je bio i te kako potreban. Povadili smo svu hranu iz naprtnjača i ona je u hipu nestala. Sjedimo, nitko ništa ne govori. Oči su nam punе suza, a hladnoća štipa u nosu i grlu. Nije nam ugodno. Ustajemo. Treba što prije stići u Bračev dolac jer dan je kratak. Vraćamo se istim putem, međutim, sad mnogo brže. Sve je tamnije, ali na sreću, vrijeme se smirilo. Bio je gust mrak kad smo začuli lavez pasa, najsigurniji znak da je selo u blizini. Stari Ilija bio je sav preplašen:

»Već san mislila da se ne ćete vratiti.«

Nije nam mogao vjerovati kad smo mu rekli da smo unatoč nevremenu ipak bili na vrhu. Maša nam je spremila izvanrednu »paštu-fažol«, koju smo s užitkom pojeli. Stari Ilija pozvao nas je na partiju »briškule« ali nismo mogli više izdržati. Odmah smo pošli na spavanje.

Devet je sati, a mi se već nalazimo na putu za Koljane. Nakon dobrog spavanja naše raspoloženje je na visini. Prepričavamo sitnice s jučerašnjeg uspona. Tek sad počinjemo biti svjesni opasnosti koja nam je prijetila. Konstatacija da je opasnost bila velika još više povećava naše zadovoljstvo. Veseli smo. Ne smeta nam ni susnježica koja je počela padati. Vrijeme u razgovoru brzo prolazi i Koljani su sve bliže. Ali nedjeljom Koljani nemaju autobusne veze sa ostalim svijetom, a na našu nesreću, baš danas je nedjelja. Ne preostaje nam ništa drugo nego pješačiti do Vrlike. Kako se Vrlika nalazi na desnoj strani Perućkog jezera, moramo pronaći ladara koji će nas sa svojom brodicom prebaciti na drugu obalu.

Lađara smo pronašli u seoskoj krčmi. Bilo je zabavno voziti se lađom po mirnoj površini jezera.

Nedugo nakon plovidbe ukrcali smo se u autobus. »Umor prolazi, a zadovoljstvo ostaje,« — sjetili smo se uzrečice našeg seniora Grimanića, kad smo se raskomotili na udobnim mekim sjedištima.

Ing. MARIJA KOSTAŠNJEK,
Zagreb

Crtice

S

Grossglocknera

8. 8. Prvi dan logora počinje nesretno. Šest sati ujutro je, a kiša pada i pada kao da nikad ne misli prestati. U sedam sati ipak se dešava čudo, kiše više nema. Iako je već malo kasno, jedan kraći uspon bit će moguće izvršiti.

Pasterze, sa svojim vječnim ledenim preprekama, tjeru nas na jutarnju gimnastiku — preskakivanje pukotina. Lijepo su te hladne, plave i glatke stijenke pukotina, ali znaju biti i nemilosrdne klopke.

10. 8. Nalazimo se na usponu na Johannesberg. Neprestano se osvrćem. Cilj mog promatranja je uglavnom Grossglockner. Točnije rečeno, sjeverozapadni greben Grossglocknera. Sa svakim metrom uspona on se sve bolje vidi, vide se detalji budućeg uspona i to mi je interesantnije nego ova strma snježna livada Johannesberga. Prene me Medin glas: »Hoćemo li ovuda?« Pogledam u tom smjeru i iznenadim se. »Ali nemamo užeta!« Naime prije samog vrha Johannesberga nalazi se oko dvije dužine užeta strme padine u firnu, nazvane Südostflanke, koja se, naravno, može zaobići s obje strane. Pridem malo bliže strminu (kao da će to ublažiti nagib) i pogledam prema dolje. »Perspektive« u slučaju pada nisu tako loše. Najvjerojatnije ću se moći zaustaviti prije skoka ili čak izbjegći skok ako se otkotrljam prema južnoj strani. Te procjene su prevagnule u korist uspona.

Pa nije ni tako strašno. Dereze dobro drže, a najveća opasnost su pukotine, odnosno njihovi prekriveni rubovi. Ali na sreću one su skoro paralelne s našim smjerom, tako da ne smetaju. Ipak mi je dragو bilo kada je strmina ostala za nama. U alpinističkom vodiču ona nosi naziv »Padina u firnu sportskog karaktera«. Mislim da je bila više sportskog karaktera duha nego tijela.

Na vrhu Johannesberga. U daljini se vidi Moserboden i Tauernmoossee. Na čas se sjetimo drugova na ledenjačkom tečaju kod Frica. Onda nam pažnju opet privuče naš greben. Odlično se vidi predstojeći uspon i novi detalji koje nismo mogli zapaziti čak ni prije pola sata. Saginjem se i spremam jedan neobičan kamen za uspomenu na taj vrh, i to je sve.

12. 8. Današnji dan ipak nije propao. Ne nalazim se svakog dana u blizini ogromnih blokova leda, koji pucaju i polako, kao u usporenom filmu, ispadaju iz

svojih ležišta, drobe se uz prasak u manje komade koji sve sporije klize da se zaustave pedesetak metara dalje. Ne vidi se svaki dan u zraku nepravilna modrozelena kocka, od kojih 800 kubičnih metara leda. I to iz neposredne blizine! Taj dan u planinama platio nam je za sve one tegobe i nezgode na usponima.

Na povratku, tražeći neobično kamenje i kristale, nalazimo zardali polomljeni cepin i ostatke nečije vjetrovke i košulje. Planina daje mnogo, ali traži promišljenošć i pažnju.

14. 8. Schneewinkel ili Snježni kut je magični kut za ulaz na sam greben, za početak naše grebenske ture. U planu imamo prijeći greben Romariswanda, Teufelskamp, Sjeverozapadni greben Grossglocknera, Glocknerwandkrone te uspon preko Teufelshorna i Glocknerhorna na sam vrh Grossglocknera. A prije se trebamo uspeti na Schneescharte preko nekoliko velikih, neprijatnih pukotina. U ušima nam još zvone glasovi naših prijatelja, ruskih alpinista. Vrijeme će biti »očenj harašo«. U ustima još osjećamo okus njihovog čaja prijateljstva i vidimo njihove sjajne oči koje nam želete sreću na usponu.

Vrijeme? Da, služilo nas je do sada, točnije rečeno do dolaska na Schneescharte. Zadnje što smo uspjeli vidjeti taj dan bila je lijepa, zelena dolina Dorfertal s druge strane masiva. Odjednom smo se našli okruženi maglom i sve što smo vidjeli bilo je par metara kršljive stijene ispred nas.

Romariswandkopf. Magle još traju. Slijedi kratka orientacijska diskusija i polazak.

Teufelskamp. Magla. Već osjećamo da će nam ostati neiskorišteno pola kolor-filma, koji smo sačuvali upravo za greben. Sreća je da smo sa Johannesberga dobro vidjeli sjeverozapadni greben Grossglocknera te bez teškoća raspoznali mjesto spajanja s istočnim grebenom, a odmah zatim i mali plato ispod Hofmanspitze.

Ipak se u toj monotonoj magli nešto događa. Glorija, koju pokušavamo snimiti, dokaz je da negdje oko nas ima sunca, negdje iza te magle koja zaklanja sve vidike.

Zabavljamo se prepenjavajući tornjiće ali uskoro izgubimo račun i ne znamo na kojem smo. Magli se pridružila i sitna kiša.

Čujem neko zujanje. Uto mi Medo saopći da i on čuje neko zujanje. Okrećemo se oko sebe dok nam ne sine neugodna istina da zuje šiljci cepina koji vire iz naših naprtnjača i da predstavljamo odlične gromobrane. Skidamo naprtnjače, ali i stijena zuji. Uzdamo se da će križ na vrhu Grossglocknera odvući gromove od nas. Srećom se upravo na ovoj stijeni nalazi klin za »apsajl« i mi se gubimo iz opasne zone što je brže moguće. A kiša i magla ne prestaju. Na čas se pokažu obrisi Teufelshorna i Glocknerhorna, a u jednom momentu vidimo čak i križ na vrhu Grossglocknera.

Odlučili smo da ipak idemo na vrh jer je grmljavina prestala, no planovi su jedno, a stvarnost je drugo. Večer se spustila, a magle se nisu razisile. Slijedio je bivak na domaku cilja.

15. 8. Jutro. Kao da se ništa nije zbilo, kao da nije nastupio novi dan. Jer još uvijek pada sitna kiša i oko nas je magla.

Idemo jedan dio slobodno, a onda se prije jedne ledene padine navezujemo. Zapravo ne znamo točno koliko smo udaljeni od vrha, ali znamo da nije mnogo. Ipak, Grossglockner nam nije bio naklonjen ni taj dan. Istina, kiša je prestala, ali su ju zamijenile velike pahuljice gustog snijega, koji je naš dalji uspon učinio besmislenim.

Oprezno silazimo niz južnu padinu. Medo mi govori: »Sada idi polako i ja će ti reći gdje trebaš preskočiti pukotinu.« I ja idem polako, ali se okliznem i na glavce poletim prema pukotini. Obuzima me samo jedna misao: treba preletjeti preko nje. I to mi uspije uz nekakvo akrobatsko preokretanje. Zaustavim se cepinom ispod pukotine ali okrenuta za 180 stupnjeva.

Magle se dižu načas, upravo dovoljno da se usmjerimo prema Adlersruhe i da spoznamo kako nam je vrh bio na dohvati ruke.

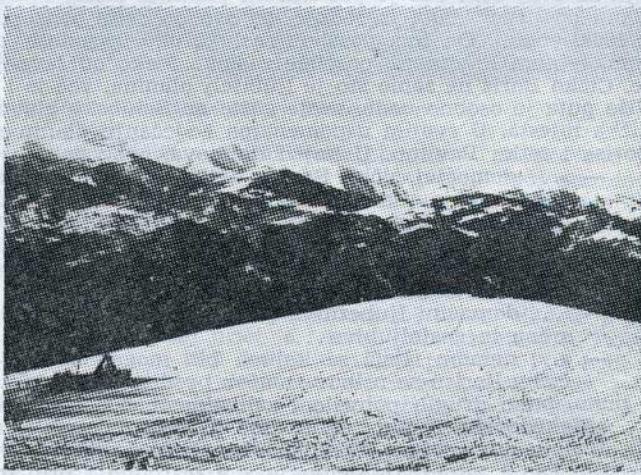
Toplog čaja nam je dosta. Najradnje bismo ostali ovdje u kući, ali se moramo žuriti u logor da stignemo na autobus.

Ispred Adlersruhe dočeka nas jedno gorko iznenadjenje. Nebo je vedro kao staklo, vrijeme je divno, a mi, mokri do kože i razočarani, moramo dalje. Pred kraj Meletzkigrata stavljamo ruke u džepove, ali nas ovaj puta naša mala igra ne može oraspoložiti. No ipak, jednom kasnije bit će sve u redu. Znat ćemo da je upravo tako trebalo biti i da je to dobro. Jer planinu treba upoznati i okupanu suncem, i pod plaštrom magle, kiše i gromova.

TRAJKO RIBAROV, Skopje

Solunska glava

Masiv Jakupica-Karadžica, sa svojim ograncima, proteže se u središnjem dijelu Makedonije. Najviši vrhovi ovog masiva su Karadžica (2473 m) i Solunska glava (2540 m). Prvi poznati planinarski uspon na vrh Solunske glave izvela je 1928. godine grupa pionira planinarstva Makedonije iz Skopja. Početak planinarstva u Makedoniji, posebno u Skopju, datira iz 1922—23. godine. Nakon prvog uspona na vrh Ljubotena u Sar-planini 1924. godine, grupa od dvanaest odvažnih poletnih mlađih planinara i ljubitelja prirode, odlučila je u nepoznatoj planini osvojiti i veću visinu. U to vrijeme u Makedoniji nije bilo organiziranih planinarskih društava, niti planinarskih kuća ili prihvavnica, niti ikakvih putokaza ili markacija. Planinari su noćili u manastirima, visokim planinskim selima i planinskim bačilima. Postojala je jedino neograničena ljubav ka prirodi, njenim ljepotama i dražima, i želja za osvajanjem visokih planina. Put kojim je išla ova grupa na Solunsку glavu, vodio je iz Skopja preko Markovog manastira, sela Cvetovo i Elovo, preko Prazni Torbe, Salakovskog polja, Salakovskog jezera, Ubave, ili tzv. Solunskim putem, koji vodi ispod samog vrha. Prvi odmor i noćenje je bilo u selo Cvetovo, a drugo na Salakovskim bačilima. Solunski put je prastar. U svoje doba služio je karavanima. Najviši njegov prijelaz je ispod vrha Solunske glave, na mjestu zvanom Solunsko polje. Put se dalje spušta u Prilepsku i Pelagonijsku ravnici i vodi u Solun, što je bio najkraći put iz Skopja ka ovom gradu na Jegeji. Po ovom putu, vrh je dobio ime Solunska glava.

Pogled s Kitke na masiv Jakupica-Karadžica

Solunska glava je zaobljeni i pristupačni vrh. Jedino sa sjevero-istočne strane je okomita visoka stijena, koja se veličanstveno izdiže nad izvorom Babune. Od podnožja do blizu vrha je visoka preko 600 metara. Uspon preko stijene do vrha je moguć samo oprobanim alpinistima. Prvi put su ovu stijenu savladali 1936. godine slovenski alpinisti dr Josip Pretnar i Uroš Župančič. U podnožju ove stijene je izvor rijeke Babune s neopisivim bogatstvom ljepote. Nakon kratkog toka voda s izvora pada u dubinu od oko 10 metara. Pristup do ovog bisera prirode moguć je samo s jedne strane. Treba proći kroz šumu nalik džungli, kroz gusto raslinje i preko razbacanih granitnih stijena. Ali, ovaj prirodnji dar, ovu ljepotu, s malo truda i inicijative moglo bi se pretvoriti u neobično privlačan i pristupačan kutak za planinare i ljubitelje prirodnih ljepota.

Danas postoje dvije varijante za uspon na Solunsku glavu. Jedna je iz Bogomilje, na pruzi Skopje — Prilep, odakle se preko sela Nežilovo ili Papradište ide na planinarski dom Čeplez i od ove kuće, preko Babine Rupe, na vrh. Druga je iz Skopja asfaltiranim cestom koja vodi preko sela Dračevo, Dolno i Gorno Količane,

Crvena Voda do Kruše. Ova asfaltna cesta izgrađena je prije dvije godine. Kruša je malo planinsko selo iznad Kadine rijeke. Staza od ovog sela vodi niz kratak šumski prostor i naglo se spušta u klanac rijeke po kratkim serpentinama i kamenim stepenicama, koje su nastale u toku vjekova od konjskih kopita. Na dnu klanca je Kadina rijeka sa svojom zelenkasto-kristalnom vodom. Bujna je i nepresušna, a čuvana je i po svojim pastrvama, koji privlače mnoge ribolovce. Rijeka se prelazi primitivnim drvenim mostićem. Na drugoj strani je stara seoska vodenica.

Nakon prelaska rijeke staza ponovo vodi bukovom šumom i to naglim usponom. I ovu stazu ugazili su konji i načinili ugodne serpentine. Po izlasku iz šume put vodi pored njiva u selo Aldinci. Ovo je pravo planinsko selo na 1200 metara nadmorske visine. Glavno zanimanje seljaka je stočarstvo i gajenje ukusnog planinskog krumpira. Ranije su se zanimali, kako ovdje tako i u ostalim selima ovog područja, proizvodnjom drvenog ugljena. Od Aldinaca je kratki ali nagli uspon, iza kojeg je česma sa veoma hladnom vodom. Ovu vodu planinari smatraju najpitkijom, vjerljivozatno zbog osvježenja, nakon strmog uspona.

Staza dalje vijuga blagim usponom kroz zelenilo i mladu bukovu šumu sve do izlaza na greben, gdje se otvara novi vidik u drugu šumovitu dolinu. Po grebenu staza vodi ravno, vidik je otvoren i širok. Koračajući uživate u širokoj panorami zelene doline, okolnih planina i visova. Nakon još jednog kratkog uspona stiže se, preko prevoja, na široku livadu, gdje je i planinarski dom »Karadžica«.

Dom »Karadžica« je na 1500 metara nadmorske visine. Izgradnja je počela 1950., a završena 1953. godine. Podigao ga je Planinarski savez Makedonije, na čelu s predsjednikom i velikim ljubiteljem planina Dare Džambasom. U prizemlju su dviće veće sale, velika kuhinja, skupna soba i druge nuzprostorije, a na spratu 11 soba. Pored skupnih ležaja ima 50 komotnih kreveta. Na jugoistočnoj strani, po cijeloj dužini doma, na prizemlju i spratu, prostiru se betonske terase. Inicijativu i lokaciju za ovaj dom dao je pasionirani planinar Boris Petrov-Suljo. Boris je boravio u domu od prvog dana izgradnje, pa sve do svog penzioniranja, kao upravnik doma, u 1968. godini. On ima posebne zasluge oko izgradnje, a zajedno sa svojom suprugom, tetkom Pavlinom, posebne zasluge i oko održavanja ove lijepo planinske kuće. Čičko Boris ne samo što je ljubitelj planina, već je i dobar ribolovac na pastrve. Više puta je osobno vodio svoje goste na Solunsku glavu i ostala bliža i dalja izletnička mjesta. U svojim uspomenama i sjećanju planinari ne mogu zaboraviti čička Borisa i tetku Pavlinu. U knjizi dojmova, ovog doma, je zapisano:

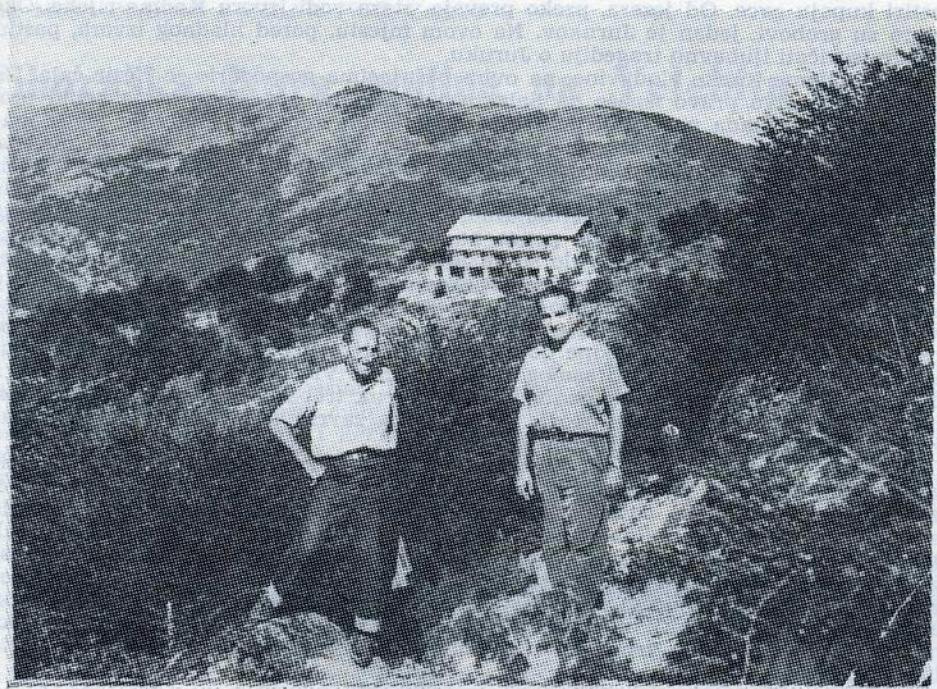
- »... domaćini čičko Boris i tetka Pavlinu su ljudi sa srcem i dušom, ljudi u kojima je usađeno sve ono što planina usaduje: plemenitost, humanost, čovječnost, dostojanstvo...«
- »... ne znam čemu prvo da se divim, da pohvalim gostoprимstvo koje su nam iz svega srca ukazali čičko Boris i tetka Pavlin ili da pohvalim izvanrednu čistotu i urednost u domu...«
- »... domaćini ljubeznivi, planinski dom prijaten, oskrbniki doma sva dobro-srčna in gostoljubiva...«
- »... nemam riječi sa kojima bih mogao izraziti zahvalnost tetki Pavlini i čičku Borisu na njihov srdačan i roditeljski doček...«

I puno, puno drugih pohvala i zahvalnosti, sve samo u superlativima.

»Makedonska Švica, res, to ime pristoji Jakupici«, zapisano je u knjizi dojmova. Ima tu puno istine. Jakupica-Karadžica je masiv sa puno sunca i života. On je pristupačan i pitom. U njemu je sve prirodno i primamljuje svojim impresivnim ljepotama. Istina, i u njemu ima divljine, stihije i opasnosti, što ima posebne čari, ipak općenito je pitom i gostoljubiv.

Dom »Karadžica« je smješten u krasnom ambijentu. Vidik sa doma je široko otvoren. S lijeve strane, iznad doma, u kitnjastoj šumi, uzdiže se vrh Mumdžice. Ispod je talasasta dolina s livadama i pašnjacima, što se blago spuštaju do pjenušavih voda Aliaginice. Na ovim livadama su i seoska bačila, oko kojih i zasađeni prostori krumpirom. Na sjeveru, u dubokom klancu, je Kadina rijeka koja prikuplja sve vode od planinskih potoka i rječica. Na sjeverozapadu uzdiže se Prazni Torba, ka jugu i jugo-istoku Salakovska planina, Ubava, Jurukova Karpa, Šaškovića i Aliagica sa svojim gustim i starim šumama. To su sve ogranci masiva Jakupice-Karadžice. U daljinu, ka jugu, iznad svih ovih planina i visova, dominira veličanstvena piramida — vrh Solunske glave.

Ne samo što ovaj dom pruža uživanje u širokoj panorami, već omogućava ljepe kratke i duge izlete. Kratkim usponom uz šumu, staza vodi na vrh Mumdžice. Ljubitelji planinskih žuborljivih potoka i rijeku, kao i ribolovci na pastrvu, silaze u dolinu i uživaju po potocima i u klancu Kadine rijeke.

Planinarski dom »Karadžica« (lijevo Boris Petrov)

Poduža tura je: dom — Prazni Torba — Salakovska planina — Salakovska jezera — izvor Kadine rijeke — Jurukova karpa. Smjer za ovu turu vodi stazom iz doma za Aldince do proplanka, gdje se račva u lijevo. Staza se naglo spušta duboko u klanac do sastava rijeka. Tu je uvijek svježe, sa puno zelenila. Kadina sa svojim padovima je bučna i vesela. Ovamo dolaze ribolovci na pastrvu, strpljivo čekajući na svoj ulov, na svoju sreću. Za prijelaz preko rijeke postavljeni su obični balvani. Na drugoj strani staza naglo vijuga uz strmu padinu kroz visoku zelenu paprat. Na grebenu je hladan izvor Prazni Torba. Ako na taj izvor dodete s punom torbom, vraćate se sa praznom. Po toj priči je i izvor dobio svoje ime Prazni Torba. Pored izvora prolazi Solunski put, koji dolazi s drugog prevoja. Put vodi za Salakovsku planinu i Salakovsko polje. Ovo polje, u ogromnom prostoru, sa zelenim padinama, poznato je iz davina stočarima, a i danas služi za ispašu stada ovaca. Približavajući se ovim pašnjcima, očekuje vas očaravajuća slika. Ne znate kako prije uperiti svoj pogled. Široke zelene padine pune su stada ovaca na ispaši. Mir narušava samo blejanje jaganjaca, zvona okačena oko vratova pojedinim ovnovima, lavez čuvara stada ili dovikivanje i svirka pastira. Nije rijedak slučaj, da u ovoj tišini čujete i melodične zvuke kavala. Pastiri ovim neobičnim instrumentom, što ga je planina dala, iskazuju svoja duboka osjećanja, tugu, dostojanstvo, nježnost, plemenitost, hrabrost — vrline što planina usaduje. Blejanje jaganjaca, zvuk zvona, lavez čuvara, dovikivanje pastira, melodični zvuci kavala, sve to zajedno je jedna planinska simfonija, simfoniju koju ćete čuti u ovom širokom prostoru.

U blizini su bačila. Iz daljine osjetit će vaše približavanje »šarplaninski« čuvari. Svojim gromkim glasovima upozoravaju svoje gospodare. Pastiri će ih umiriti, oni znaju da dolaze добри ljudi — planinari. Ljudi na bačilima su jako pristupačni, ljubazni i gostoljubivi. Planina ljudе oplemenjuje. Raduju se posjetama i veseli ih, ako vas mogu ugostiti svojim specijalitetom, »bačilskim kačamakom«.

Od bačila se naglo penjete uz čisti zeleni prostor za Salakovska jezera. Pristup jezerima može biti i preko razbacanih granitnih stijena, što je puno privlačnije, jer imate dojam »alpinističkog podviga«. To su dva mala jezera, glečerskog karaktera, na 2100 metara nadmorske visine. U njihovim vodama, u toplim ljetnim danima,

pastiri kupaju ovce. Od jezera, preko prevoja, staza vodi izvoru Kadine rijeke. Oko izvora su grobovi, jedan je Jurukov. Na ovom mjestu, pored hladnog izvora, pastiri će vam ispričati ljubavnu tragediju o Juruku.

»Za vrijeme turske vladavine, na ovim pašnjacima gospodario je Nezir čaja. On je imao iskrijivo pravo ispaše na Salakovskoj planini, a posjedovao je veliki broj ovaca. Njegova stada predvodio je Juruk, koji je bio zaposlen kod čaje još iz malena. Čajina čerka Fatima bila je jako lijepa djevojka. Juruk je, još iz malena, prema njoj gajio simpatije, što se kasnije pretvorilo u veliku ljubav. Nezir čaja primjećivao je njihovu naklonost. Iako je volio svog pastira Juruka, nije bio voljan dati svoju jedinicu za pastira. Kao uvjet postavio je, da će Fatimu dati za ženu onom junaku, koji se bude popeo na vrh grebena preko okomite stijene, iznad izvora Kadine rijeke. Smatralo se da je ova stijena neosvojiva. Nitko drugi, jedino Juruk je najavio da prihvata uvjet svoga čaje. On je bio snažan i neustrašiv momak. Penjući se uz skalu, imao je pred svojim očima samo ljubljenu Fatimu. Dolje su čaja i ostali pastiri bili u čudu, kako on savladava sve prepreke, kako se prebacuje, kao divokozna, od jedne do druge litice. Nisu mogli vjerovati svojim očima. Za čudo, on je stigao do samog ruba grebena. Vidjevši to i znajući da mora održati datu »besu«, čaja u momentu kada se Juruk trebao prebaciti na greben, uze pušku i jednim hicem Juruka obori. Tu se priča završava, a okomita stijena nazvana je njegovim imenom Jurukova karpa.

Rano je, sunc je daleko iza horizonta. Izlazite iz svoje sobe na terasu. S uživanjem udišete svjež prozirno kristalan zrak. Osjećate neko savršeno blaženstvo, neki čudan osjećaj, neku čudnu izvanrednu lakoću, kao da ste dobili krila, kao da ćete poletjeti u visine. Dolina ispred vas je još u tami. Iza horizonta, iza visokih grebena pojavljuju se purpurno-zlatne zrake. Prvo, kao zvijezda danica, javlja se zlatno-sjajnim zracima najviša tačka u horizontu. To nije zvijezda iz nebesa, već vrh Solunske glave. Ušićeći ste što ste doživjeli ovaj lijep prizor, ovaj umjetnički dar prirode. Ostajete dugo na terasi, pogledi su vam upereni tamu u daljinu, ka onoj zvijezdi svjetilji, ka vrhu. On vas mami, doziva vas i vi mu obećavate, da ćete biti njegov gost.

Put za Solunsku glavu vodi lijevo pored doma u podnožju Mumdžice. Na kraju Mumdžice, na njenom prevoju, put se račva na lijevo za sela Jabolčište i dalje u dolinu, a desno u planinu i k vrhu. Staza vodi ispod »Bikovog Groba«. Zamor se ne osjeća, uspon je blag, a oko vas je sve zeleno i svježe. Uskoro ste u širokom polju zvanom »Pavle kuća«. Ima tu ostataka od kamenih zidova. Nema sigurnih podataka o porijeklu ove male naseobine. Po pričanju mještana je za vrijeme najezeđe Tursaka neki Pavle, sa svojim zbogom, našao sigurnost na ovom mjestu. Staza dalje vodi postepenim blagim usponom pod zelenim smrekama. Tu su u izobilju jagode, maline i borovnice. Planinari s uživanjem prolaze ovim putem, osvježavajući se ovim planinskim darom. Nakon još jednog strmog uspona je široko zeleno polje Begovo. Ova visoravan, ova široka livada s blagim padom, nalik je golemom zelenom prostiraču, s mnogo svjetlosti i svježine. Na ovom prostiraču, na 2120 metara nadmorske visine, izgrađena je prihvatnica za planinare i druge namjernike. Blizu prihvatnice je hladan izvor, a malo dalje su i Begovska bašta sa stadima ovaca. Nakon 3 — 4 sata hoda ovdje, u mekanoj travi, pored hladnog izvora, na visokom suncu i svježem zraku, odmarate se i sakupljate snage za predstojeći uspon na vrh. Do vrha potrebno je savladati još 400 metara visine (1,30 do 2 sata). Na vrh se može doći sa raznim smjerovima bez prepreka i opasnosti. Najbolje je ići desnim grebenom. Koraćate umjerenim tempom i postepeno savladavate visinu. I eto, bez mnogo zamora, na vrhu ste. Cilj je postignut, nalazite se na onoj »zvijezdi svjetilji«.

S vrha je veličanstven vidik. Otkriva se panorama, koja bi se dala samo pjesnički opisati. Na sjeveru vide se Golešnica, Kitka, Skopska Crna Gora i Vodno sa skopskom kotlinom. Na sjeverozapadu Suva gora, masiv Šare i Korab s plodnim Gornim i Dolnim Pologom. U produženju i stočarska Bistra, Stogovo, Karaorman, Debarce, a malo dalje, ka jugu, i makedonsko more — Ohridsko jezero. Na jugu raspoznaje se Galičica i Baba sa Pelisterom, a malo ka istoku Selečka planina, Mariovo, Nidže sa Kajmakčalanom i Kožuf, ispred kojih je široka Pelagonijska ravnica. Lijeko od ovih masiva i planina, u dolini svjetluca i vijugavi Vardar, a više ka jugu, po njegovom toku, i Solunska ravnica. S lijeve strane Vardarske doline, ka jugu i jugoistoku, vide Belasicu, Ogražden, Maleševu, Pljačkovicu, Osogovo i plodno Ovče polje, a malo dalje, u dubini, i legendarni Pirin sa svojim Vihrenom (Eltepe 2915). S ove zvijezde svjetilje, s ovog vrha, otkriva se krasan reljef Makedonije. Lijepa je Makedonija...

Inž. MIŠO DLOUHI i MILAN IVIĆ, Zagreb

Vihoraška Nova godina na Velebitu

Kuda za Novu godinu? Pa naravno, na Zavižan!

Brzo pravimo planove. Prije snijega dopremiti konzerve, brašno i vino. To obavlja Ale. No, sada nema odstupanja. Zadnjih petnaest dana živo pratimo meteorološke izvještaje i stanje na cestama. Hoćemo li prodrijeti kolima do Oltara? Najvažnije pitanje je, koliko sati traje uspon od Oltara do Zavižana? U Poljakovoj knjizi piše: 2 sata i 45 minuta. Iskustvo kaže: po snijegu 3 i po, najviše 4 sata. U posljednji čas — potreбна oprema, skije, »cucki« (čitaj: špaga) i dodatak hrane. Zadnji dogovor — točan sat odlaska i posade u automobilima.

Konačno polazak: 30. prosinca u 16 sati. Sve je spremno, ali kao i uvijek, nema Bubija s njegovim »kraljem cesta«. Nakon dva sata je ipak doskakutao. Do Karlovca kako tako, a dalje snježni nanosi. Prva pauza: Sida mora jesti sendviče, iako Pompa stalno nudi bombone i kekse. Polako napredujemo. Druga pauza u Donjoj Dobri i promjena plana: spavat ćemo u Delnicama. Jedva se probijamo kroz snijeg do hotela. Čim je čovjek u recepciji video dva bradonje, naravno: »Mjesta nema — sve je zauzet«.

Nova godina na Zavižanu

Moral je još na visini. Do 22 sata stižemo u Tuk uz pucanje petardi kojima nas zasipa Harry. Dom je potpuno prazan, samo se donja dvorana uređuje za doček. Hurrraa! Na spavanje! Međutim punašna opskrbnica: »Dečki, izvinite, čekamo goste iz Rijeke i Zagreba, vi ste naši najdraži gosti, ne možemo sada mijenjati za vas plahte, žao nam je, ali nema ni pomoćnih madraca, dovidjenja!«

Dalje na put. Prolazimo motel Rogozno — tamo ni vrata ne otvaraju, samo: »Zauzeto«. Silazimo u Crikvenicu, no sve je zatvoreno, nema ni žive duše, osim pijanaca i prijateljica noći. Bubi provjerava stanje »kralja cesta« i uz petardu, dalje na put. U Novom Vinodolskom sve zatvoreno, Pompa lupa po vratima — nikog živog. Iz Bubijevog autoradija razliježe se »Lijepa naša domovino« — znači, ponoć. Dobro jutro, idemo dalje u Senj, pa možda i za Jablanac. Konačno u Senju uspijemo probuditi portira u hotelu »Nehaj«. Topla soba, kupaonica i blaženo spavanje. Ujutro masni račun. Nada se sjetila praznog doma u Tuku i brunda: »To nam mora Savez platiti«. Vani pada susnježica, more se uopće ne vidi, bura sigurno 10 bofora. Zadnji topli obrok — pašta šuta. Bubi izjavljuje pod dojmom nedavne nesreće na Sljemenu: »Za dva dana doći će u ovaj restoran novinari i pitati: kakvog rastpoloženja su bili nestali planinari, što su jeli itd.«

Vozimo se pod »refulima« bure sa snijegom prema Jurjevu. Odjednom urlik automobilske sirene. Hura, prestiže nas Ale. Veselje, ponovno prassak petardi i pozdravi. Ale se toliko žurio, da je htio kratiti serpentine prema Crikvenici. Rezultat: »fićo« je postrugan i nagužvan po desnoj strani, a boja karoserije plavo-žuta. U Jurjevu telefonski razgovor s meteorologom Dragom na Zavižanu: »Snježna mećava, temperatura minus 6° C, a u domu +25° C — dvorana je naložena!«. Idemo dalje. Opet jedna petarda, ispod Bibe, skoro je ispala iz auta. Penjemo se prema Oltarima, počinje snijeg na cesti, prvi nanos probija Ale. Međutim, slijedeći je prevelik: guraj, guraj — ali ne ide dalje. Pompa i Mišonja navlače lance na »fiću«. Probija se kao traktor i, konačno, opet čista cesta i napokon Oltari! U susret trče Fred, Krka, Harmonika i ostali — znači, na cilju prve etape smo svi. Posljednje pripreme, podjela zajedničke prtljage, zadnje klopanje i skijice na noge.

Snijeg i kiša uporno padaju. Do početka kratice prvi problemi: Pompa ima problema sa vezovima, cucki od špage su prekratki, no sve se sreduje, započinje prvi uspon. Prvi zastoj — Fred i Bubi fotografiraju. Idemo dalje. Polako se smrjava, neki već vide Vučjak: »Još malo, pa smo tu«. Nakon tri sata lugarnica na Siči. Kratki odmor u šupi. Sandra hoće vode — umire od žedi. Piki pokušava otvoriti lugarnicu, no uzalud. Ale izjavljuje da je to otpriklike pola puta i namiguje. Još jedan dio puta kracicom i pada mrač. Radi mrača i mećave ostavljamo markaciju i dalje idemo po cesti. Fred krati serpentinu. Polako se probijamo kroz mrkuljko noć u beskonačnost. Po neki put se vide vučje oči kako se krije u šumi. No to je refleks baterijske lampe s pahuljica snijega.

Svi smo umorni i iscrpljeni, a cesta nema kraja. Nenek se sa čela vraća u pozadinu i traži doping — dobar je i komad razmočenog kruha u džepu. Nena hoće skinuti cipele, osjeća grčeve. Ponekad čelnici ne zna kuda ide dalje cesta, toliki su zupusi. Odjednom se nazire iza nas svjetlo s releja na Plješevici. Padaju pitanja: »Da nismo prošli Zavižan?« Konačno smo pod Vučjakom. Vide se i svjetla u domu. Pompa leži na putu. Sigurno »snježno ludilo«?! Ne, prevrnuo se pod teretom dviju naprtnjača. Podižemo ga i pritom zadnje serpentine do doma. Dočekuje nas Drađa. Dvorana je topla, cijeli dom je osvjetljen. Sada je 21 sat, dakle, skoro devet sati hoda. Svi smo sretni i zadovoljni. Jedemo. Nova godina se približuje. Fredov radio svira izvrsno. Petnaest minuta prije ponoći agregat je stao. Brzo ga popravljamo da bi u ponoć mogli ugasiti svjetlo.

Nova godina!

Čestitanje, ljubljenje, opća gužva i zadnje — hvala bogu! — Bubijev petarde. Počinje ples. Svi plešu — kola, polke i naravno bit, kao da nismo uopće hodali. Vrijeme brzo leti uz pjesmu sa Harmonikinom harmonikom i Fredovim radiom. Oko četiri sata po ponoći posustaju i najuporniji. Blaženo spavanje u zagrijanim sobama.

Prije podne lagano buđenje. Snijeg je stao. Ručak, zatim kartanje i prepričavanje šala. Fred i Nenek idu na Veliki i Mali Zavižan. Čisto je, gledamo ih kako izlaze na vrh i kasnije spuštaju na cestu. Harry vozi smuk sa Bezimenog vrha i, začudo, na nogama je! Biba mijesi kruh sa Krkinim kvascem i kada je pečen, izvrstan je. Večera uz kuhanovo vino i kartanje »Fajera«. Za sutra je najavljenata turu Premužićevom stazom do Gromovače, a možda i do Crikvene. Javljuju se najhrabriji: Fred, Nenek, Pompa, Bubi i Harry. Ostali će na skijanje pred dom. Ujutro

nas budi ekipa za turu na Gromovaču. Svaki čas se vraćaju u sobu po zaboravljenje stvari i prekidaju blaženi san. Vani je magla, ne vidi se ništa. Red je na Mišonj da mijesi kruh. Idemo na skijanje po magli, orientiramo se po tragovima ekipa za Gromovaču. Štamfamo stazu i dovikujemo si da ne bismo skrenuli sa staze. Pada i poneko slikanje po magli. Odjednom se pojavljuje Bubi. Kaže da je s grupom došao »negdje ispod Gromovače«, ali mu je dalje dosadilo. Harmonika »šusira« sa Bezimenog vrha. Prekid za ručak i pečenje kruha.

Po podne ponovno skijanje. Magle više nema, probija sunce kroz oblake i zrčali se u moru između oblaka. Paonrama je prekrasna — prava velebitska. Svi smo u skijaškoj školi, čak su tu i Sandra i Piki. Neko »šusira«, neko »vendlia«, neko pada, a Bubi »veksla«.

Za to vrijeme grupa na turi ima već u početku probleme. Harry i Bubi ulijevu u Botanički vrt i sve se završava padom u rupu. Traži se odvojak puta sa ceste. Ni oni koji su nekoliko puta ljeti prošli stazu ne mogu se orijentirati od silnih nasona. Bubi odustaje zbog problema s vezovima. Sretno se probijamo kroz prvi greden. Usječeni put kroz padine Čepuraša jedva se prepoznaće. Najzanimljiviji dijelovi iznad prvaljaka, ovjekovječuju se fotoaparatom. Čudimo se, kako smo uspjeli proći strme detalje. Na sedlu nema više markacija i počinje lutanje. Nakon lutanja u krugu, ponovo markacija. Probijamo se kroz nanose uz same vrhove visokih borova, uz strme stijene, tražimo put i konačno ugledamo Gromovaču. Nakon kratkog odmora Fred konstatira da je vrijeme za povratak. Na povratku po tragovima promatramo nezaboravne zimske pejzaže, fotografiramo ih da bi i drugi mogli vidjeti ljepote Velebita zimi. Drveće i kamene gromade prekrivene debelim snježnim pokrivačem oblikuju fantastične forme. Prošli smo obronak Čepuraša i ponovno osjećamo zadovoljstvo. Već se smrkava kad stižemo na skijašku stazu, sretni da je danas sve tako dobro prošlo. Uz večeru razmišljamo o slijedećem danu, prave se planovi za ponovno probijanje ka Gromovači. Međutim, drugo jutro Ale budi i više: »Pokret, vraćamo se kući«. Vani je magla kao mlijeko, a Drago referira: »Pogoršanje vremena, ciklona i jugo«. Doručkujemo, spremamo opremu i dom, ponovno svi uzimamo skije. Meteorolog Drago ide prvi s krpljama da ne zalutamo. Jedva vidišmo pred sobom dva metra. Padine prolazimo bez većih problema, ali dolazi šikara — to su u stvari krošnje drveća. Prethodnica je odmaglila, a Ale tjera ispred sebe zaostale. Piki i Sandra se svadaju da sve ori šumom. Po Draginim tragovima stižemo u Blatinu dolinu. Tu se oprštamo od Drage, mnogo nam je pomogao, jer bismo bez njega zbog magle morali opet cestom. Stižemo na Siču. Mali odmor i po sve lošijem snijegu dolazimo do Oltara i automobila. Čistimo automobile od nanosa snijega i spuštamo se k moru.

Iznad nas se naziru kroz prvi sumrak vrhovi Velebita, iznad njih se valjavaju gusti oblaci. Sretni smo, da je ovaj neobični izlet prošao bez ikakove nezgode, a ujedno žalosni što napuštamo Velebit. Sigurno je, da ćemo se svi još mnogo puta vratiti ovoj planini, tako punoj raznolikih ljepota i nezaboravnih dojmova.

Dr LJUBICA SVOBODA, Zagreb

Mirna gora

Rijetki planinari posjećuju Mirnu goru iako je udaljena od Karlovca u zračnoj liniji samo nekih 40 km, a od Zagreba oko 65 km. Ona je prilično nepoznata jer se nalazi podalje od prometnih puteva i ne ističe se nekim naročitim karakteristikama. Taj je gorski predjel najbliži Karlovčanima i Novomeštanima. Nalazi se na zapadu Zumberačke gore, u Sloveniji, na prelaznom području između alpskog i kraškog sistema, koji već ovdje prevladava. Visoka je 1048 m i diže se na sjevero-zapadu Belle Krajine. Na jugu se prostire pokupska nizina. Čitavim tim prostranim brdovitim predjelom, zapravo visoravni, dominira kao najviši vrhunac Rog (1100 m) koji se nalazi sjevero-zapadno od Mirne gore, nedaleko Kočevja. Vrh gore je strm i ima oštri oblik, pokrit je tankim slojem zemlje i kraškom vegetacijom.

Goru smo upoznali ne kao mirnu već kao glasnu i burnu planinu. Pošli smo vlakom iz Karlovca prema Novom Mestu i izašli na postaji Semič u Beloj Krajini. Mada je bio Dan Republike, dakle kasna jesen, ipak je bilo vrlo toplo i sparno, a nebo oblačno. Iz Semiča smo krenuli na zapad do sela Verčić i dalje prema selu Kleč. Može se gori prići i izravno sa ceste koja je odvojak ceste Crnomelj — Novo Mesto, a vodi na zapad prema Kočevju i na sjever prema Dolenjskim Toplicama. Selo Kleč bilo je malo podalje od našeg puta, ali ovdje kao i u drugim selima vide se još i danas porušene i napuštene kuće i selišta. Ostaci rata još su i danas vidljivi. Seoske kućice su male, neke još slamom pokrite, vidi se da je ovo siromašan i pasivan kraj.

Bela Krajina je slikoviti brežuljkati kraj s najvećim mjestima Metlikom i Črnomeljom. Nekada je ovo područje bilo naseljeno Hrvatima, do 13. stoljeća bilo je sastavni dio Hrvatske, još u 17. stoljeću Valvazor spominje u svom glasovitom djelu da su ovdje naseljeni Hrvati. Njemački feudalci došli su raznim carskim darovnicama u posjed ove zemlje. U doba ratovanja s Turcima mnogo je stradao ovaj kraj, jer su ovdje Turci nastojali prodrijeti prema sjeveru i zapadu; stanovništvo je bilo decimirano. Čitavo to područje dijeli sudbinu Žumberka, naseljuju ga bješunci iz Dalmacije i Bosne poznati kao Uskoci.

Ovaj kraj djelovao je na mene nekako pusto i tužno mada je vrlo slikovit. Podalje se pružaju kočevske šume, dok je u predjelu Mirne gore šuma većinom iskrčena, tu prevladavaju gorske livade. Ljudskih naselja ima malo, selo Kleč leži iznad 600 m, a Planina iznad 700 m. Ugodno su djelovale požutjele livade na kojima su se vidjela pojedina stabla i grmovi. To je već pravi kraški teren: vrtalice, ponikve i malo potoka. Nismo se poletno uspinjali, bio je sumorni dan, puhaoo je topli zapadnjak, a posljednje žuto lišće na drveću i grmlju stalno je treperilo. Uspon je bivao sve strmiji, tromo smo hodali po mekim livadama, stalno se osjećala omara. Vidik se sve više proširivao, pod nama se prostirala čitava Bela Krajina, a na podnožju vidjelo se selo Planina. Vjetar je postajao sve jači, a tmasti oblaci sve su se više gomilali nad našim glavama. Počeće su padati debele kapi kiše, srećom, bili smo blizu vrha. Ovdje se nalazi lijepi planinarski dom tik uz ruševine Frančiškove crkvice. Deset minuta podalje bila je piramida. Od Semiča smo hodali nešto manje od tri sata, a od sela Kleč manje od sata. Vidik je brzo nestao, kapi kiše postale su sve gušće i za čas je udario jaki pljusak. Sav kraj obavili su oblaci i sve je zastrla gusta magla. Topli i sparni dan naglo se pretvorio u hladnu gorskiju večer uz ledenu buru i jarko bljeskanje, a grmljavina je tresla domom do u kasnu noć. Zakanili smo se i uživali u topлом planinarskom domu gdje smo i prenoćili. U domu je bilo nešto seljaka iz okolnih sela, planinara je bilo malo.

U jutro je na naše zaprepaštenje bilo sve prekrito debelim bijelim pokrivačem. Sva planina bila je zavita u guste oblake i sve je bilo zastro neprozirnim bijelim zastorom — padaoo je gusti snijeg. Odlučili smo se na silazak, jer je daljnji boračak u planini postao besmislen. Spuštali smo se po skliskom terenu u pravoj snježnoj mečavi. Ispod 500 m snijeg se pretvorio u kišu, sav kraj utonuo je u žalosnu sivinu. Stigli smo u Semič sasvim promočeni, nigdje nije bilo na nama suhog mješta. S naših ogrtaca i odijela cijedila se voda, a uporni potočići vode slijevali se u cipele. U maloj seoskoj gostionici u Semiču sušili smo malo na peći naša mokra odijela i čekali na vlak za Novo Mesto. Navečer je bilo izvanredno hladno, ali posve vedro, bezbrojne jasne zvijezde vidjele su se na noćnom nebu. Razgledavali smo Novo Mesto, koje ima lijep položaj na okuki rijeke Krke, ali pištanje vode u našim cipelama i ledeni povoji na nogama nisu ovu šetnju učinili nimalo ugodnog. Čitavu noć u hotelu morale su se sušiti naše cipele kraj kuhinjskog štednjaka.

Slijedeće smo se jutro odvezli autobusom u Dolenjske Toplice da u toplov bazenu u kupališnoj zgradiji istjeramo jučerašnju hladnoću i mokrinu. I ovdje su se vidjele posljedice jakih oborina. Voda u bazenu digla se gotovo za 1 metar jer nije mogla otjecati zbog visokog vodostaja potoka Sušice. Tek na kraju ugodne toplice kupelji i plivanja ustanovili smo da voda bazena prodire i u WC, koji se doduše nije mogao upotrebljavati, ali se bazenska voda miješala s njegovim sadržajem. Topli tuš oprao je i tu neugodnost — planinari moraju biti na sve spremni.

Mnogi izletnici iz Slovenije i iz Zagreba došli su u toplice da se ugriju u termalnoj kupelji, jer su snijeg i zima nadošli iznenada. Na povratku u Novo Mesto bilo je prekrasno sunčano vrijeme, sva su okolišna brda bila pokrita snijegom koji je blještalo na jarkom suncu. Tek sada razotkrila se sva ljepota ovog kraja, koji nam se jučer pokazao tako odbojan i neprijateljski. Navečer smo se vlakom vratili u Zagreb.

TOMISLAV BATINIĆ, Sarajevo

Na Vranicu sa zapadne strane

Najveći broj planinara koji žele da posjete i obidu planinu Vranicu, upućen je na smjer koji je već dobro poznat i uhodan. To je markirana staza koja vodi iz malog simpatičnog bosanskog mjesta Fojnice nedaleko od Sarajeva, gradića koji se smjestio podno istočnih padina ove lijepe planine. Znatno je manji broj onih koji na Vranicu dolaze iz drugih pravaca, kao što je npr. onaj iz Busovače preko Tisovca, ili onaj koji dolazi sa transverzalnog puta Lopata — Bitovnja — Pogorelica — Vranica. Najmanje je međutim onih koji posjećuju Vranicu sa zapada, pa je zbog toga među planinarima ova strana Vranice i najmanje poznata. Upravo zato želim opisati mogućnost posjete Vranici s te strane, odnosno sa one strane kojom rijeka Vrbas protiče u svom gornjem planinskom toku.

Kao ishodišna tačka može poslužiti: Gornji Vakuf, koji leži na putu Donji Vakuf — Bugojno — Gornji Vakuf — Prozor — Jablanica. Pogledom na geografsku kartu lako se može ustavoniti da se u ovo mjesto može doći od Sarajeva, Banje Luke ili Mostara. U ljetne dane velik broj turista prolazi kroz Gornji Vakuf jer time skraćuje dobar dio puta u odlasku i povratak sa Jadrana. Samo mjesto i okolina odigrali su značajnu ulogu u vrijeme NOB-e, posebno u vrijeme IV ofanzive. Iz Bugojna vodi savremeni asfaltni put, čiji se produžetak od Gornjeg Vakufa ka Prozoru i dalje prema Jablanici očekuje uskoro. U Gornjem Vakufu postoji prenoćište u mjesnom hotelu, a u mjestu se snabdjeti i svim prehrambenim artiklima.

Iz Gornjeg Vakufa vodi makadamski put preko sela Ždrimce (3 km) do vodo-pada u predjelu zvanom Crni Dol (još 2 km, pješke iz Gornjeg Vakufa oko 1,5 sata hoda). Crni Dol je ustvari uski tjesnac kroz koji se probija potočić. Okoline strane su gusto pošumljene i strmo se spuštaju na put. Na dužini od oko 300 metara, koliko je dugačak ovaj tjesnac, svojevremeno je bio čitav niz malih vodenica potočara koje je nedavno zamjenila jača sila. Ostaci tih potočara još su vidni. Završetak tjesnaca je istovremeno i kraj makadamskog puta.

Mlin u dolini Vrbasa

Iz neposredne blizine tog mjesta pruža se zaista jedinstven pogled na 25 metara visoki vodopad, dosta bogat vodom, naročito s proljeća. Prava je šteta da se ljetote ovog slapa i predjeli oko njega ne koriste u turističke svrhe, za što, bar u početnoj fazi, nisu potrebna velika sredstva s obzirom da već postoji dosta dobar put od Gornjeg Vakufa. Osim toga, u samom selu Ždrimci postoe tri manja lijepa jezera čije vode utječu u ovaj potok pri njegovom ušću blizu Vrbasa. Za početak bi se bar mogli postaviti prigodni panoi koji bi obavještavali i upućivali na ove prirodne ljepote. Vjerujem da bi se našlo prilično motoriziranih ljubitelja prirode koji bi posjetili ove predjele.

S kraja ovog puta, podno vodopada, prelazi se na planinsku stazu koja vodi uz veoma jak uspon prema višim predjelima Vranice, ali se za svega desetak minuta dolazi na ravni dio staze iznad vodopada. Pravo je zadovoljstvo zadržati se malo ovdje i razgledati okolne pejzaže. Od ovoga mjesta, pa sve do područja gdje su locirane stočarske kolibe (1200 — 1600 m) uspon je blag i traje nešto manje od dva sata hoda. Cijelo ovo područje je obrasio bjelogoricom i crnogoricom. U stvari to je šumski kompleks zvan Radovina, gdje je prije izvjesnog vremena provelo jaku eksploataciju dryne mase preuzeće drvene industrije »Janj« iz Donjeg Vakufa. Tragovi te eksploatacije na mnogim mjestima su nažalost još i danas uočljivi. Zbog prirodnih ljepota pravo je zadovoljstvo proći ovim dijelom puta, naročito u vrijeme dozrijevanja šumskih plodova: jagoda, borovnica, malina.

Kao i na mnogim drugim planinama, tako i ovdje na Vranici, u području Radovine, seljaci su našli divno mjesto za ispašu svojih stada. Ovdje je pravi mali grad stočarskih koliba i torova zbijenih jedno uz drugo. Put upravo dovodi u ovo područje i čovjek se vrlo prijatno osjeća među gostoljubivim seljanima stočarima koji su sretni da mogu ugostiti namjernike. Svoja stada oni ovdje dovode već u prvim danima juna i zadržavaju se sve do početka jeseni.

Odvajkada su odrasli muškarci, stočari i njihova djeca, bili upućeni na posao čobana, a žene su obavljale sve poslove oko prerade mlijecnih proizvoda. Međutim, tokovi savremenog života prisutni su i ovdje sa svim svojim posljedicama. Ekonomska migracija ostavila je tragove i u ovdje. Sve je manje stočara koji se bave ovim poslovima. Stočarenje je prepusteno šezdesetogodišnjacima i ženama. U dogleđno vrijeme mogao bi potpuno nestati ovakav oblik privredovanja u ovom kraju. Valjda su to osjetili i stručnjaci Etnografskog odjela Zemaljskog muzeja iz Sarajeva, pa su nedavno posjetili ovaj kraj u namjeri da bar na fotografijama i magnetofonskoj traci sačuvaju od zaborava nošnju, pjesme i običaje.

Smjer našeg daljnog puta vodi uhodanom stazom koja uskoro izlazi na čistinu, da bi zatim ponovo povremeno ulazila u male šumarke. Pošto ovdje nema markacije, kao orijentacija može da posluži mali potočić koji vijuga uz put. Držeći se desne obale potočića stiže se na mjesto gdje se staza ponovo račva u smjerovima: desno prema području zvano Kolo i lijevo prema području od kuda dolazi spomenuti potočić. Treba krenuti ovim potonjim smjerom. Tu je jači uspon, kojim se za desetak minuta izlazi iz pošumljenog područja na oveću planinsku visoravan amfiteatralnog izgleda, ovičenu klekovinom — Vrličke Bare. To je veliki prostor za napasanje stoke. U ljetnim danima ovdje susrećemo mnoštvo ovaca, goveda i nekog psa čuvara. Sredinom ravnih vodi staza pod prevoj Sarajevska vrata (oko 2000 m) do kojih ima otprilike pola sata uspona. Sarajevska vrata su vododjelница: s ove strane vode teku prema Vrbasu, a s druge prema Bosni.

Odavle su kao na dohvati ruke najviši visovi Vranice: prema jugu Ločika (2107 m), prema istoku Treskavica (2024 m), prema sjeveru Nadkrstac (2118 m), najviši vrh Vranice. U smjeru našeg daljnog kretanja pružaju se predivni vidici na kraj oko Prokoškog jezera i dalje na okolne predjele Fojnice. Kažu da se s ovoga mjesta u vedrim jutarnjim časovima može vidjeti Sarajevo. Samo ime mjesta potječe od nekadašnjeg karavanskog puta koji je vodio iz Sarajeva prema Gornjem Vakufu, čiji se tragovi kaldrme još i danas vide. U produženju puta prema Prokoškom jezeru, koje nam u početku ostaje skriveno iza jednog masiva, sa lijeve strane staze počinje tipičan planinski pašnjak koji se dosta strmo spušta prema jezeru. U neposrednoj blizini Sarajevskih vratiju, sa desne strane staze idući ka jezeru, nailazi se na markaciju koja vodi na Ločiku (pola sata hoda). Isto toliko je potrebno do Prokoškog jezera, odnosno do planinarskog doma koji se nalazi tik uz njegovu obalu. Prema tome, za pohod na planinu Vranicu sa njene zapadne strane, računajući od ishodišta pa do Prokoškog jezera, potrebno je oko pet sati hoda.

Ocjenjivanje uspona i UIAA-ljestvica

U prvom dijelu članka (NP 1970, br. 7—8, str. 207—209) prikazani su razni pokušaji ocjenjivanja i težinskog stupnjevanja penjačkih smjerova počevši od prošlog stoljeća pa do danas. Osim toga prikazana je nova UIAA-ljestvica za ocjenjivanje teškoća. U ovom broju donosimo poredbenu tabelu te ljestvice s primjerima iz poznatih stijena i uputu za opisnu ocjenu penjačkog smjera.

Penjači u našoj zemlji su do sada pri ocjenjivanju penjačkih uspona uglavnom upotrebljavali tzv. »Alpen-skalu«. Kako će sigurno neki penjači i ubuduće u opisima svojih uspona koristiti stare ocjene umjesto novih, koje je 1968. preporučila Medunarodna alpinistička organizacija (UIAA), prije nego prikažemo novu poredbenu tabelu reproducirat ćemo jedinu staru koju smo do sada imali i smatraли je poluslužbenom. Bila je to poredbena tabela objavljena u Levstek — Kočevar — Kilarovoj knjizi »V naših stenah« (Ljubljana 1954) koja je uspoređivala pojedine poznate smjerove u inozemnim planinama sa smjerovima u Julijskim i Savinjskim Alpama (bez —III, III+ i —IV).

	JULIJSKE ALPE	SAVINJSKE ALPE	INOZEMNE PLANINE
I ⁰	Jalovec, SZ greben	Sija Brane	
II ⁰	Škrlatica, Kugyjev smjer	Skuta, S stup	Laliderer, Spindler-schlucht
III ⁰	Oitar — Škrlatica, Roesslov greben	Turska gora, Szalay-Gerinov greben	Laserz, Alpenraute-kamin
IV ⁰	Spik, Dibonov smjer	Skuta, J brid	Predigstuhl, Botzong-kamini
IV+ ⁰	Triglav, Bavarski smjer	Ojstrica, Prijekoje stijene	Laliderer, Herzogov brid
—V ⁰	Prisojnik, Hudičev stup	Ojstrica, Smjer Ogrin-Omerza	Wilder-Kaiser, Brid Christalturma
V ⁰	Spik, Direktni i Centralni smjer	Kogel, Direktni i Centralni smjer	Cima Grande di Lav., Brid Mazzorana
V+ ⁰	Vel. Draški vrh, Centralni smjer	Stajerska Rinka, Smjer Modec-Režek	Fleischbank, Süd-Ost
—VI ⁰	Triglav, Copov steber i Travnik, Zajeda	Stajerska Rinka, Direktni smjer	Civetta, Solleder, Laliderer, Krebsov smjer
VI ⁰	Travnik, Aschenbrennerov smjer i Varijanata		Cima Grande di Lav., Smjer Comici
VI+ ⁰		Dedec, Centralni stup	Laliderer, Nordverschneidung

Nakon odluke UIAA o novoj ljestvici i nakon neslužbene ankete među penjačima početkom 1969. godine postalo je jasno da stara tabela više ne zadovoljava i da je potrebno sastaviti novu na osnovu UIAA-ljestvice. Prigovori su bili prije svega u izboru smjerova, ali se moglo zapaziti i kvalitativnih pomaka.

Novu tabelu nije bilo lako sastaviti. Bili su potrebni brojni razgovori, jer se pokazalo da nemamo penjača koji bi suvereno mogli izabrati primjere iz domaćih planina, a još teže onih koji bi izabrane primjere mogli sigurno i u cijelini usporediti sa značajnim smjerovima u inozemnim stijenama. Nakon svih diskusija i konzultiranja sastavljena je ovakva nova tabela (VN = via normale, normalni pristup):

	JULIJSKE ALPE	SAVINJSKE ALPE	PAKLENICA
I ⁰	Kokotova Špica, VN	Šija Brane	Cuk, VN po S stijeni
II ⁰	Razor, Centr. smjer u S stijeni	Planjava, SZ greben	Cuk, S greben
-III ⁰	Frdamane police, Smjer Jesih-Potočnik u S stijeni	Ojstrica, Smjer Debelakove	
III ⁺	Triglav, Njemački smjer (kratki, bez Zimmer-Jahn izlaza)	Turska gora, Smjer Szalay-Gerin	Cuk, Kanjonski smjer
III+ ⁰	Vel. Draški vrh, Smjer Dolar-Lasič u S stijeni	Mala Rinka, Istočni smjer	Cuk, Kaminski smjer
-IV ⁰	Široka peč, Istočni stup (Vzhodni steber)	Planjava, Gradišnikov smjer	Cuk, Centralni kamin
IV ⁰	Triglav, Bavarski smjer	Mala Rinka, Igličev smjer	Aniča kuk, Brahmov smjer
IV+ ⁰	Rogljica, Centralni stup	Ojstrica, Ogrinov smjer	Aniča kuk, Akademski smjer
-V ⁰	Vel. Draški vrh, Trapez	Dedec, Desni smjer	Aniča kuk, Mosoraški smjer
V ⁰	Site, Belačev smjer	Kogel, Zupanov smjer	
V+ ⁰	Špik, Direktni smjer	Štajerska Rinka, Direktni smjer	Aniča kuk, Ljubljanski smjer
-VI ⁰	Travnik, Zajeda (Žljebina u S stijeni)	Kogel, Kamniški smjer	Aniča kuk, Velebitaški smjer
VI ⁰	Jalovec, Dularova Žljebina	Vežica, Akademski smjer	Aniča kuk, Klin
VI+ ⁰			

O p i s n e o c j e n e. Za prikaz teškoća upotrebljavamo brojčane ocjene, međutim, za njihovo lakše razumijevanje potrebno je da ih bar ukratko opišemo (opis je primjeren tek za naše domaće prilike).

PRVI STUPANJ (lako, lahko, facile, unschwierig-leicht, facile): Strmina stijene je blaga, položena, razvedenost velika (npr. grebeni i stjenovite padine izvan uređenih staza, gdje za napredovanje upotrebljavamo takoder ruke). Uporišta (hvatišta i nogostupi) su mnogobrojna, lako vidljiva i srazmjerno velika. Uže nije neophodno.

DRUGI STUPANJ (srednje teško, srednje težko, non facile*, mässig schwierig, peu difficile): Teškoće su vrlo slične I⁰, tek je strmina malo veća, tj. eksponiranost zahtijeva pažljivije napredovanje. Preporuča se upotreba užeta, a klinove, u odgovarajućim slučajevima, zabijamo na osiguravalištima.

TREĆI STUPANJ (teško, težko, mediocrementē difficile, schwierig, assez difficile): Ovaj stupanj zaključuje donju granicu teškoće i već ga moramo rasčlaniti na donju i gornju granicu. Smjerovi ocijenjeni s III⁰ mjestimice već zahtijevaju određeno penjačko znanje (kamini, itd.), značajna je veća eksponiranost ili kršivost stijene. Klinove na osiguravalištima skoro redovito upotrebljavamo.

ČETVRTI STUPANJ (vrlo teško, zelo težko, difficile, sehr schwierig, difficile): Smjerovi ocijenjeni tim stupnjem nalaze se u stijenama koje zaista djeluju poput zida, tj. u onima gdje posebno dolazi do izražaja eksponiranost. Radi toga upotrebljavamo međuklinove kao osiguranje.

* U opisnim ocjenama nema ni na talijanskom jeziku jedinstvenog sistema. Ista se ljestvica ponegdje može naći i ovako opisana: I⁰ facile; II⁰ mediocrementē difficile; III⁰ difficile; IV⁰ molto difficile; V⁰ oltremodo difficile; VI⁰ estremamente difficile, što mi se čini adekvatnije (opaska prevodioca).

DOLOMITI

WILDER KAISER

Kesselkopf, VN	Karlspitze s Ellmauer Tor-om
Cima Toso, VN	Totenkirchl, VN
Cima Piccola di Lavaredo, VN	Fleischbank, S greben
Torre Venezia (Civetta), VN	Totenkirchl, Heroldov smjer
Torre Delago, JZ brid	Hintere-Goinger-Halt, S greben
Cima Grande di Lav., Dibonov brid	Predigstuhl, Ostlerov smjer
Campanile Basso, Fehrmanova žljebina	Kreutztörlturm, Akademski brid
Cima della Madonna, Spigolo del Velo	Predigstuhl, S brid
Campanile Basso, Preussov smjer u istočnoj stijeni	Cristalturm, JI brid
Cima Grande di Lav., Dülferov smjer u Z stijeni	Fleischbank, Dülferov smjer u I stijeni
Torre Venezia (Civetta), Rattijev smjer	Totenkirchl, Dülferov smjer u Z stijeni
Cima Piccola di Lavaredo, Spigolo Giallo	Karlspitze, Istočna stijena
Torre Trieste (Civetta), Carlessov smjer u J stijeni	Predigstuhl (Nordgipfel), Direktini smjer u Z stijeni
Punta Tissi, Civetta, Smjer Philipp-Flamm u SZ stijeni	Fleischbank, Schmuckov kamin u I stijeni

PETI STUPANJ (izvanredno teško, izredno teško, molto difficile, besonders schwierig, très difficile): Smjerovi ocijenjeni s V⁰ mogu si priuštiti uglavnom oni penjači koji su dobro uvježbani (iako su, eventualno, bez specijalnoga treninga). Potrebno je dosta tehničkog znanja, potpuno ovladati svojim fizičkim sposobnostima, meduklinovi za osiguranje ovde su pravilo! U smjerovima ocijenjenim s tim stupnjem nalaze se lakši i kraći prevjesi.

ŠESTI STUPANJ (krajnje teško, skrajno teško, estremamente difficile, äussert schwierig, extremement difficile): Smjerovi ocijenjeni s VI⁰ zahtijevaju veliku tjelesnu snagu i kondiciju; isto tako potpuno vladanje tehnikom užeta. Zato je priprema neophodna! Gornja granica (VI+0) ovog stupnja ujedno je i krajnja granica čovjekovih mogućnosti (čovjeka-penjača!). Napredovanje je čak za najboljeg penjača uvijek na granici pada.

Potrebitno je također protumačiti i ocjene za umjetno (tehničko) penjanje:

A1 — tehnički vrlo teško: Stijena je strma, umjetna (tehnička) sredstva koriste se uz izvjesne teškoće (zbog previše kompaktne stijene ili kršivosti).

A2 — tehnički izvanredno teško: Vrlo teška mjesta gdje se teško koriste umjetna sredstva. Stijena je okomita ili prevjesna. Uspon zahtijeva dosta fizičke snage i izdržljivosti.

A3 — Tehnički krajnje teško: Izvanredno teška mjesta gdje se umjetna sredstva vrlo teško upotrebljavaju; stijena je potpuno prevjesna ili u stropovima, obično još i kršiva.

A4 — Tehnički ekstremno teško: Ova ocjena umjetnog penjanja rezervirana je samo za ekstremno teška mjesta u stijeni s mnogo stropova i velike kršivosti koja nije prijemljiva za umjetna pomagala, tj. gdje se ona s vrlo velikim teškoćama upotrebljavaju.

Sa slovenskog preveo: S. GILIĆ

Stazama stubičkih malih planinara

Sekcija podmlatka PD »Stubičan« u Donjoj Stubici (ranije sekcija »Pčelica«) djeluje u okviru društva već dvanaest godina. Koncem 1969. godine članovi ove sekcije nastupili su u posebnoj emisiji Radio Zaboka. Riječima, pjesmom i veselim melodijama oni su tom prilikom prikazali isječke iz svog veoma plodnog planinarskog rada. Za »Naše planine« izabrali smo nekoliko napisa koji su emitirani tom prilikom. Za tisak ih je pripremio T. Stunić iz Donje Stubice.

PUTEVIMA NOB KORDUNA I BANJE

Znao sam za planinu Gvozd na kojoj je poginuo posljednji hrvatski kralj Petar Svačić i koja je nakon toga prozvana Petrovom gorom, znao sam za Petrovu goru, bedem obrane od Turaka. Znao sam za tu goru, »majku partizana«, i mjesto gdje je za vrijeme okupacije osnovana i dugo radila najveća partizanska bolница. Nisam znao da je sve to tako veličanstveno tek onda kada tamo dođeš, kada vidiš i osjetiš sve ono što se ovdje zbivalo u daljnjoj i bližoj prošlosti. Naš »Pohod tragom NOB-e Korduna i Banje« bio je za sve nas poseban doživljaj, jer smo upoznali mjesta slavne prošlosti i posebne prirodne ljepote ovoga kraja.

Naš mali autobus, vjeran prevoznik mnogih naših izleta, pohoda i obilazaka prirode, prošao je toga dana skoro 400 km. Od Zagreba preko Karlovca, Vojnića i obližnje Petrove gore, pa dalje preko Vrgin Mosta, Topuskog,

Gline, Petrinje i opet u Zagreb. Svagdje novi doživljaj, novi vidici i zanimljivosti. Ipak, najljepše je bilo na Petrovoj gori i u Topuskom. Dugo smo razgledavali Centralnu partijsku bolnicu, zemunice, grobove, operacionu dvoranu i druge objekte obnovljene na istom mjestu i u istom obliku kao u doba rata. Odmorili smo se u krasnom motelu Muljavi, a zatim prosljedili dalje u Topusku. Dan je bio »za pet« — kako to mi mlađi kažemo. U Topuskom posjet dvorani u kojoj je održano zasjedanje ZAVNOH-a, a zatim odmor kraj ostataka stare opatije. U Glini smo posjetili mjesto gdje su u bivšoj pravoslavnoj crkvi koljači pobili 1200 nedužnih ljudi.

Bilo je mnogo lijepih i zanimljivih časova, ozbivanjima u autobusu, punom mladosti, vadrinama i veselja, da i ne govorim.

ZDRAVKO STUNIĆ

KRAJ SUTJESKE, HLADNE VODE

Bila sam posebno radosna kada sam saznaла da sam izabrana u malu grupu planinara, članova podmlatka našega Društva, koja je krenula na Slet planinarskog podmlatka Jugoslavije na Sutjesci. Naša grupa bila je jedini predstavnik SR Hrvatske i zato sam bila još više ponosna. Bilo je to dugi put vlakom i autobusom. Sirokotračna željezница, pa uskotračna i na kraju vlijagavom cestom od Foče do Tjentišta u autobusu. Konačno, među visokim planinama, u dvinjivoj dolini, uz rijeku Sutjesku, gdje su nas već dočekali veliki šatori.

Tri dana boravka uz tu rijeku neću nikada zaboraviti, jer sam toliko toga vidjela i

doživjela, a upoznala sam se s mnogo djevojčica iz cijele zemlje, naročito s Bosankama. Posebno sam zapamtila posjet grobnici palih partizana, grobu narodnog heroja Save Kovačevića i divne logorske vatre oko kojih smo se svake večeri okupljali. Naši dečki išli su na izlet do Dragoš Sedula. Malo dalje je prasuma Peručića i veliki slap u njemu, što su oni također razgledali.

Po povratku kući pričalo se o tome danima, a naš voda puta postavio je u jedan veliki izlog u Donjoj Stubici foto reportazu s boravka na Sutjeski.

GORDANA KRUSELJ

U NAJLJEPŠOJ DOLINI JUGOSLAVIJE

Još je sunce bilo za horizontom, a mi planinari počeli smo se okupljati na uobičajenom mjestu u Donjoj Stubici očekujući skorij dolazak autobusa koji će nas odvesti do prekrasne Logarske doline, najljepše alpske doline u Jugoslaviji. Evo ga, stiže naš autobus voden sigurnom rukom šofera Drageca. Mi se ukrcasmo, a on pojuri prema Sloveniji, do bisera slovenskih Alpi.

Put je ispunjen pjesmom i smijehom, ponekim »štosom« i vicerim. Zbog toga se brzo nadosmočili planinskim vrhuncima pokrivenima snijegom. Bilo je to za nas Zagorec malo čudo prirode, velik kontrast našem

pitomom Zagorju. Pred nama je ležala predivna Logarska dolina, ljeskajući se na zraka jutarnje sunca. Divili smo se fantastičnim oblicima visokih strmih stijena, čiji vrhunci su se gubili u oblacima.

Razili smo se dolinom i obroncima otkrivajući skrivene ljepote. Posebno nas je oduševio slap Rinka. Poput zmje spuštao se tanak trak vode niz kamenitu liticu. Mokre stijene, obasjane prigušenim svjetlom sunca, davale su posebnu draž ovom slapu. Rinka je nezaboravni ukras prirode. Prevećer, puni dojmova i doživljaja, vraćali smo se u našu Stubicu.

ZELJKA FODREK

KAK LEPE ZAGORJE NAŠE LEŽI . . .

Bilo je svježe jutro. Pohitala sam do vagona. Tu su već bili neki stubički planinari koji su toga dana krenuli do Zaprešića. Tamo smo sišli s vlaka i uputili se pješice na Kamenite Svatove u Medvednici.

Iz doline je posebno lijep pogled na vrh zelene šume kamo smo krenuli. Iz krošanja drveća virile su neobične stijene — cijl našega izleta.

Nakon sat pješačenja od škole u Jablanovcu stigli smo do te skupine neobičnih stijena. Zar je to moguće ovdje u Zagorju? Kao da ih je netko rukom postavio. A tek pogled u dolinu! Gledali smo zadivljeni šarenim saglivada, oranica, vrtova, sela s mnogo crvenih krovova. Dolje, pod nama, kao na zemljopisnoj karti, ležalo je naše dragoo Zagorje.

Promatrali smo ga iz ptičje perspektive, neobično i dragoo.

Kameniti Svatovi privlačili su nas svojim izgledom, naročito onda kada smo se provlačili između velikih gromada kamena za koje nikako ne mogu naći tumačenje, odakle je ovamo stiglo. Sve ovo privlačilo nas je svojom ljepotom i tajanstvenošću, izgledom i legendom koja priča o okamenjenim svatovima u davnina vremena.

Dugo smo se zadržali na ovim stijenama uživajući u nesvakidašnjem pogledu. Sve ispod nas bilo je tako sitno i neobično. Šum lišća i cvrkut ptica samo je pojačavao tajanstvenost ovog neobičnog predjela Medvednice.

KATICA BUKOVEČKI

Prof. ANTUN PETKOVIĆ, Slavonska Požega

70 godina planinarstva u Sl. Požegi

Iako Slavonija nije poznata po svojim gorama, ipak je i u njoj planinarstvo, kao najraznovrsnija i najbogatija društvena aktivnost usmjerena duhovnom i tjelesnom razvoju, jačanju zdravlja, estetskom doživljavanju, bogaćenju znanja i ljubavi prema rodnoj zemljiji i ljudima, našlo vrlo rano odjeka.

Prirodno je da se to zbilo u onom njenom dijelu gdje se iznad ravničarskih polja i zelenih livada savilo kolo srednjevisokih gora zatvarajući Požešku dolinu, centar brdovite i šumovite Slavonije. Tu oko Psunja, Papuka, Krndije, Dilja i Požeške gore učinjeni su prvi planinarski koraci.

Odavde su, što je također interesantno, i neki osnivači planinarske organizacije u Hrvatskoj, kao npr. sveučilišni profesor dr Đuro Pilar, Brođanin, dr Mijo Kišpatić, Osječanin, dr Josip Poljak iz Orahovice, ing. Ante Premužić iz Kobaša, dr Mihajlo Pražić, Pakračanin, dr Karlo Bošnjak iz Požege u kojoj je kao podžupan Županije požeške boravio i djelovao i Bude Budisavljević.

Nastojanjem Hrvatskog planinarskog društva »Matice« u Zagrebu, najstarije planinarske organizacije na slavenskom Jugu, osnivaju se uskoro podružnice i u pokrajini, među kojima je i ova u Slav. Požegi. Bilo je to, kako piše »Hrvatski planinar« 1898. godine, kada se okupljaju ljubitelji prirode sa željom da osnuju planinarsko društvo kojem daju ime »Papuk«. Inicijator je toga planinarski pisac i tadašnji tajnik Hrvatskog pjevačkog društva »Vijenac« učitelj Julije Kempf. Udržena rodoljubna pjesma i ljubav prema prirodi vodi ih i dalje kroz 1899. godinu da se konačno sabere i popiše 50 članova, održi prva Glavna godišnja skupština i potvrde društvena Pravila u početku 1900. godine, pa stoga ovu godinu i smatramo prvom godinom posve organiziranog rada i djelovanja društva.

Broj planinarskih društava u to vrijeme nije velik. »Hrvatski planinar« spominje uz Podružnicu »Papuk« u Požegi još podružnice u Zadru, Gospicu i Krapini, a kao samostalno postoji u Osijeku nešto ranije osnovano društvo »Bršljan«.

Međutim zbog političkih i socijalnih prilika u Hrvatskoj rad društava u pokrajini pomalo slabi i jenjava da konačno za vrijeme Prvog svjetskog rata sasvim prestane.

Trebalo je proći duže duže vremena da se tek 1933. godine u Požegi obnovi Planinarsko društvo pod imenom »Sokolovac«, opet kao podružnica Matice u Zagrebu. Broj članova iz godine u godinu raste i društvo lijepo radi sve do 1941. kada u godinama Drugog svjetskog rata ponovo zamire.

Do obnove dolazi 1950. godine, društvo je član Planinarskog saveza Hrvatske, ime mu je PD »Sokolovac«. Vidljivo zapažen rad omasovljuje broj članstva, i dru-

štvo dobiva u planinskom mjestu Velikoj, nedaleko Požege, na upotrebu od općine manji hotel koji uređuje za svoju Planinarsku kuću pod imenom »Lapjak«. Od 1953. počinju pripreme za gradnju vlastitog doma, društvo broji 450 članova, ima svoje sekcije: markacijsku, propagandnu, izletničku, skijašku, omladinsku i foto-sekciju, a 1956. godine Požežani su inicijatori i organizatori Prvog sleta planinara Slavonije koji je održan u Velikoj pod Papukom. Godine 1958. svečano je ovdje otvoren novi lijepo uređeni prostorani dom na padinama Topličke glave (464 m) iznad bazena termalne vode, a u domu je iste godine održana i Godišnja skupština Planinarskog saveza Hrvatske. Dom je otvoren preko cijele godine, ima 70 postelja, vodovod i električno osvjetljenje.

Šezdesetgodišnjica društva proslavljena je 1960. Tom su prigodom odlikovani mnogi članovi diplomama, a društvo je dobilo za svoj rad zlatnu značku Planinarskog saveza Jugoslavije. Godine 1962. povjerena je PD »Sokolovac« organizacija VII redovite godišnje skupštine Planinarskog saveza Jugoslavije koja je održana u mjesecu veljači u Planinarskom domu u Velikoj u prisutnosti 120 delegata svih republičkih planinarskih saveza.

Bogat rad svih sekcija provodi se i dalje, društvo sudjeluje na sletovima planinara Jugoslavije, Hrvatske, mladih planinara Hrvatskog zagorja, sletovima i orientacionim natjecanjima planinara Slavonije, skijaškim natjecanjima, regionalnim i republičkim, i odnosi mnoge pobjede. U 1964. godini broji čak 829 članova od kojih 348 žena, 180 omladine i 40 pionira. Od 1967. sjedište je Planinarskog odbora Slavonije, koji odbor koordinira i povezuje rad svih slavonskih društava i vodi brigu o markiranju i prelazu Slavonskog planinarskog puta. Već drugu godinu u okviru društva uz ostale sekcije djeluje Gorska služba spasavanja.

Premda članstvom ne više tako brojno, društvo dočekuje 70-godišnjicu opstanaka planinarske misli i 20-godišnjicu poslijeratne obnovljene djelatnosti novim uspjesima svojih sekcija i ustajnim radom svojih članova, među kojima su mnogi odlikovani zlatnim, srebrenim i brončanim značkama Planinarskog saveza Hrvatske kao i Jugoslavije.

Slaveći 70-godišnjicu svoga postojanja PD »Sokolovac« je i domaćin VII Sleta planinara Slavonije uz koji je vezano i orientaciono natjecanje.

Jubilarna proslava održana je u Planinarskom domu i na sletištu u Velikoj, a počela je u subotu 27. lipnja 1970. dočekom i smještajem gostiju i učesnika sleta i natjecanja. Dan je završio logorskom vatrom i prikazivanjem kolor-dijapoziativa i filmova snimljenih na Papuku, u Bosni i na Alpama uz zanimljiva predavanja njihovih autora Mire Matoševića i dra Tomislava Sableka, a zatim se razvila planinarska zabava i ples.

U nedjelju 28. lipnja 1970. održana je u Domu svečana sjednica, na kojoj je predsjednik društva prof. Anuš Petković pozdravio goste i uzvanike, a nakon toga je Požeško pjevačko društvo »Vijenac« otpjevalo prigodnu pjesmu. Predsjednik je zatim iznio kraći historijat društva i podijelio spomen-diplome dugogodišnjim članovima. U ime Planinarskog saveza Hrvatske skup je pozdravio dr Željko Poljak uručivši »Sokolovcu« zlatnu značku i diplomu kojom je Savez odlikovao društvo. Iza toga se redaju pozdravi delegata svih društava, a tom prigodom predstavnici Osijeka, Orahovice, Daruvara i Pakracu uručuju jubilarcu lijepe spomen-darove. Uzvanici zatim razgledaju Izložbu planinarske fotografije, historijata društva i Gorske službe spasavanja.

Istoga dana u jutro započelo je orientaciono natjecanje na kojemu je sudjelovalo 13 ekipa članova, 10 ekipa omladine i 3 ekipe pionira. U 14 sati proglašeni su pobjednici, među kojima od članova zauzima I mjesto PD »Krndija« — Našice (Pavlović), II mjesto PD »Vihor« — Zagreb (Pomper), III mjesto PD »Jankovac« — Osijek (Jung). Kod omladinaca prvo mjesto osvaja PD »Krndija« — Našice (Krznařić), drugo mjesto PD »Sokolovac« — Požega (Kitanović) i treće mjesto PD »Psunj« — Pakrac (Miljuš). Pobjednici pionira su PD »Sokolovac« — Požega (Švajda), drugi su PD »Orahovica« — Slav. Orahovica (Matešić) i treći isto PD »Orahovica« (Stjepanović).

U toku sleta održana je također sjednica Planinarskog odbora Slavonije na kojoj su iznesene primjedbe na svrhu i sadašnji način provođenja natjecanja, a zatim je poveden razgovor o tekućim problemima i koordinaciji rada devet planinarskih društava Slavonije.

Urednikov osvrt

■ Izdavač »Naših planina« će i 1971. godine nagraditi jednim poklonom svoje vjerne prijatelje, a to su oni koji na vrijeme plaćaju preplatu. U 1970. godini dobili su knjižicu »Medvednica« (prodajna cijena 5 dinara), a u idućoj bit će to i opet jedna planinarska knjiga nešto većeg obujma. No dok je lani poklon bio poslan tek koncem godine, zbog neprilika o kojima smo već pisali na ovom mjestu, u 1971. godini poklon će biti upućen zajedno s brojem 1–2 svim onima koji pošalju preplatu najkasnije do 31. siječnja. Pažnju posebne i sasvim drugačije vrste zasluguju oni »preplatnici« koji iskorištavaju našu organizaciju primajući časopis ne plaćajući ga. Imali smo namjeru da u ovom broju iznesemo popis onih dužnika koji ni nakon pismene opomene nisu pokazali dobru volju (ima ih oko stotinu koji duguju bar za dva godišta), ali je tajnik saveza upotrijebio sav svoj ugled da to spriječi jer se na tom popisu našlo, kako on kaže, previše uglednih planinarskih ličnosti! Završilo je s kompromisom: pokušat će se najprije s još jednom pismenom opomenom.

■ Kada je prošlog ljeta, 4. srpnja, službeno otvorena republička planinarska transverzala »Po planinama SR Hrvatske« nitko od organizatora nije očekivao prve ispunjene dnevne karte prije 1971. godine. Tim je veće iznenadenje pripredio jedan planinar koji je već 21. kolovoza, dakle, jedva mjesec i po nakon otvorenja, uspio skupiti sve potrebne pečate i tako osvojiti značku s rednim brojem 1. Obilasku transverzale posvetio je čitav svoj godišnji odmor i nekoliko vikenda. Bio je to Alfred Hlebec, poznati zagrebački planinar i predstavnik »Hapadesa«, član PD »Zagreb« od njegovog osnutka i dugogodišnji knjigovoda Tomislavova doma na Sljemenu. Uzmemo li u obzir da mu je već 57 godina, treba mu čestitati ne samo na osvojenoj znački, nego naročito na tome što je pretekao sve planinare u Republici, pa i one mlade u naponu snage. Tome treba dodati da mu je ovo već 16. transverzala i da je velebitsku prošao čak dva puta. Zanimljiv je njegov izvještaj s puta i stečena iskustva, kako ugodna, tako i neugodna. Među posljednjima ističe kako neka društva nisu u svoje domove na vrijeme postavila štambilje (dom na Bilo-gori, Lisini, Učki), a u planinarskoj kući na Učki (Poklon) prisutni planinari mu čak nisu dozvolili ni noćenje, premda je bilo dovoljno mjesta, s motivacijom: dom je otvoren za goste samo u subotu i nedjelju. Zanima nas, namjerava li upravni odbor dotičnog društva poduzeti nešto protiv svojih članova koji su na upravo nečuveni način prekršili planinarsku etiku i u planini pred nosom zatvorili vrata jednom skromnom i pristojnom planinaru, i to baš Alfredu Hlebecu, koji je pola svoga života posvetio planinarskoj organizaciji.

■ Govoreći o negativnim pojавama u našoj organizaciji ne mogu izbrisati iz sjećanja neugodne doživljaje u planinarskom domu u Jablancu. Mi, ljubitelji Velebita, često zalazimo u taj lijepi objekt koji je PSH kupio kako bi olakšao posjet najlepšoj hrvatskoj planini. Ali otkada je PSH povjerio taj dom na upravljanje jednom planinarskom društvu, nikada, baš nikada nisam uspio u njemu

dobiti krevet, makar je uviјek bilo i nepotpunjeno. Jednom su svi kreveti bili rezervirani za ekipu iz dotičnog društva koja je njavila svoj dolazak (a nije došla!), drugi put članovi tog društva nisu dozvolili izdavanje slobodnih kreveta jer su željeli ostati u sobama saml., itd. Morali smo se zadovoljiti sa skupnim ležajevima koji su uređeni u nekadašnjem svinjcu, a jednom sam zajedno s tajnikom PSH bivakirao na terasi pred domom. Na pismenu pritužbu upravljaču objekta i na upozorenje o lošem poslovanju upoće nisam dobio odgovor, ali to dotičnog upravljača nije ništa smetalo da traži od PSH novčanu pomoć za »nerentabilni objekt«.

■ Evo još jednog događaja slične vrste koji mora zaboljeti svakog planinara. Planinarska organizacija pridonosi velike žrtve oko održavanja doma na Širovcu, u teško pristupačnom dijelu Velebita, jer je taj dom baza za uspon na najviše vrhove u ovoj planini. Budući da je zamro rad lokalnog društva koje je vodilo nadzor nad objektom, najvjerniji posjetioc Velebita, pretežno iz Zagreba, dobrovoljno su preuzeли na sebe brigu oko njegova održavanja, dakako, u granicama svojih mogućnosti koje su skučene zbog velike udaljenosti. Zamislite kako smo se osjećali kad smo prilikom jednog našeg posjeta domu koji toliko volimo i trudimo se da održimo, našli sve prostorije u neredu i prijave, posteljinu razbacanu, mnoga stakla razbijena, posude neoprano — kao da su kroz kuću prošli barbari. Počinitelji ovog darmara izgleda da upoće nisu ni shvatili bijedu svoje osobne kulture, jer su čak imali obraza da se upišu u knjigu dojmova i, upravo nevjerojatno, da na tom mjestu predvadje upravljaču objekta za puštenje i nered u zgradu. A sada dolazi ono najlepše: bila je to skupina od dvadesetak prosvjetnih radnika koja je ovamo došla na izlet prilikom nekog seminarra. Istina, među njima nije bilo ni jedne žene koja bi svojim smisлом za kućanstvo prije odlaska unijela nešto reda, ali su zato među potpisima dvojica označila da su članovi planinarske organizacije. Da bi se lakše dosjetili, ako pročitaju ove retke, P. M. je član PD »Platak«, a J. M. član PD »Visočica«.

■ Kao posljednji prilog današnjoj temi — negativne pojave u našoj organizaciji — iznosimo primjer iz naših najviših foruma. Armija je u našoj zemlji veoma zainteresirana za napredak planinarstva jer izgradene planinare smatra vrlo dobrim vojnicima. Zato pruža Planinarskom savezu Jugoslavije u okviru izvanarmijskog obrazovanja znatnu financijsku pomoć za izobrazbu stručnih kadrova. Jedina je obaveza Saveza uredno izvještavanje o utrošenim sredstvima. Međutim, neki republički savezi pokazali su u tom pogledu neoprostivu aljkavost, tako da je Armija bila primorana uvjetovati daljnju pomoć srednjem starim računa. Kako ta pomoć ide preko PSJ, a on jednostavno nema mogućnosti da dužne saveze primora na ažurnost, liga pada na čitavu organizaciju. Bilo je čak republičkih saveza koji su zahtijevali nova sredstva, premda još uviјek nisu položili račune o prošlogodišnjim dotacijama. Steta što mi izdavač našeg časopisa ne dozvoljava da imenujem dotične saveze!

20 godina Gorske službe spasavanja PSH

Ove godine Gorska služba spasavanja Planinarskog saveza Hrvatske navršila je 20 godina svoje odgovorne, teške i požrtvovne humane djelatnosti. Osnovana je 24. veljače 1950. godine, kao nužnost, zbog sve snažnijeg razvijanja alpinistike i planinarstva u Hrvatskoj.

Neposredni povod osnivanja bile su dvije teške nesreće, koje su snažile mlade hrvatske alpiniste u bosansko-hercegovačkim i crnogorskim planinama. Prva, koja srećom nije tragično završila, dogodila se u ljetu 1948. godine u barijeri Pešti-brda u masivu planine Čvrsnice, gdje je prilikom pada u stijeni zadobio teške ozljede jedan zagrebački alpinist i druga u ljetu 1949. godine, koja je tragično prekinula životni put jednog mladog i perspektivnog alpinista.

Ove dvije nesreće nedvojbeno su pokazale, da nagli i skokoviti poslijeratni razvoj alpinistike i planinarstva prate i sve veći rizici i opasnosti, koji se ne smiju zanemarivati i kojima se može samo organizirano uspješno suprotstavljati: stalno i sistematski treba na opasnosti upozoravati sve one koji se upućuju u planine, usavršavati zahvate i tehnička sredstva za uspješno i brzo spasavanje unesrećenih, te organizirati skupinu članova, koja će o tome neprekidno voditi brigu — dakako, sve na dobrovoljnoj osnovi, kao što je i dobrovoljno članstvo u planinarskoj organizaciji.

Stoga i nije slučajno inicijativa za osnivanje spasavalačke organizacije potekla upravo od grupe zagrebačkih alpinista, koji su sudjelovali u spasavanju svojih drugova u već spomenute dvije nesreće. Inicijativu je odmah u potpunosti podržao Planinarski savez Hrvatske kao i alpinisti okupljeni u tadašnjoj Alpinističkoj sekciji Planinarskog društva »Zagreb« u Zagrebu — tada jedinoj alpinističkoj sekciji u Hrvatskoj, a također ju je toplo pozdravila već odavno dobro organizirana Gorska reševalna služba Planinske zveze Slovenije, kojoj je tada bila centrala u Jesenicom. Ona je osnivačima pružila svojim iskustvom veliku organizacionu pomoć.

Odmah po osnivanju Gorska služba spasavanja Planinarskog saveza Hrvatske brojila je 8 spasavalaca i 5 pripravnika za spasavaoce — sve uglavnom mlađih, ali već iskusnih i iskušanih alpinista-planinara.

Od tih dana i od te male i iskusne iako relativno slabo tehnički opremljene skupine, boreći se tokom 20 godina s nizom teškoća kao što su nerazumijevanje — a kroz to i nebriga — šire društvene zajednice za takvu djelatnost, nedostatak novčanih sredstava, nemogućnost nabavljanja određenih tehničkih sredstava odnosno opreme u inozemstvu, povremeno prebrzo proticanje ljudstva i tome slično, Gorska služba spasavanja Planinarskog saveza Hrvatske izrasla je iz male skupine u stručnu, dobro obučenu, discipliniranu i uglavnom tehnički zadovoljavajuće opremljenu dobrovoljnu javnu službu, koju danas sačinjava oko 100-tinjak najiskusnijih alpinista, planinara, skijaša i nekoliko liječnika — članova planinarske organizacije Hrvatske.

U tom razdoblju GSS uspješno je izvršila blizu 1000 pružanja pomoći i spasavanja, uz neprekidni organizirani rad na sprečavanju nesreća ukazivanjem na njihove uzroke i teške posljedice.

Potrebno je također spomenuti, da se GSS zajedno sa cijelokupnom planinarskom zajednicom u Hrvatskoj još i dandanas bori s nizom poteškoća koje proizlaze iz još uvijek nepotpunog priznanja šire društvene zajednice za njenu humanu i javnu dobrovoljnju djelatnost.

Pa ipak, unatoč svim teškoćama GSS PSH-e uvijek je do sada časno izvršavala zadatak — pomoći bližnjemu — koji joj je od osnivanja namijenjen i nadamo se da će tako biti i u budućnosti.

A alpinisti, planinari, speleolozi, izletnici, skijaši i svi oni koji se nađu u planinama, na putevima i bespućima, u stijenama i spiljama, u šumi, na proplanциma i skijaškim stazama, osjećaju se sigurnijima, znajući da nisu osamljeni čak ni kad su sami, da uvijek postoji netko tko će im priskočiti u pomoć upravo onda kad bude najpotrebnije, ne žaleći pri tom napora, a katkad izlažući i vlastiti život.

A upravo to saznanje i taj osjećaj najveće su priznanje i nagrada svakom spašavaocu.

Prvenstveni usponi

KUKUSNI SMJER U ĆUKU

(Velika Paklenica u Velebitu)

Prvi penjali Borislav Aleraj i Branko Šepařović 2. V 1969. (slika desno).

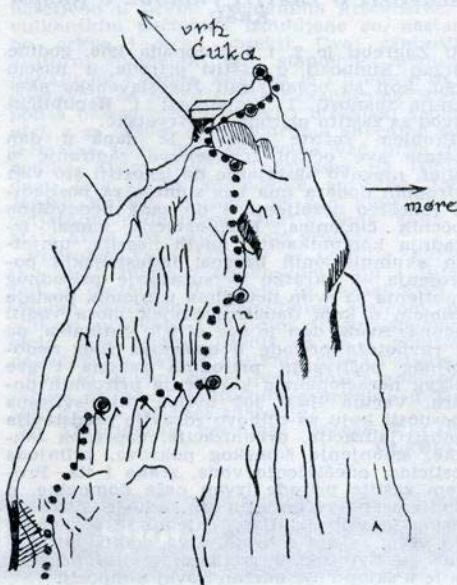
Desno od Kaminskog smjera u Ćuku izdiže se kao zasebna cijelina kameniti vrh stožastog oblika visok oko 150 m.

Uzak u smjer je 7 m desno od početka Kaminskog smjera, jednu dužinu ravno gore (III). Zatim se jednu dužinu prijeći u desno i nešto gore, do police. Dalje ravno prema vrhu jednu dužinu (III s detaljem IV u oštrom škrapama) na polici (osig.). Smjer se nastavlja dalje u istom smjeru do pukotine pod žutim prevjesom. Po pukotini (IV) i dalje pod veliku, žutu, prevjesnu ploču (čovuljak). Prevjes običi lijevo i odmah dalje prema vrhu jednu dužinu (II). Zatim još jedna dužina (III) do samog vrha (čovuljak).

Ocjena: III; smjer ima šest dužina, no visina stijene je 150 m; vrijeme penjanja prvih penjača 2 h.

Silaz. S vrha se treba spustiti lijevo na sedlo kod velikog kamena koji zatvara izlaz iz grape u Kaminskom smjeru. Od tuda se ide po volji, ili lijevo na vrh Ćuka ili desno dolje preko sipara i skokova do potoka, upravo nasuprot spilje Devnjače.

Borislav Aleraj

SMJER »JEKA« U Z. STIJENI OTIŠA NA PRENJU

Prvi penjali Miroslav Kadić i Zdenko Jech, AO PD Željezničar (Zagreb), 21. VII. 1969.

Priklaz. Od planinarskog doma na Jezercu putem za Tisovicu, te s puta skrenuti pod zapadnu stijenu (1-sat).

Opis. Prvi dio uspona ide smjerom Brezovečki-Ceraj (vidi Alpinistički vodič Z. Šmerke). Na mjestu gdje se razdvajaju žlijebovi desnim žlijebom do lakšeg terena. Njime gore do mjesta gdje se žlijeb opet dijeli u dva manja, među kojima je u stijeni široka pukotina. Tom pukotinom na lakši teren, te na sam vrh Otiša (2097 m). Silaz markiranim putem.

Ocjena: teškoća II-III, vrijeme penjanja 1 sat, visina 180 metara, dosta kršljivo.

VARIJANTA AKADEMSKI — SAŽETI

(U zapadnoj stijeni Anića Kuka u Paklenici)

Prvi penjali V. Mesarić i M. Čepelak 29. XI 1969.

Pristup kao za Akademski smjer.

Opis. Jednu dužinu po Akademskom smjeru. Produžiti dalje po kosoj rampi desno (IV) u veliku rupu (osig.). Iz rupe izaći desno u previsnu kosu prečnicu (VI A3), zatim gore u drugu veliku rupu. Dalje desno gore po razvedenoj ploči u Sažeti smjer (IV).

Teškoća IV, VIA3; cužina varijante 2 D; vrijeme penjanja 1 sat.

Silaz kao za Sažeti smjer.

Marijan Čepelak

VUČJI SMJER U SJEVERNOJ STIJENI BADNJA

Prvi penjali Velimir Barišić i Zlatko Turčin, AO PD »Željezničar« (Zagreb) 8. siječnja 1970.

Priklaz. Od planinarskog doma pod Stirovcem markiranim stazom do poljane Stirovac, odakle pod sjevernu stijenu Badnja. Priječenjem desno do krajnje desne izrazite i široke jaruge, oko 30 minuta.

Opis. Po sredini jaruge ravno gore na greben, te dalje grebenom na vrh. Silaz s vrha markiranim putem (slika lijevo).

Ocjena smjera. Visina 150 metara, trajanje uspona jedan sat, nagib stijene 45°, mjestično 50°, zimski uvjeti, led.

Zaštita prirode

SIMPOZIJ O ZAŠTITI PRIRODE U NAŠEM KRŠU

U Zagrebu je 2. i 3. listopada 1970. godine održan Simpozij o zaštiti prirode u našem kršu, koji su organizirali Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Republički zavod za zaštitu prirode SR Hrvatske.

Problem zaštite prirode iz dana u dan postaje sve očitiji. Covjekovo zadiranje u reljef, njegovo nastojanje da iskoristi što više prirodnih dobara ima bez sumnje za posljediku mnoštvo neželjenih i do sada nedovoljno uočenih činjenica. Eksploatacija šuma, izgradnja komunikacija, novih naselja, umjetnih akumulacionih bazena, industrijskih postrojenja — ukratko — sužavanje prirodnog ambijenta sa svim detaljima u njemu, postaje problem o kom današnji čovjek mora voditi računa. Svaki dan je sve očitija činjenica, da je ravnoteža prirode u opasnosti zbog nedovoljnog poštivanja prirodnih zakona i sve češćeg neracionalnog korištenja prirodnih dobara. Većina ljudi još uvjek nije svjesna opasnosti koju za njuhovo zdravlje predstavlja industrijalizacija, urbanizacija, napredak tehnike, smanjenje šumskog pokrova, primjena pesticida, onečišćenje voda, zraka i tla. Problem zaštite prirode izvan naše domovine, u zemljama na većem stupnju industrijalizacije, postao je vrlo ozbiljan i njemu se posvećuje sve veća pažnja i briga. Ova godina proglašena je Evropskom godinom zaštite prirode, pa je u sklopu nje održan i ovaj Simpozij.

Sa 25 referata sudionici Simpozija dali su prikaz problematike zaštite prirode kod nas. Svojim uvodnim predavanjem akademik B. Gušić, uz projekciju dijapoziativa, najčešće je prikazao utjecaj čovjeka na našem kršu kroz minula stoljeća i na kompleksan problem u sadašnjosti i u budućosti.

Ukazujući na specifičnosti Dinarskog krša, M. Herak ga uspoređuje s kršem prostranog mediteranskog područja, dok J. Ridanović razmatra rasprostiranje i značenje vode u našem kršu. S. Božičević iznosi pregleđ historijata speleoloških istraživanja na području Dinarida, dok M. Malez na temelju svojih antropoloških istraživanja prikazuje nasejavljivanje čovjeka na teritoriju Dinarskog krša u vrijeme pleistocena.

Vrlo interesantna predavanja s tematikom zaštite prirode na našem području iznijeli su stručnjaci koji se bave problemima šuma i problemima zaštite naše faune, kako na površini, tako i u podzemlju. Obalno područje našeg krša predstavlja poseban raritet s prirodnog stanovišta, pa je svako zadiranje u njegov pejzaž skopčano s mnogo problema. O tom bitanju govorio je R. Kevo, dokumentirajući ga s primjerima iz naše prakse. Promet i saobraćajne prilike na kršu Jugoslavije pitanje je koje je iz dana u dan sve očitije i s kojim su vezana znatna zadiranja u reljef ili pejzaž našeg krša (referent Z. Jelinović). Nadvozujući se na pitanje zaštite obalnog područja Jadranu, D. Crnković i D. Morović iznose pred skup problem eksploatacije i zaštite bioloških dobara u njemu. Zagadivanje mora i sve bezobzirnija eksploatacija ribljeg fonda — industrijska i turistička — upozorjuju nas da se o svemu tome mora voditi više brige, nego što je bilo do sada. Eksploatacija mineralnih sirovina ili ležišta u tom jadranskom pojusu nameće također mnoga pitanja, koja su tu aktuelna već od antike. Pronala-

ženje razumne granice između potrebe za iskoristavanjem prirodnih bogatstava i zakona zaštite prirode, čovjek je u mogućnosti da na obostранo zadovoljstvo riješi i ta pitanja. Nakon diskusije, na kraju Simpozija, formulirani su zaključci.

Završni dio Simpozija bio je na Plitvičkim jezerima, gdje su se sudionici skupa upoznali s problematikom zaštite u Nacionalnom parku i dosadašnjim radom Uprave parka. Nacionalni park Plitvička jezera proslavio je tom prilikom 20-godišnjicu svog postojanja.

S. BOŽIČEVIĆ

ČETVRTI NACIONALNI PARK U AUSTRIJI

U Donjoj Austriji je 1969. godine otvoren četvrti nacionalni prirodni park. Uz parkove Sparbach, Eibenstein i Geras sada je tu i park Hohe Wand površine 18 km², udaljen od Dunava samo 40 km. Do njega vodi cesta, a može se stići i Žičarom iz Grünbacha. U godinu dana park je posjetilo oko 150.000 izletnika. Nedjeljom ovamo dolazi oko 1000 automobila. U gradnji su brojne kuće i domovi odmora. Kroz park je ureden promet i pješačke staze. Od toga 4 km puteva ostaje suho čak i ako pada kiša. Park pruža razonođu automobilistima, izletnicima, planinarima i penjačima. U parku se nalazi 60 mesta za odmor s kojih se pruža lijepi pogled na Schneeberg.

NOVI NACIONALNI PARK U NJEMAČKOJ

I u Zapadnoj Njemačkoj pripremaju uređenje velikog nacionalnog parka na površini oko 3200 km². Park se proteže na dužini od 90 km a mjestimično je širok 36 km. Nalazi se između Regensburga i Ingolstadta sjeverno od Dunava. Park će biti prve svega pristupač stanovnicima Augsburga, Münchena i Nürnberg-a. Pokrajina je idilična, bogata šumama s mnogo visoke divljači koju su nekada ovdje u lovištima uzgajali tamošnji knezovi.

ZAŠTITA PRIRODE I NACIONALNI PARKOVU U TURSKOJ

Poput velikog mosta između zapada i istoka, Turska predstavlja mjesto velikog turističkog prometa. Tome doprinose njene zanimljive obale, reljef, ostaci različitih kultura koje su utjecale na ovaj strateški važan polotok, kao i zanimljiva kultura današnje Turske. Za zaštitu prirode u ovoj zemlji značajna je 1956. godina kada je donesen zakon o sistemu nacionalnih parkova i o zaštiti prirodnih i povijesnih spomenika unutar i izvan državnih šuma.

U Turskoj danas ima 125 rekreacionih područja, 7 nacionalnih parkova, 7 rezervata za divljač kao i brojna druga zaštićena područja. Uludag, Yazgat, Manyas, Karatepe-Aslantas, Sagusku, Yadigöller i Samsundag su imena prirodnih nacionalnih parkova.

Prvi i najveći sa površinom od 27000 hektara je Uludag koji s bajoslovno uredenim Olimpom Mysia predstavlja turističku zanimljivost. Na Olimpu je moguće skijanje od decembra do aprila. Tu se nalaze kampinzi,

hoteli i žičare. Park je podijeljen na više vegetativnih zona. Istočna zona je strogo zaštićena za istraživačku i studijsku djelatnost.

Yozgat zaprema samo 249 hektara, a od Ankare je udaljen samo 220 km. U njemu žele održati ostatke pinije »Virgin Scotch«, koja je nekada pokrivala veći dio ovog područja. Ovaj park ujedno služi kao rekreaciono područje pa su u tu svrhu izgrađeni prateći objekti.

Manias je jezero u blizini Mramornog mora, između Burse i Čanakale i veliko gnezdište preko 200 vrsta ptica koje se sele iz jugoistočne Evrope u Afriku. Veličina parka iznosi 52 hektara, a ima posebno rekreaciono područje i muzej ptica.

Karatepe-Aslanas je park koji zaprema 7715 hektara, a leži 100 km od Adane i posjeduje u šumama izvanredne povijesne spomenike. 90 km od Ankare leži još jedan park. To je Soguksu, prepun šuma, koje stanovnici Ankare rado posjećuju.

Park Yedigöller se proteže nedaleko ceste Istanbul — Ankara. Tu rastu primjeri flore značajni za sjeverozapadnu Tursku. U parku se nalazi sedam jezera koja povezuje rijeka.

Na poluotoku Egejskog mora nalazi se Sam-sundag, poznato turističko područje u kojem se grade ceste i naselja. U planinskom dijelu ovog područja živi manji broj leoparda.

No to nisu svi parkovi. U saradnji s grupom američkih planera priprema se još čitav niz rekreacionih parkova između kojih se ističu Göreme, Pamukale, Termessos, Kavada, Troja i Efez.

Göreme, područje južno od Ankare, bilo je naseljeno u prvim vremenima kršćanstva. U vulkanskim pećinama izdubljene su, nastambе, crkve i ostali objekti. Ovaj zanimljivi kulturni spomenik, koji stanovnici upotrebljavaju još i danas, zaštićen je i uređen se. U Pamukale se na ostačima nekadašnjeg Hierapolisa nalaze brojni rimski i bizantski spomenici, a za razvoj ovog područja značajne su i termalne vode upotrebljavane već prije 2000 godina. Osim toga i Termessos na Gulluk dagu ima sjajne spomenike antičkog doba. Jezero Kavada poznato je kao kupalište sa prijatnim podnebjem čak i onda kada je Mala Azija pod jakim valom vrućine.

Područje Troje također se uređuje. Svakotko malo znade o trojanskom ratu i Ilijadi želi je posjetiti. U svijetu je poznat Efez sa svojom okolinom, Artemidinim hramom, bazilikom sv. Ivana i brojnim drugim spomenicima. Ove godine uredit će se i područje nekadašnjeg slavnog antiknog grada Pergama.

Sve to govori da u posljednjim godinama zaštita prirode i kulturnih spomenika u Turskoj dobiva sve veće značenje.

Iz »Planinskog vestnika« preveo ŽELJKO HLEBEC

Orijentacijski spomenici

X. ORIJENTACIONO NATJECANJE PSH

Ovogodišnje orijentaciono natjecanje PSH održano je 13. IX 1970. g. na terenima Psunjja u organizaciji PSH i PD »Psunj« iz Pakracca. Start i cilj bio je kod planinarskog doma na Omanovcu. Odaziv na natjecanje bio je vrlo slab, sudjelovalo je svega 8 seniorskih ekipa i 5 omladinskih i to iz slijedećih planinarskih društava: »Zagreb-matica«, »Sljeme« i »Vihor« iz Zagreba, »Sokolovac« iz Sl. Požege i »Psunj« iz Pakracca.

Plasman seniorskih ekipa je slijedeći: Prvo mjesto PD »Vihor« (Pečkaj, Mesić, Zidan) 4,30 sati;

Druge mjesto PD »Sljeme« (Puljko, Kolonić, Sraga) 4,57'30;

Treće mjesto PD »Zagreb-matica« (Gros, Grašovec, Burić) 4,58.

Ostale epipe su odustale. U omladinskoj konkurenčiji prvo mjesto zauzela je ekipa PD »Psunj« iz Pakracca (Ausec, Nervo, Speranca). Ostale epipe su odustale.

Staza je vodila po šumovitom i razvedenom terenu dužine 12,5 km zračne linije sa 5 kontrolnih tačaka. Organizaciju natjecanja i trasiranje staze proveli su: Veno Kosanović (PD »Psunj« Pakrac), te ing. Mišo Dlouhy i Nikola Aleksić (PSH).

Plasman	Naziv ekipa	Vrijeme
1.	PD »VIHOR«	3,41
2.	PD »SLJEME 1«	5,37
3.	PD »ZAGREB-matica«	6,03
4.	PD »SLJEME 5«	6,44

XII ORIJENTACIONO NATJECANJE »TROFEJ TORPEDO«

Dana 25. maja o. g. u povodu dvadesetipetogodišnjice Oslobodenja Rijeke održano je tradicionalno, dvanasteo po redu, Orijentaciono natjecanje na Lisini. Natjecanje se odvijalo po lijepom sunčanom vremenu u kategoriji članova, omladinaca i pionira. Staza za članove bila je najdulja, orijentacijski dosta teška, a zahtijevala je od takmičara i prilično kondicije, jednakako kao i ranijih godina. Duljina staze bila je po zračnoj liniji 14,5 km, a po prijedonom putu (za one koji nisu lutali) oko 18 km. Ukupna visinska razlika (uspon i silaz) bila je oko 1400 m. Start i cilj bili su na planinarskom domu »Stanko Jurđan« (644 m), a kontrolnih tačaka bilo je šest. U kategoriji članova sudjelovalo je devet ekipa, u kategoriji omladinaca trinaest, dok su pionirske bile brojnije.

U kategoriji članova uvjernljivo je pobijedila ekipa PD »Vihor« iz Zagreba u sastavu: Branko Pečkaj, Ivica Mesić, Fred Zidan, koja je od drugoplasirane ekipi PD »Sljeme« (prošlogodišnjeg pobjednika) imala bolje vrijeme za čitavih 116 minuta. Tom pobjedom ekipa PD »Vihor« probila se na čelo u ovogodišnjem ekipnom plasmanu Lige orijentacionih natjecanja, a osim svoje ekipi dovela u vodstvo i vlastito društvo. Sve kontrolne tačke našlo je samo četiri ekipi (to je uvjet za bodovanje u ligu) sa slijedećim vremenima:

Članovi
B. Pečkaj, I. Mesić, F. Zidan;
M. Žunić, S. Crnković, B. Orlić;
Z. Smerke, S. Horvat, V. Mihelić;
A. Kulaš, Z. Blagus, V. Kolaric.

N. ŠVEDEK

IZLOŽBA PLANINARSKE FOTOGRAFIJE PSH I PSBiH

U četvrtak 5. XI 1970. otvorena je auli Glavne pošte u Zagrebu izložba planinarske fotografije PSH i PSBiH, a u organizaciji Komisije za propagandu PSH. Sudjelovao je ukupno 31 autor sa 185 fotografija od kojih je za izložbu izabранo 60. Žiri u sastavu Petar Lučić-Rokić, Drago Mihaljević i Dr Željko Poljak odlučio je da nagradu za najbolju fotografiju dodijeli Hrvatu Lukateli (PDS Velebit), Zagreb) za »Sedmi dan: jutro«, nagradu za najbolju fotografiju iz hrvatskih planina, ing. Zlatku Smerku (PD »Zagreb-matica«) za snimak »Div«, te sedam diploma za slijedeće snimke i autore:

- »Leteći Holandez«, Hrvoje Lukatela, PDS Velebit», Zagreb;
- »Hercegovački katun«, Čedomil Silić, PD Bjelašnica, Sarajevo;
- »Biljni ornamenti, isti autor;
- »Jutro u planini«, isti autor;
- »Pećinski ukras«, isti autor;
- »Zima na Bjelašnici«, Milutin Vasiljević, PD Bjelašnica, Sarajevo i
- »Očekujući sunce«, Urso Vrdoljak, PDS Velebit, Zagreb.

Uredništvo »Naših planina« dodijelilo je svoju nagradu snimku »Jahorina, zimska ljetopisica« koji je snimio Milutin Vasiljević-Lilo, PD Bjelašnica, Sarajevo, a zagrebački tjednik »Vikend« svoju nagradu za snimak »Silazak s Viševnika« Tomislava Sutolovića.

Izložba će nakon Zagreba biti izložena i u Sarajevu, gdje će žiri PSBiH dodijeliti nagradu za najbolju fotografiju iz planine BiH. Organizator je uz izložbu dao izraditi i ukusni katalog slika. Eksponate je vidio velik broj Zagrepčana zahvaljujući pogodnoj i prometnoj lokaciji.

Dr. Z. P.

SMOTRA PLANINARA PIONIRA PSJ

Od 28–31. VII 1970. g. na Pokljuki održana je u organizaciji Planinske zveze Slovenije smotra planinara pionira PSJ. Na smotri su sudjelovali pioniri planinari iz svih republika, a iz SR Hrvatske bilo ih je ukupno 25. Pioniri su, osim okoline Pokljuke, posjetili Velo polje, Draški vrh, Viševnik i Lipancu. Steta što je kiša omela završetak smotre, tako da nije bilo održano planirano orientaciono natjecanje. Predstavnici republika dali su prijedlog da se iduće godine smotra održi u SR Crnoj Gori na Durmitoru.

KOMEMORATIVNI SKUP NA HORVATOVIM STUBAMA

Na Horvatovim stubama na Medvednici kupili su se u nedjelju 27. 9. o. g. brojni planinari na skromnoj komemorativnoj svečanosti prilikom sedme obljetnice smrti velikog planinara Vladimira Horvata. Našli su se tu mnogi poznati zagrebački planinari. Došli su i suradnici pokojnog Horvata, mnogi od njih u poodmaklim godinama. Još jednom su se podsjetili na čovjeka čije djelo i dalje živi. Tom prilikom Rudolf Kres je uz nekoliko prigodnih riječi položio vjenec Planinarskog odbora Zagreba kod spomen-ploče. Ovaj znak

pažnje zagrebačkih planinara zasluguje svaku povalu.

Zeljko Hlebec

REPUBLIČKA PLANINARSKA TRANSVERZALA »KROZ PLANINE SR HRVATSKE»

Pri planinarskom domu na Oštrem svečano je otvorena 4. srpnja republička planinarska transverzala »Po planinama SR Hrvatske«. Samoborsko gorje je odabранo kao mjesto otvorenja zbog njegove tradicije, budući da je tu bio cilj prvog organiziranog planinarskog izleta u našoj zemlji. Na svečanosti je bio prisutan velik broj planinara, od kojih su neki odmah krenuli na put. Do sada je rasprodano oko 300 dnevnika. Transverzala nema određenu trasu nego mrežu kontrolnih točaka do kojih je prilaz prepusten posjetiocu. Dnevnik se može dobiti kod Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb Gajeva 2a, uz cijenu od 15 dinara.

SVICARCI U SAMOBORSKOM GORJU

Da je Samoborsko gorje popularno — to znamo, no da je poznato i popularno u Švicarskoj, zvući malo neobično tim više što je ta zemlja prepuna visokih i impozantnih planina. Pa ipak u petak 25. 9. ove godine u Samoborskem gorju boravila je već deseta grupa Švicarača u posljednju godinu dana. Turistička agencija Imbach-reisen iz Luzerna, koja redovito dovodi ovamo ove grupe, najavljuje u proljeće još turističkih grupa.

Program svake grupe, iako je turistički, u Samoborskem gorju pravi je planinarski. Grupa stiže autobusom u Samobor i produžuje do Ruda. Nakon toga svi krenu planinarskom stazom (pješice) na Oštren, a zatim preko Velikog dola i Palačnika do Samobora. Nakon ručka u Samoboru posjećuju Samoborski muzej gdje ih dočekuje poznati samoborski planinar Ivica Sudnik koji ih vodi kroz muzej i upoznaje sa zanimljivostima ovog kraja.

Svi ovi posjeti rezultat su kontakata koji je sa Švicarcima uspostavio Ivica Sudnik, nakon čega su uslijedili redoviti posjeti. Kao i sve grupe do sada tako je i ova posljednja izrazilu u upisnoj knjizi svoje veliko zadovoljstvo. U nekoliko posljednjih grupa bilo je poznatih sveučilišnih profesora iz Luzerna, dok su redovito grupe sastavljene od ljudi iz nekoliko švicarskih gradova.

Koliko su ti ljudi oduševljeni Samoborskim gorjem govorj podatak da su neki došli ovamo već po drugi puta. Eto, pored Alpa i poznatijih planina, i Samoborsko gorje je steklo popularnost u svijetu.

ZELJKO HLEBEC

IZLAZI NOVI PENJAČKI VODIC PO JULISKIM ALPAMA

U tisku je i uskoro će izići iz štampe novi penjački vodič po slovenskim Alpama, knjiga potrebna svakom penjaču i planinarskom društvu. Izdaje ju Planinska zveza Slovenije pod naslovom »Plezalni vzponi – Vzhodne Juliske Alpe«, a urednici su joj Tomaž Banovec, Mitja Kilar, Jože Munda i Franci Savenc. Bit će priručnog formata 12 x 16 cm s polivinilskim ovtkom. Sadržavat će 440 opisa uspona i 64 fotografija s ucrtanim smjerovima. Cijena

u preplati je 35 dinara, knjižarska cijena bit će 50 dinara. Preplate se šalju na račun broj NB 501-8-5/1 s oznakom: Planinska zveza Slovenije (Plezalni vzponi), Ljubljana, Dvoržakova 9.

Dr Z. P.

ODRŽAN DAN PLANINARA DALMACIJE

10. i 11. listopada u organizaciji PD »Mosor« iz Splita, u planinarskom domu »Prof. U. Girometta« na Mosoru održan je Dan planinara Dalmacije. U ovoj manifestaciji sudjelovala su skoro sva planinarska društva iz Dalmacije: »Mosor«, »Split« i »Marijan« iz Splita, »Paklenica« iz Zadra i »Promina« iz Drniša. U okviru Dana planinara Dalmacije izveden je opsežan i sadržajan program.

Prvog dana, tj. 10. listopada, zapaljena je logorska vatra, a iza toga nastavilo se sa zabavom. Drugi dan, odnosno 11. listopada, održano je takmičenje u orijentacionom kretanju u kojem je učestvovalo 9 ekipa. Prva tri mjesta zauzele su ekipe domaćina. Njima su pripale i prve tri nagrade, a najboljoj i prelazni pehar PD »Mosor«.

Istovremeno, za planinare koji nisu učestvovali u takmičenju, organizirani su izleti na Vickov stup, u spilju Gajinu i bližu okolicu Doma.

Nakon proglašenja pobjednika u orijentacionom takmičenju i podjele nagrada, održan je i Plenum Planinarskog odbora Dalmacije. Na plenumu je podnesen kraći izvještaj Planinarskog odbora Dalmacije o radu planinarskog društva, a zatim je donesen plan zajedničkih akcija planinarskih organizacija dalmatinske regije za naredno razdoblje. Dogovoren je da se slijedeći sastanak planinara Dalmacije održi u organizaciji PD »Promina« na Promini, da se organizira skup planinara dalmatinske regije povodom završetka elektrifikacije spilje Vranjače na Mosoru, što bi trebalo uslijediti još ove jeseni, kao i da se pripreme sva dalmatinska planinarska društva za učešće u dalmatinskim sportskim igrama 1971. u Makarskoj, naravno, u planinarskim disciplinama.

Opća je ocjena, da je Dan planinara Dalmacije veoma uspio i da su ovakvi i slični skupovi regionalnih planinarskih organizacija vrlo korisni s više aspekata, a osobito zbog medusobnog zbljavanja društava, koordinacije zajedničkih akcija, usmjeravanja i razvijanja planinarskih aktivnosti.

D. P.

15-GODIŠNICA AUSTRIJSKOG NATURFREUNDA

Austrijsko turističko planinarsko društvo »Priatelj prirode«, sa kojim PSH i PSBH održava vrlo dobre kontakte, slavi ove godine 75-godišnjicu svog osnutka. Svečana proslava održana je u Beču 16. IX 1970. g. uz prisutnost najviših državnih rukovodilaca Austrije na čelu sa predsjednikom republike Jonasom te delegacijom stranih planinarskih organizacija. U ime PSH proslavi su prisustvovali predsjednik i tajnik, koji su u ime planinara SR Hrvatske predali prikladni poklon. PSJ predstavljao je predsjednik dr Marijan Brecelj, a sudjelovali su i predstavnici planinarskih saveza Slovenije, Srbije i BiH.

53. SAVJETOVANJE ZPP-a

U planinarskom domu na Strahinjčici održano je u nedjelju 13. 9. 1970. god. redovito 53.

savjetovanje međudruštvenog savjeta Zagorskog planinarskog puta na kojem su bili delegati većine zagorskih društava kao i predstavnici nekih zagrebačkih društava, te delegati POZ-a i PSH. Markiranje i uređenje planinarskih puteva bilo je ponovo glavna tema savjetovanja. Predstavnici pojedinih društava izvjestili su prisutne o radovima koje su izvršili na svojim dionicama ZPP-a. To je ujedno bila i obaveza koju su društva preuzela na posljednjem savjetovanju. Na sveopće zadovoljstvo konstatirano je da je skoro u potpunosti izvršena.

Između ostalog, tajnik centrale ZPP-a iznio je i podatak da je do sada taj put obišlo ukupno 350 planinari dok je za to vrijeme prodano preko dvije tisuće djevnika. Potaknuto je i pitanje štampanja godišnjeg biltena, no kako predstavnici PD »Kalinik« iz Križevaca, inače inicijatori toga, nisu bili prisutni, to je zaključeno da se materijali o aktivnosti zagorskih društava sakupe i predaju uredništvu »Naših planina«.

Među prisutnima je ponovo bio poznati planinar iz Čakovca profesor Merlić koji se nakon poduzeća liječenja ponovno uključuje u planinarske redove. Njegovo sudjelovanje savjetovanjima ove godine toplo je pozdravljeno, a to je ujedno i predznačilo da će planinarska aktivnost u Čakovcu ponovno oživjeti.

Po završetku radnog dijela su nastavljeni neslužbeni planinarski razgovori. Prisutni su izrazili pohvalu PD »Strahinjčici« na uređenju doma i na gostoprimgstvu.

Zeljko Hlebec

NOVA MARKACIJA BITORAJ — VIŠEVICA

Planine Gorske kotare veoma rado posjećuju planinari Rijeke i Zagreba. To vrijedi naročito za Bitoraj (1385m) i Viševicu (1428 m). Obje planine su u neposrednoj blizini, zračna udaljenost je samo 4.700 metara, a svaka ima svoje posebne odlike. Jedna i druga pružaju posjetiocima krasne vidike i bujnu prirodu, a nisu mnogo udaljene od željezničke stанице Vrata: Bitoraj oko 3 sata hoda, a Viševica — udaljenija po kilometraži — oko 4 sata hoda. Mogućnost postoji i za motorizirane planinare, pošto između obje planine postoje makadamska cesta.

Bitoraj se izrazito odlikuje kraškim vrtićima i predjelima kuda još nije zašla sjekira, a veoma rijetko i čovjek. Tu još ima »dječanskih« šuma. Često su pojedinci, naročito smioni i dobre kondicije, poduzimali pohode Viševici sa Bitoraja ili barem od Bitoraja do ceste na Javoru što im je polazilo za rukom uz veliki napor.

Riječko planinarsko društvo PTT »Učka« preuzeo je na sebe zadatak da spoji obje planine sa planinarskom stazom, što im je potpuno uspjelo. Kako je prije par godina delničko planinarsko društvo markiralo planinarsku stazu od Petehovca kod Delnice (1098 m) preko sela Sunger do vrha Bitoraj (1385 m), a sada planinarsko društvo »Učka« od Bitoraja do markirane staze za Viševicu (1428 m), od koje vodi markirana staza Ravno — Mokra — Lukovo — Zagradski vrh — Grižane — Crikvenica, to je eto markiran cijeli put od Delničkog Petehovca do mora. Svakako atraktivna planinarska staza.

Na padini Viševice, u polju Ravno — Mokra, nalazi se i dobro snabdjevana gostionica »Pali vagabondi«.

Novomarkirana planinarska staza vodi od Bitoraja jugoistočnim pravcem do Prševe koje, tu se na prevoju spušta na jug, izbjija na romantičnu planinsku livadu »Torinice« a od

nje — uvijek na jug — do lugarnice i radničke barake Javorje (1191 m). Visinska razlika od Bitoraja do Javorja iznosi oko 200 metara, duljina staze oko 2.800 metara, a nagib je oko 7 posto. Može se proći od Bitoraja do Viševice za oko 3 sata.

Hodajući stazom Bitoraj — Javorje vidimo Bitoraj u svoj njegovoj krševitosti i divljini, možemo se diviti bujnoj vegetaciji, kraškim vrtićama i stijenama i nedirnutim šumama.

Staza je markirana sa 228 znakova, natpisa i strijelica. Znakovi su veoma vidljivi i nablužđeni drugome.

Do sada su postojale dvije planinarske staze za Bitoraj i to Vrata — Bitoraj i Sunger — Bitoraj. Sada postoji i staza od Javorja do Bitoraja, do koje mogu i motorizirani planinari, s time da ostave kola kod lugarnice Javorje.

Sekcija za markiranje
PD PTT »Učka« Rijeka

NOVI OSVAJACI ZNAČKE VPP-a

U toku ljetnih mjeseci Velebitski planinarski put je obišao i stečao spomen-značku čitav niz planinara. Evo njihovih imena prema rednom broju izdanih značaka:

75. Hofman Dubravko, Zadar, PD Paklenica
76. Strk Živko, PD Željezničar, Zagreb
77. Tišljaric Đuro, PD Željezničar, Zagreb
78. Komljenović Mira, PD Željezničar, Zagreb
79. Stančić Branko, PD Željezničar, Zagreb
80. Ivić Mirko, PD Ravna gora, Varaždin
81. Siber Andrija, PD Ravna gora, Varaždin
82. Dukić Vojislav, PD Ravna gora, Varaždin
83. Mijakovac Duško, PD Ravna gora, Varaždin
84. Matković Dušan, PD Ravna gora, Varaždin
85. Jošić Mario, PD Ravna gora, Varaždin
86. Turković Andelko, PD Ravna gora, Varaždin
87. Posarić Karlo, PD Željezničar, Zagreb
88. Angyal Tibor, Peč, Madarska
89. Bukovac Miko, PD Željezničar, Zagreb
90. Znica Franjo, PD Željezničar, Zagreb
91. Kulaš Antun, PD Sljeme, Zagreb (po II put)
92. Veljak Mladen, PD Zagreb
93. Komerički Ninoslav, PD Zagreb
94. Cambas Rajko, PD Zagreb
95. Kirhmajer Đuro, PD Jankovac, Osijek
96. Kalesić Asim, PD Konjuh, Tuzla
97. Barišić Velimir, PD Željezničar, Zagreb
98. Matz Vlado, PD Željezničar, Zagreb
99. Radej Rujana, PD Željezničar, Zagreb
100. Vadila Milan, PD Željezničar, Zagreb
101. Kadić Miro, PD Željezničar, Zagreb
102. Korica Miloš, PD Visočica, Gospic
103. Surla Dane, PD Visočica, Gospic
104. Korica Dragomir, PD Visočica, Gospic
105. Simonetti Petar, PD Konjuh, Tuzla
106. Radojev Zorica, PD Konjuh, Tuzla
107. Mutavelić Šefkija, PD Konjuh, Tuzla
108. Vladimir Ivanišević, PD »Japetić«, Samobor
109. Šetin Damir, PD »Japetić«, Samobor
110. Kodrić Franjo, PD »Japetić«, Samobor
111. Obradović Stevan, PD »Visočica«, Gospic
112. Pavlović Nikola, PD »Krndija«, Našice
113. Jutrović Tomislav, PD »Krndija«, Našice
114. Duriš Antun, PD »Krndija«, Našice
115. Krznić Darko, PD »Krndija«, Našice
116. Kušan Vladimir, PD »Krndija«, Našice

PLANINARSKO PADOBRANSTVO U FRANCUSKOJ

Prvi pokušaji padobranaca u Francuskoj za osvajanje najviših vrhova u Alpama učinjeni su 1955. godine na Alpe d'Huez. Već 1956. uspjelo je sruštanje na Dom du Gouter (4.000 m). Uspjelo je i sruštanje 1961. na sam vrh Mont Blanca (4.807 m), a 1962. uspjelo je sruštanje na najviši vrh Afrike — Kilimandžaro (5890 m), kojom su prigodom padobranici morali upotrijebiti aparate s kisikom. Tom prigodom bilo je utvrđeno da je pristajanje na snijeg opasnije nego li na tvrda pristaša.

U Francuskoj se padobranstvo još ne povezuje sa službom GSS-a, jer se u tu svrhu božiće uveo helikopter, koji s većom sigurnošću pristaje na gorovitom terenu.

Dr I. L.

SKIJAŠKA TRANSVERZALA OD SREDOZEMNOG MORA DO ATLANTIKA

Preko Pirineja postavljena je skijaška transverzala od Sredozemnog mora do Atlantika. Organizirao ju je Francuz Charle Laporte na nadmorskoj visini od 2000 do 3000 m. Skijaška transverzala dugačka je 580 km, a razdijeljena je na 14 etapa. Dio staze prolazi francusko-španjolskom granicom. Organizator je prošao cijelom stazom za 35 dana u računavši četiri dana odmora. Ukupna visina svih uspona na stazi iznosi 31.000 metara. Za svaljavanje ove skijaške staze potreban je savršen trening skijaša.

Dr I. L.

POVLASTICA ZA PLANINARE NA JUGOSLAVENSKIM ŽELJEZNICAMA

Za kolektivna putovanja JŽ odobrava povlasticu od 25%, ako skupinu čini najmanje pet odraslih osoba i to na relaciji od 20 i više kilometara. Za povlasticu potrebno je na željezničkoj stanici kupiti objavu za kolektivno putovanje (u Zagrebu na blagajni za prijelaz) uz cijenu od 2 dinara. Formular ispunjava i ovjerava planinarska organizacija. Povlastica važi na cijelom teritoriju Jugoslavije i nije ograničena na određene dane. Vozna karta se kupuje na polasku i odvojeno na povratku.

Dr I. L.

UKRATKO

U planinsko-turističkom području Švicarske u prometu je danas ukupno 345 žičara, koje u jednoj godini prevezu preko 55 milijuna izletnika. Time ostvaruju promet od 150 milijuna švicarskih franaka koji se ulažu u daljnji turističko-planinski razvoj. Ovaj podatak je iznesen prošle godine u Zürichu na III međunarodnom kongresu vertikalnog saobraćaja.

Preko najvišeg planinskog prijelaza Nufenen u Švicarskoj, visokog 2440 metara, izgrađena je planinska cesta koja povezuje kantone (Švicarske pokrajine) Wallis i Tesin od sela Ulrichen u Wallisu do Airole na cesti za St. Gotthard. Cesta je duga 36 km, od čega je preko 16 kilometara serpentina. Ova cesta otvorila je izletnicima doline Bedretto i Aeginu.

Poznati rancuski skijaš Guy Perillat oprostio se s takmičarskom aktivnošću. Sada je vlasnik restoracije koja nosi njegovo ime i bavi se ugostiteljstvom. No nedavno je i s uspjehom položio ispit i stečao zvanje »Gorskog vodiča« i tako započeo jednu novu aktivnost.

IZ PV-a preveo ŽELJKO HLEBEC

KAZALO ZA XXII GODIŠTE

I. ČLANCI

Aleksić Nikola: Za one koji će na Ararat	280
Arh ing. Lota: Demavand (5671 m) u Perziji	227
Andrić Milan: In memoriam trojici hrabrih	113
B. Š.: Sto je to s tobom?	140
B. Š.: Vrh	204
Bači Josip: Trebeviću, visoko planino!	74
Batinčić Tomislav: Na Vranicu sa zapadne strane	303
Beširović Uzeir: Lupoglav	118
Beširović Uzeir: Slike s Treskavice	48
Beširović Uzeir: Susreti s lutajućim taborima	188
Blašković prof. dr Vladimir: Prvi autobus na Ličkoj Plješivici	266
Božičević ing. Srećko: Noc pod zemljom	284
Devčić Iskra: Slutnja jeseni	241
Dilber Ilija: S puta po Ćvrsnici	161
Dlouhi ing. Mišo i Milan Ivić: Vihoraška Nova godina na Velebitu	299
Donadini Frano: Zimski uspon na Troglav	289
Dvadeset godina rada PD »Treskavica« u Sarajevu (prilog broju 1—2)	33
Dvadeset godina rada PD »Sljeme« u Zagrebu (prilog broju 5—6)	161
Entraut Drago: Alpinistika u stijenama Treskavice	59
Gilić Stanko: O etici alpinizma	210
Gobec Željko: Osnivanje švicarske sekcije PD »Vihor«	141
Gobec Marija i Željko: U tuđem svijetu	87
Hadžalić Šefko: Poljubac života	243
Hilčićin Petar: Veliki kuk u Ćvrsnici	123
Hofer Valent: Planinarski memoari jednog penzionera	16
Hofer Valent: Planinari, Subra vas zove	249
Horvat Karlo: Strah — prijatelj tame	288
Jakčin Dražen: Centralna planinarska knjižnica	137
Jakčin Dražen: Motorizacija i planinarstvo	261
Jakčin Dražen: Animirati planinare za knjige	262
Jež: Tko radi, taj i grieše!	39
Jež: Čovječe, ne ljuti se!	205
Jovanović Stanoje: Pismo iz Toplice	9
Jovanović Vlastimir: Pohod Torniku na Zlatiboru	83
Kapor Ivo: Moj prvi susret s Velebitom	143
Keler prof. Zvonimir: Petrova gora	70
Knežević ing. Svetozar: Pećine u kanjonu Tare	254
Köhler Kubelka Neda: Sjećanje na Demavand	238
Korjenić Ešref: Girska pećina	11
Korjenić Ešref: Putevima Badgasteinske transverzale	79
Korjenić Ešref: Na marginama predratnog »Prijatelja prirode«	181
Korjenić Ešref: »Pokoriteli na planinske vrhovе«	192
Korjenić Ešref: S lovcima u planini	226
Kostanjšek ing. Marija: Crtice s Grossglocknera	293
Kovačić Miron: Prvi put u Triglavskoj stijeni	141
Kovačić Miron: Doživljaji u tami	253
Krivotapić Dušan S.: Povodom recenzije o mojoj »Šar-planinu«	99
Lipovščak dr Ivo: Počeci planinarskog skijanja u Hrvatskoj	135
Malinar Hrvoje: Muzika podzemlja	286
Moses Dragutin: Sastanci i marševi PTT-planinara	164
Na Bjelolasici prije više od 100 godina	134
Ormanec Krešo: Čekajući smjenu	287
Oštrić Vlado: Planinarske marginalije	13, 91, 131 i 199
Oštrić Vlado: Pisci, znanstvenici i partizani o Treskavici	257
Oštrić Vlado: Tragovi rata na stazama Julijskih Alpa	178
Petković prof. Antun: 70 godina planinarstva u Slavonskoj Požegi	309
Poljak dr Željko: Medvednica i lov	98
Poljak dr Željko: Poslijе tragedije na Prenju	115

Poljak dr Željko: »Radi brige za Medvednicu pred sud«	138
Poljak dr Željko: Transverzala »Po planinama SR Hrvatske« pred dovršenjem	145
Poljak dr Željko: Dr Marijan Brecelj — 60-godišnjak	225
Poljak dr Željko: Kako doći na najviši vrh Perzije	239
Poljak dr Željko: »Boje u tami«	256
Poljak dr Željko: Ararat (5165 m)	273
Pražić prof. dr Mihajlo: Moj odgovor Dušanu S. Krivokapiću	151
Radoš ing. Dragan: 20 godina rada nacionalnog parka »Paklenica«	213
Regner Boris: Stopama Petra Zorančića	65
Regner Boris: Zapis o mosorskim lugarima	127
Regner Boris: Konjuh planinom	245
Ribarov Trajko: Vodno i Kitka	251
Ribarov Trajko: Solunska glava	295
Ristić Milivoje: Velebit	8
Rukavina Ante: Prof. Zvonimir Kele	69
Rukavina Ante: Prvi put na Oštari	86
Salkić Mehmed: Na Šatorini i na Klekovači	197
Savenc Franci: Ocenjivanje penjačkog uspona i UIAA-ljestvica	207 i 305
Slaviček Ivo: Prvi zabilježeni izleti na Sovsko jezero	133
Stanišić Velibor: Planine — život naš	3
Stanišić Velibor: Kablar i vremena	185
Stunić Tomislav: »Stazama stubičkih mladih planinara«	308
Svoboda dr Ljubica: Mirna gora	301
Šehić Mehmed: Planinarske transverzale u Jugoslaviji	17
Šehić Mehmed: Lisin i njegovi vidici	144
Truhelka Agata: Minijature sa Sljeme	120
Zupanc Dražen: Dvadeset godina Gorske službe spasavanja PSH	312

II. IZ LITERATURE

Krivokapić S. Dušan: Povodom recenzije o mojoj »Šar-planini«	99
Zbornik PD »Željezničar« Ljubljana (Visko Dulčić)	100
Bilten planinara-željezničara (dr Željko Poljak)	100
Prošlost PD »Bilogora« u Bjelovaru (dr Željko Poljak)	149
»Planinar« (dr Željko Poljak)	149
»Planinarski list« (dr Željko Poljak)	150
Božićević: »Horvat i njegovih 500 stuba« (dr Željko Poljak)	150
Avčin F.: »Čovjek protiv prirode« (prof. dr Mihajlo Pražić)	267
Pražić prof. dr Mihajlo: Moj odgovor Dušanu S. Krivokapiću	151
»Planinski vestnik« (Željko Hlebec)	216
»Planinarski informator PS Makedonije« (dr Željko Poljak)	216
»Planinarski zdni kalendar« (Željko Hlebec)	216
Planinarske marginalije (Vlado Oštarić)	13, 91, 131 i 199

III. IN MEMORIAM

Jovo Radumirović — Čiča (Adalbert Kačinski)	98
Miloje Jovanović (Miodrag Krunić)	98
In memoriam (Nunci Ferlan)	168
Večeslav Holjevac (dr Željko Poljak)	177
Ljudevit Čermak (Martin Ivezić)	223
Viktor Kamenar (prof. dr Vladimir Blašković)	263
Lujo Dic (Josip Bečić)	265
In memoriam trojici hrabrih (Milan Andrić)	113

IV. RAZNO

Orijentacijski sport	27, 268 i 315
Prvenstveni penjački usponi	27, 62, 107, 117, 217 i 313
Rad Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske u 1969. godini	103
Speleologija	11, 104, 253, 254 i 284
U godini Velebita	21 i 101
Urednikov osvrt	23, 95, 147, 215, 260 i 311
Vijesti	29, 110, 153, 219, 271 i 316
Za alpiniste	26, 106 i 269
Zaštitu prirode	267 i 314

Omladinski planinarski pohod PSJ

Svake godine u drugoj republici održavaju se zajednički pohodi planinara omladinaca iz svih naših republika s ciljem, da se upoznaju s najljepšim planinskim predjelima pojedinih republika i dogadjajima vezanim uz NOB.

Ovogodišnji pohod održan je u organizaciji PSH 4—6. IX 1970. g. na potezu Jasenak — Bijele stijene — Tuk — Petehovac. Na pohodu je sudjelovalo 18 planinara iz PS BiH, 7 iz PZ Slovenije, 16 iz PS Srbije, 20 iz PS Makedonije, 47 iz PSH te brojni gosti i predstavnici društvenih i političkih organizacija iz Ogulina i Delnice.

Po dolasku u Ogulin planinari su svečano dočekani, te se nakon prolaska kroz grad posjetili Gradski muzej. Iz Ogulina prebačeni su autobusima do Jasenka gdje su noćili pod šatorima. U subotu 5. XI posjetili su Bijele stijene, a po dolasku na Matić-poljanu položili su na spomenik 26-orici smrznutih partizana vijenac od planinskog cvijeća i borovih grana napravljen u toku pohoda. Kod spomenika su ih dočekali pioniri i drugi građani Mrkoplja i Delnica, te predstavnici društveno-političkih organizacija. Sudionike pohoda su pozdravili i evocirali uspomene na dan tragičnog marša drugovi Božidar Škerl, predsjednik PSH, i Antun Šnajder, predsjednik SUBNOR Delnice. Nakon završene svečanosti planinari omladinci su nastavili pohod do Tuka gdje su noćili. U nedjelju 6. IX nastavljen je put preko Mrkoplja do Petehovca gdje je bio službeni završetak pohoda.

Dragi čitaoci!

Ovom broju priložena je čekovna uplatnica, pa molimo da pošljete pretplatu za 1971. godinu u iznosu od 20 dinara. Ova cijena važi i za BiH.

Pretplata za 1971. godinu je nepromijenjena, unatoč povećanim troškovima. Razliku između preplate i ekonomske cijene snosi izdavač.

Nagrade urednim pretplatnicima

Sve one čitaoce koji pretplatu pošalju najkasnije do 31. januara 1971. izdavač časopisa će nagraditi s jednom planinarskom knjigom koja će biti priložena NP broju 1—2. Podsjecamo da smo prošle godine uredne pretplatnike nagradili vodičem po Medvednici.

Sretnu Novu godinu 1971

čitaocima »Naših planina« i svim planinarima Jugoslavije

PLANINARSKI SAVEZ HRVATSKE

I PLANINARSKI SAVEZ BOSNE I HERCEGOVINE